BABYLON

ČÍSLO 3 / ROČNÍK XVIII * STUDENTSKÝ LIST PRO SENIORY * 15,-Kč * NA AKADEMICKÉ PŮDĚ ZDARMA * 25. LISTOPADU 2008

bude třeba znovu se dohodnout
s tváří
s dolním rtem aby svedl potlačit
pohrdání
s očima aby byly dokonale prázdné
i s nešťastným podbradkem zajícem
mé tváře
který se třese když vchází velitel
stráží

Zbigniew Herbert

Kunderovci

Vážení přátelé,

že by se vracely doby, kdy filosofii přednášeli lampasáci, v ústavech vládly uklízečky a metodologii dějin kultury ovládli řecko-římští zápasníci? O tom viz rozhovor se slovenským spisovatelem a podnikatelem, členem prešpurské obce židovské Milošem Žiakem, jehož otec byl komunista a zapřísahal ho, aby nikdy proti komunistům nešel, protože ti tu budou vládnout pět set let, měl doma pistoli a skončil v blázinci, což nás čeká všechny.

Na straně čtyři se chce Adamovi Drdovi zvracet z reakcí tuzemské intelektuální obce na článek o jejich kolegovi Kunderovi. Nám taky. Není divu, že se z toho všeho Petr Chudožilov málem upil k smrti. O jeho autobiografické knížce viz strana pět a šest, kde se mimo jiné z vyprávění pamětníků dozvíte o jednom z hlavních hrdinů Chudožilovovy ságy básníkovi J. V. Svobodovi, který měl rád houky, chodil spát ve tři v noci, v půl páté ráno vstával a spěchal na pátou do smíchovského hostince U Váhy, kde právě otevírali, a který nebyl alkoholik, ale pijan. O tom viz I. Wernisch, M. Matzenauer a K Oujezdský tamtéž.

Přílohu otevírá rozhovor s polským básníkem Zbigniewem Herbertem, který o proradnosti elity věděl svý: „Není třeba si kupovat celý národ, neboť stačí mít k dispozici inženýry lidských duší, což problém zotročení zcela vyřeší.“ Podle Macieje Ruczaje na straně IV přílohy se Zbigniew Herbert postavil na stranu „prokleté armády“ – zástupů mladých lidí, kteří se postavili se zbraní v ruce nejdříve německé a pak sovětské totalitě. A zmizeli – pohřbeni ve vápnem zasypaných hrobech a vytlučeni železnou pěstí režimu i z lidské paměti.

Miloš Doležal na straně šest hledal v polském Lodži továrnu, kam za války přivezli z Kladna 88 lidických dětí, ale útěchu tam nenašel.

A na závěr si můžete přečíst třeba recensi Davida Bartoně, který tvrdí, že ze sebeerudovanějšího fízla se theolog nestane. Pochopitelně. Kdo dnes ještě ví, že una larvale forma di coscienza je náš Pán, Král králů, ten, který jednou provždy zvítězí?

Příště si to povíme, jestli nás už definitivně neumoří kunderovci, v pondělí 15. prosince, protože pak už budeme mít Vánoce. Nebo taky ne.

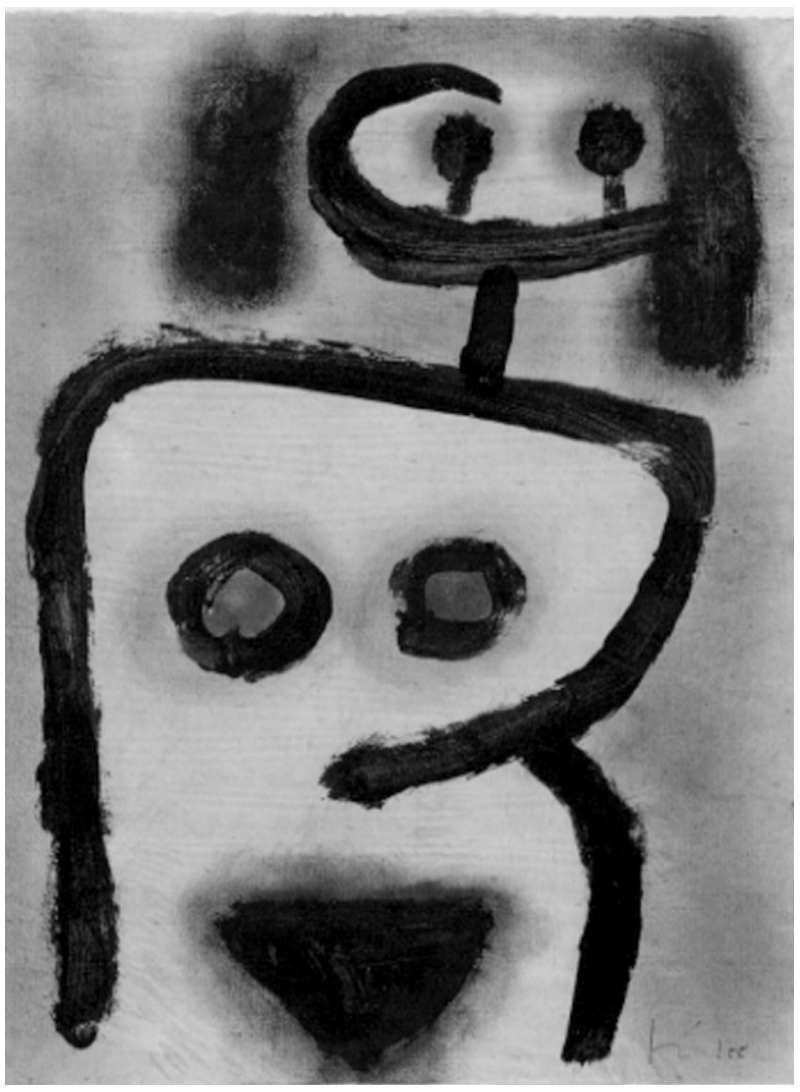

V tomto čísle jsou použity reprodukce obrazů Paula Klee, viz recense na str. II přílohy

La grande Recessione economica

Una finestra sull'Italia

Nei giorni in cui la grande Recessione economica alza le sue minacce sull'Europa e sul mondo, l'Italia e traversata da un difficile problema etico e da una dolorosa decisione : il padre di una ragazza prigioniera da 17 anni di un coma vegetativo, ha chiesto, invocando un'opinione espressa dalla ragazza prima del suo incidente, che siano staccate le macchine che la tengono in vita. Al di la degli schieramenti e delle posizioni preconcette, e il caso umano della singola persona quello che colpisce : la ragazza apre gli occhi ogni mattina, e li chiude la sera ; non mostra altre forme di coscienza e i medici sono convinti che si tratti di una vita puramente vegetativa : ma, davvero, chi ci puo dare la certezza che in lei non sopravviva una larvale forma di coscienza, ed una vita che, seppur fievole, non meriti per lei di essere vissuta? Ora la Corte di Cassazione, dopo lunghe riflessioni, ha dato al padre l'autorizzazione al distacco delle macchine : si profila dunque il giungere di un'ora terribile. E' singolare la condizione di un Paese in cui l'eutanasia non e ammessa, e una persona cosciente, in preda a tremende sofferenze, non puo chiedere che vengano sospesi i trattamenti che la tengono in vita. Ora, al contrario, questa ragazza non puo rispondere : chi ci assicura che, potendo comunicare, non ci chiederebbe di essere lasciata vivere, in questo suo placido sonno apparente?

V době, kdy velká ekonomická recese ohrožuje Evropu a svět, potýká se Itálie s komplikovaným etickým problémem a jeho konkrétním smutným vyústěním: otec dívky, jež je sedmnáct let ve vigilním komatu, požádal na základě dívčina vyjádření z doby před nehodou o odpojení přístrojů, jež ji udržují při životě. Ať už se někdo kloní k té, či oné straně, ať mají jistí lidé jasno – zde jde naprosto zásadně o konkrétní lidský osud: ta dívka otevře každé ráno oči a večer je zavře; nevykazuje jiné známky vědomí a lékaři jsou přesvědčeni, že se jedná o čistě vegetativní život – ale kdo nám skutečně může dodat jistotu, že v ní nepřežívá larvální forma vědomí a že si ten život, jakkoli slabý, nezaslouží prožít? Nejvyšší soud nyní po dlouhém rozvažování udělil otci dívky svolení k odpojení přístrojů: blíží se tedy osudná hodina. Mluvíme o zemi, kde je eutanázie zakázaná a člověk, který je při vědomí a podstupuje strašlivá muka, nemůže požádat o zastavení procedur, jež ho udržují při životě. Dotyčná dívka se nyní naopak ozvat nemůže – kdo nám zaručí, že by nás, v případě schopnosti komunikovat, nepožádala, abychom ji nechali žít v jejím pokojném, zdánlivém spánku?

Giovanni Catelli

Zrůda na Filosofii

Začátkem listopadu se na Filosofické fakultě UK konala konference s názvem Protiraketová obrana USA v Evropě, kterou organisovalo hnutí *Ne základnám* spolu s Centrem globálních studií. Akce byla avizována jako „debata zastánců a odpůrců projektu“, ale žádní „zastánci“ nedorazili. Odpůrce pak mj. representoval bývalý komunistický důstojník ze sdružení *Vojáci proti válce*, který podle vlastních slov čtyřicet let „poctivě sloužil“ v Československé lidové armádě.

To je dokonalé: Komunistický lampasák, který čtyřicet let nacvičoval útok armád Varšavského paktu proti západní Evropě, který čtyřicet let denně vymýval vojákům mozky malováním krvežíznivého imperialistického nepřítele, vyučuje dnes na Filosofické fakultě míru a pokoji.

Bezpochyby je dosti těch, kteří různé sociální či politické perversi fandí a nemusí se jednat jen o zblblé svazáky. Vadí jim americký radar, pasivní součást protiraketové obrany, který není schopen ublížit mouše – naopak ve spojení s antiraketami má životy chránit, aniž by jiné ohrozil –, ale nevadí jim v této souvislosti zmiňované ruské útočné rakety, schopné zasáhnout celé území ČR, z nichž jediná může vyhladit z povrchu zemského město velikosti Prahy. Stejně jako jim nevadí vyhrožování agresivní ruské generality a jejího politického vedení, že na nás rakety zaměří.

Na rozdíl od filosofů, chování Moskvy je srozumitelné. Agresora vždycky nejvíc rozčílí, když vyhlédnutá oběť deklaruje, že se bude bránit. Možná je to způsobeno tím, že pro Američany nemá radar žádný podstatný význam – má jen zlepšit obranyschopnost Západu, nic víc, nic míň. V kampani před prezidentskými volbami, kde jinak přišlo na přetřes kde co, si na radar prakticky nikdo nevzpomněl. Za to v Moskvě se stal vítaným nástrojem vnitropolitické i zahraničněpolitické agresivní propagandy.

Je směšné, že by radar v Brdech mohl narušit schopnost Moskvy na kohokoli zaútočit. Kremlu také pochopitelně o něj nejde, ale o to, že její bývalá kolonie Česko se dovoluje chovat jako suverénní stát, ačkoli území ČR je – jak ví v Rusku každé malé dítě – součástí ruských zahraničních zájmů.

Někteří lidé ale mocenské zájmy milují, protože živit se normálně bez nich je vždycky těžší. Zatímco Amerika žádné mocenské zájmy v Česku nemá, CIA nic platí, tak Moskva minimálně na plakáty a nejnutnější provoz „mírového hnutí“ tradičně ráda přispěje. Nemohli by na FF UK přednášet *Pacem in terris* rovnou důstojníci ruské federální služby, kteří jsou v tomto ohledu odborníci nad jiné povolání?

Je ovšem jasné, že Ameriku je povinnost nenávidět. Už jenom z toho důvodu, že nás třikrát osvobodila: nejprve z habsburského žaláře národů, pak z drápů nacistů a nakonec i od komunistů, což bolí ze všeho nejvíc, protože to přeci jen byli naši lidé a Marx ví, jestli to vůbec za nich nebylo lepší, když nás tady hlídala ruská armáda. Co kdyby se takhle antiradaroví studenti zeptali svých rodičů a prarodičů, zda-li při prověrkách v roce 1970 podepsali souhlas s „dočasným pobytem“ ruských vojsk na našem území?

Tak to ale chodí – čím víc ukřivděným pomůžete, tím víc vás nenávidí. Je nad slunce jasnější, že za všechno zlo ve světě může Amerika, zatímco Evropa je nevinnost sama. Hekatomby mrtvol, které za sebou v minulém století společenského pokroku zanechala, včetně pokusu vyhladit celý jeden národ, byly jen nahnilým ovocem na košatém stromě evropského humanismu (Izraelce Evropané nenávidí i z tohoto důvodu, že pouhou svou existencí evropský humanismus zpochybňují).

Amerika je ovšem rasistická. Co by se asi stalo, kdyby se třeba francouzským presidentem stal černoch? To by byl jistě nekonečný jásot na Champs Ellysées a pod Vítězným obloukem. Nebo kdyby se na Pražském hradě uvelebil Vietnamec, o Cikánovi ani nemluvě. Jak by byl plný Václavák! Evropa je naše!

Radar má bezpochyby své kouzlo: na jednou hromadu sesypal filosofy s komunisty a fašisty a z anarchistů nadělal Moskvou organizované svazáky. Jsme na konci věků?

Židovský individualismus na Slovensku

Rozhovor Babylonu se slovenským spisovatelem a podnikatelem Milošem Žiakem

V listopadu 1989 jsi na Slovensku dělal sametovou revoluci. Co děláš dneska?

Podnikám. Mimo jiné stavíme pomník ve Zvoleně jako poděkování těm Slovákům, kteří za války pomáhali Židům a byly zavražděni spolu s nimi. Na středním Slovensku byly po válce odkryty masové hroby, do kterých bylo během zimy 1944/45 pohřbeno několik tisíc zavražděných lidí. Vedle sebe v nich leží Slováci i Židé. Tito zavraždění Slováci dosud neměli žádný památník. Izraelský Jad Vašem uděluje vyznamenání *Spravedlivý mezi národy* jen těm, kteří přežili. Museum totiž požaduje od notáře ověřenou výpověď zachránce i zachráněného.

Jak jsi se k tomu dostal?

Jsem Žid.

Vedli tě k židovství rodiče?

Rodiče ne. Narodil jsem se v roce 1959 v Bratislavě. Máma pocházela z bohaté židovské rodiny ze severozápadního Slovenska. Můj pradedeček byl velkostatkář, který měl polnosti v Bošáci a v Zemianskom Podradí, kde se dodnes dělá skvělá slivovice. Přišli sem z Moravy v první polovině 18. století. Babička se v roce 1931 vdala za Vídeňáka Roberta Grosze a šli spolu bydlet do Berlína, kde počali také moji mámu. Babička se s Groszem ale rozvedla a v roce 1939 si vzala MUDr. Ludvíka Tolnaie, což byl můj dědeček, protože mě vychoval. Otec mámy žil v té době v Paříži, miloval Francii. Byl kožešník a v Paříži měl dílnu na bulváru Victora Huga. V roce 1944 ho zatklo gestapo, byl v Osvětimi, přežil a po válce se vrátil do Paříže. Pořád nám posílal nějaké dárky. Uvědomoval si, že někde v Československu má dceru a vnoučata. Máma ty dary ale nepřijímala, bylo po monstrprocesech a ona se bála přijímat něco z kapitalistické ciziny. Za války jí zavraždili bratra, odjel prvním transportem ze Žiliny v březnu 1942. Bylo mu sedmnáct let, ona byla o čtyri roky mladší a měla z toho celoživotní trauma.

Jak se podařilo mámě přežít?

Prarodiče ji nechali pokřtít – sami se pokřtít nenechali – a začali ji ukrývat. Ukrývala se tři roky. Nejdřív v klášteru v Nitře a pak na kopcích nad obcí Bošáca – na samotě Strihánková.

U zaměstnanců dědy?

U spřátelených vesničanů, které si děda zřejme také najímal na práci. S některými byly ty vztahy horší, s jinými lepší – a s jednou rodinou na té samotě měla naše rodina velmi dobré vztahy.

Prarodiče válku přežili?

Prababičku trefil v roce 1943 šlak, když jim všechno sebrali – byla to taková nóbl dáma. Pradědečkovi se podařilo přežít.

A Žiakovi?

Děda z otcovy strany byl nemanželský syn. Žiak je jméno po jeho mámě, jejíž rodina pochází z Terchové. Po válce šel otec studovat v sedmnácti do Prahy Vysokou školu politických a sociálních věd. Jako chlapec z chudé rodiny vstoupil do strany. Jeho nejstarší bratr, Anton, byl inženýr, který vymyslel a postavil tu říční kaskádu na Váhu. Anton si vzal Pražačku. Takže otec odešel do Prahy a přidal se ke komunistům. Ta rodina byla tradičně levicová, hlásila se k sociálním demokratům, dědeček byl železničář. Po válce byl prvním revolučním komisařem v Budatíně. Potom přišel únor 1948, prověrky, a dědu přišli od komunistů prověřovat gardisti. Ti samí, kteří ho prosili po válce, aby je ušetřil. Takže se stranickou knížkou sekl, ale nikomu to neřekl.

Otec se orientoval spíše na ekonomickou kariéru a ve straně vydržel až do roku 1970, kdy neprošel prověrkami a vyletěl. Naplno pak podlehl stihomamu, že ho sledují. Pro každý případ měl doma pistoli. V roce 1974 byl hospitalizovaný v psychiatrické léčebně v Pezinku. Když ho ze strany vyloučili a zapsali ho na černou listinu, už se z toho nikdy nevzpamatoval. Tvrdil, že komunisti budou vládnout ještě pět set let a žádal mě, abych proti nim v žádném případě nešel, že mě zabijí. Už zřejmě nebyl situaci schopen nějak racionálně zhodnotit, i když pravda je, že komunisti byli schopni vraždit až do konce.

A máma?

pokračování na straně 5

Na Poříčí 26, 110 00 Praha 1
Pokladna otevřena: po-pá 10.00 - 18.00 hod.
a dvě hodiny před představením,
rezervace je nutné vyzvednout nejpozději den před představením.
Rezervace tel.: 221 716 333, nebo email: ticket@archatheatre.cz
Internet homepage: http://www.archatheatre.cz

program na prosinec 2008

pondělí 1. prosince, 20.00
Ms. Slam Poetry
Mezinárodní nesoutěžní exhibice známých evropských slamerek. Účinkují: Lydia Daher, Pauline Fueg (DE), Veronika Lewandovská (PL), Bori Rutkai (HU), Mieze Medusa (AU), Vanessa (CR). Moderuje: Jaromír Konečný (DE) Hosté: pánské pěvecké sdružení Krása (CZ)

úterý 2. prosince, 20.00
EKG – O lásce a purpuře
Literární kardiogram Igora Malijevského a Jaroslava Rudiše. Hosté: Daniel Kaifer, Vojtěch Kovařík, Ježíš Nazaretský, Jiří Suchý, Hynek Trojánek a další. Zpívá Barbora Hrzánová a Condurango.

středa 3. prosince, 20.00
Tindersticks (UK), Sara Lowes (UK)
Britská kapela vystoupí v Arše v rámci letošního turné k novému albu *The Hungry Saw*.

čtvrtek 4. prosince, 20.00
Sylvie Krobová – Svět podivínů
Písničkářka Sylvie Krobová vydává po dvou letech od svého debutu nové CD pojmenované Svět podivínů. V rámci křtu nové desky a koncertu proběhne i křest kompletního vydání pěti CD skupiny Kilhets. Dalšími hosty večera budou T. Alferi, Ridina Ahmedová, I. M. Jirous, T. Glanc – rusista a duo Richter & Chadima.

pátek 5. prosince, 20.00
Freddy Cole Quartet – jazzové Vánoce
Jazzová Mikulášská nadílka v podání amerického jazzmana a pianisty, kterého doprovodí jeho kvartet. Pořádá Pražské jaro ve spolupráci s Divadlem Archa.

7. – 9. prosince, 20.00
420 PEOPLE
PREMIÉRA
Premiéra nového představení produkční jednotky současného tance 420PEOPLE. V rámci večera budou uvedeny čtyři nové choreografie i zcela nový duet celosvětově uznávaného choreografa, Ohada Naharina z Israele! V choreografii Bolero se představí Nataša Novotná a Rei Watanabe.

sobota 13. prosince, 20.00
Divadlo Husa na provázku – Kníže Myškin je Idiot
Druhý díl slavné tetralogie Sto roků kobry. V hlavní roli dojemně křehcí Pavel Liška nebo Jiří Vyorálek.

neděle 14. prosince, 20.00
Divadlo Husa na provázku
Jiří Jelínek – Petr Maška: NESNESITELNÁ LEHKOST JÍZDY
Road movie o 3 kamarádech, kteří si měli co říct a tak jeli na výlet... Dost ujetá premiéra, v hlavní trojroli Kniha, Sýkora, Jelínek. Všechny vedlejší role hraje Kateřina Mančalová.

16. – 18. prosince, 20.00
EXIT 89
Horor s lidskou tváří Benzínová pumpa ztracená na dálnici mezi Prahou a Brnem. Šest lidí a šest příběhů rozprostřených mezi roky 1968 a 2008. Kamióny, českoněmecká láska, havárie, ztráta paměti a zrod nové utopie u pomníku Alexandera Dubčeka. Tragická opereta. Součást projektu 68/89 – Divadlo.Doba.Dějiny., který vznikl za podpory Zipp – česko-německých kulturních projektů, iniciativy Spolkové kulturní nadace.
Námět: Martin Becker, Jaroslav Rudiš, scénář: Martin Becker, Jiří Havelka, Jaroslav Rudiš, režie: Jiří Havelka, hudba: Michal Nejtek, scéna: Dáda Němeček, kostýmy: Jana Smetanová, hrají: Ján Sedal, Marie Ludvíková, Jiří Hána, Philipp Schenker, Jakub Žáček, Zuzana Stavná, Petr Reif, Jiří Zeman – Sönmez.

pátek 19. prosince, 20.00
Michal Prokop & Framus Five – Vánoční koncert s hosty
vánoční koncert věnovaný tentokrát šedesátinám Jana Hrubého a Luboše Andršta.
Hosté: Vladimír Mišík, Kukulín, J. Šteflíčková.

neděle 21. prosince, 20.00
Putyka
Pracovní premiéra nového projektu Rostislava Nováka.
Čtyřicetiminutová ukázka hotových scén projektu Putyka inspirovaného novým cirkusem, kabaretními show a českou hospodou.
Koncept, choreografie, režie: Rostislav Novák
Hrají: Jiří Kohout, Petra Cicáková, Anna Schmidtmaierová, Jiří Weissman, Jakub Prachař, Vojtěch Dyk, Petr Horníček, Petr Dejl, Rostislav Novák, Jan Loukota, Lenka Vágnerová, Pavel Mašek a možná i další. Projekt vznikl za podpory magistrátu Hlavního města Prahy a Nadace Život umělce.

RUSKO DNES.cz
informačně-analytický server o současném Rusku

EX Oriente
AKADEMICKÉ NAKLADATELSTVÍ PRO ORIENTALISTIKU A RELIGIONISTIKU
www.exoriente.cz

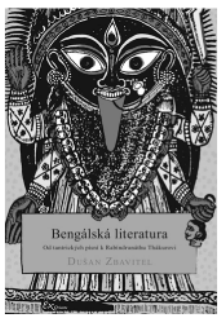

Dušan Zbavitel
Bengálská literatura: od tantrických písní k Rabíndranáthu Thákurovi
Česká adaptace původně anglicky napsaných dějin bengálské literatury, zachycující její vývoj od nejstarších mystických písní tantrických buddhistů, přes středověkou náboženskou literaturu (adaptace staroindických eposů *Rámájany* a *Mahábháraty*, višnuistickou poezii, životopisy světce Čaitanje, oslavné skladby rozličných bohyň, jógická díla o dosažení nesmrtelnosti) až po vznik a rozvoj moderní literatury, jež vyvrcholila v díle Rabíndranátha Thákura. Publikace je doplněna bibliografickým esejem, obsáhlým seznamem literatury a podrobným rejstříkem.
Počet stran 358, cena 290 Kč.

Suníl Gangopádhjáj, *Ohromný svět*
Z bengálštiny přeložila Hana Preinhaelterová.

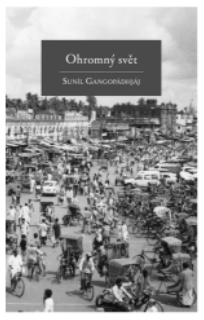

Výbor z povídkové tvorby Suníla Gangopádhjáje (*1934), jenž je dnes nejznámějším a nejpopulárnějším žijícím bengálským spisovatelem. Je autorem více než 250 knih všech žánrů, avšak pro západního čtenáře jsou nejzajímavější jeho povídky, v nichž nám dává nahlédnout do pestrého světa současné Indie. Octneme se tak v prostředí hinduistickém i muslimském, na vesnicích i ve velkoměstské Kolkatě, mezi spořádanými Bengálci, ale i mezi levicovými teroristy, zloději, prostitutkami apod.
Počet stran 228, cena 190 Kč.

Mé zlaté Bengálsko: Studie k bengálskému náboženství a kultuře věnované Haně Preinhaelterové k jejím sedmdesátinám
K vydání připravil Lubomír Ondračka, spoluvydavatel FF UK.

Obsah: Tantrické hledání nesmrtelnosti; Role estetiky a emocionality v rámci praxe gaudíjského višnuismu; Višnuistický tantrismus; Bengálské bohyně mangalových příběhů; Příběh Manasy v písních a obrazech *patujů*; Vzpurná dítka krvavé matičky Kálí; Bohyně Durgá a její podoby v současné Kolkatě; Svámí Vivékánanda a jeho pojetí hinduismu; Reflexia najstarších upanišád v zbierke statí R. Thákura *Dharma*; Bengálská svatba; Vliv angličtiny na bengálštinu; Bengálský film; Santálci zdobení květy ve víru kolového tance.
Počet stran 269, 32 stran barevné přílohy, cena 240 Kč.

Pro studenty a zaměstnance University Karlovy jsou publikace k dostání s 30 % slevou v knihovně Ústavu filosofie a religionistiky Filosofické fakulty UK, nám. Jana Palacha 2, Praha 1.

ANTIKVARIÁT
Eva Kozáková
Myslíkova 10, 120 00 PRAHA 2
tel.: 224 917 862
OTEVŘENO DENNĚ
(KROMĚ SOBOT A NEDĚLÍ) 9 - 18
NÁKUP KNIH 10 - 12 14 - 16
TECHNICKÁ, ODBORNÁ
A CIZOJAZYČNÁ LITERATURA
SKRIPTA, SLOVNÍKY, UČEBNICE
BELETRIE - POESIE
GRAFIKA - FOTO - POHLEDNICE
antikvariat_kozakova@seznam.cz

Polský institut

www. polskyinstitut.cz,
Malé nám. 1, 110 00 Praha 1,
institut@polskyinstitut.cz
tel. informace 224 214 708,
sekretariát: 224 212 274

Program na prosinec 2008

Filmy

9. 12. 18.00
Čas umírat (Pora umierać, 2007, 104 min., v polském znění se simultánním tlumočením do češtiny), rež. Dorota Kędzierzawska
Polský institut, Malé náměstí 1 (vchod Karlova 27), Praha 1

Koncerty

10. 12. 18.30
SALON POLSKI
Elżbieta Towarnicka – soprán
Janina Werner – klavír
Vstup s pozvánkou
Velvyslanectví Polské republiky, Valdštejnská 8, Praha 1 – Malá Strana

17. 12. 18.30
SALON POLSKI
Możdżer – Danielsson - Fresco
Vstup s pozvánkou
Velvyslanectví Polské republiky, Valdštejnská 8, Praha 1 – Malá Strana

Výstavy

do 23. 12. 2008
Kočky a kocouři v polském komiksu
Polský institut v Praze, Malé náměstí 1 (vchod Karlova 27), Praha 1

Literatura

2. 12. 19.00
Zbigniew Herbert: Druhý pokoj
(scénické čtení a diskuze)
Polský institut v Praze, Malé náměstí 1 (vchod Karlova 27), Praha 1

Alternativa

Divadlo Archa/Kaštan – scéna Unijazzu/čítárna Unijazzu

27. 11. Archa **Mateřídouška** (CZ), **Doddodo** (JAP), **Akane Hosaka** (JAP)
http://www.materidouska.muteme.cz/,
http://www.myspace.com/doddodo,
http://www.myspace.com/akanehosaka

28. 11. Archa **Jablkoň + Big Band Milana Svobody –** speciální projekt připravený pro festival Alternativa 2008 a ke 30. výročí skupiny Jablkoň

29. 11. Archa **Ahava** (FIN), **Gnomus** (FIN), **Mika Kallio** – večer finského vydavatelství
Fiasko Records, http://www.fiaskorecords.com/artists/index.en.php

www.unijazz.cz

LABYRINT FRESH UVÁDÍ MLADÉ ČESKÉ AUTORY

3 NOVÉ PRÓZY – PETRA BATÓK • BÁRA GREGOROVÁ • JAN MALINDA
U VAŠEHO KNIHKUPCE NEBO SE SLEVOU NA: WWW.LABYRINT.NET/LABSHOP • TEL. 224 922 422

Asistence o.s.
při Jedličkově ústavu a školách v Praze

Nabízíme možnost spolupráce při pomoci studentům a absolventům Jedličkova ústavu a škol. Jedná se o přípravu do školy, učení se cizím jazykům, doprovody na různorodé volnočasové aktivity, přípravu na přijímací i jiné zkoušky.

Více informací rád poskytne koordinátor dobrovolníků
Erik Čipera erik@asistence.org
739 006 382

Asistence o.s. - s člověkem s tělesným a kombinovaným postižením hledáme jeho vlastní cestu, jak se zapojit v běžném životě.
www.asistence.org

Fuck me, Joe

Komunisté se díky úspěchu ČSSD v krajských volbách dostávají v některých krajích k moci, a mezi inteligencí nastává lehká hysterie. Alarmující je přitom nikoliv sama skutečnost, že to na řadě krajských úřadů bude vypadat zase jako kdysi na „ká en vé“ (či na „ó en vé“), ale právě fakt, že to většinu společnosti ani moc nezajímá. Respektive zajímají ji hlavně „vratky za poplatky“ a je jí fuk, z čích pazourů je dostane. Nu vot, jde o podobné chování, jako když v devadesátých letech někteří lidé volili Klause kvůli příslibu, jenž se zdál kynout z kuponové knížky. Když příslib zmizel spolu s Koženým na Bahamách, podpora Klausovi klesla. Paroubkovi podpora také klesne, až nesplní své sliby, ale k tomu teď potřebuje čas.

Kdy však klesne podpora komunistům? Prognostik Zeman se po listopadu veřejně vsadil, že v prvních svobodných volbách nedostanou ani šest procent. A prohrál. Chytře se nevsadil o to, že sežere brouka, jako onehdy lídr důchodců Kremlička, takže mu to celkem prošlo. Když se pak chtěl za dvanáct let stát prezidentem, lezl komunistům do zadnice, neb si dobře spočítal, že bez jejich hlasů se na Hrad nevyhoupne. A nebýt toho, že mu Gross a Špidla nastavili nohu, možná by se i vyhoupl. Takhle se tam vyhoupl Klaus, v lezení komunistům kamsi úspěšnější.

Inu, úspěch je to, co se dneska počítá. O úspěch jde až na prvním místě. Jedno jak, úspěch světí prostředky. Takoví jsou dnes skoro všichni úspěšní – i ti politici. Problém ale vězí v tom, že když začnou nahlas varovat před rudým nebezpečím, působí to trapně. Ten, jehož cesta k úspěchu je lemována podivnými kamarádíčky, korupcí, marketingovými triky a politickou prostitucí, postrádá k okřikování komunistů legitimitu. Takže komunisty už nikdo neokřikuje a ti opět zahájili „pochod institucemi“. Jsou docela přizpůsobiví, a tak je nemůže okřikovat dokonce ani Čunek. A to už je co říct.

Jsou tedy komunisté úspěšní? Nejednoduchá otázka. Úspěch se pozná i podle oblečení. Ale chtějí komunisté kapitalistický úspěch ve smokingu? Na internetu se dnes dá koupit skoro úplně všechno, i sada oblečení s Che Guevarou. Trička, brašny, bundy, speciální tričko pro Vašeho psa – vše s různými emblémy a podobiznami legendárního revolucionáře v rozličných designových variantách. Ba dokonce – i dámské kalhotky, ty s velkou podobiznou soudruha Che na pozadí rudé hvězdy konkrétně za $16.99. Tak tomu se říká smrt revoluce. Ta nastává tehdy, když se jejích symbolů a ikon zmocní trh, a prodává je (nejen zlaté) mládeži ve velkých sériích. Che je tak degradován na úroveň Sandokana. Dobře mu tak, ale co s tím mají společného čeští komunisté?

Právě že skoro nic. Che Guevaru nenosí ani na trenýrkách. Jejich revoluce leží pohřbena ještě daleko dále v minulosti. Jsou ztvrdlou vyvřelinou, ještěry, kteří dožívají – na „smetišti dějin“. To neznamená, že nemohou škodit, ale zdá se, že jejich doba už opravdu minula. Nečekejme, že nahlédnou svou minulost, že pochopí, že se omluví... Ne, ti už si své myšlenkové zkameněliny i pyšně-hloupé přesvědčení o vlastní nadřazené pokrokovosti odnesou do hrobu. Ach, kdyby byli jenom neužiteční, ale oni celý život soustavně škodili – individuálně, hlavně však jako přičinlivé součástky systému. Možná by měli být potrestáni, leč v současné KSČM najdeme spíše jen malé ryby, řadové nacisty, či přinejhorším dozorce z koncentráků, jako soudruha Vondrušku. Ten se snad do kriminálu přece jenom vrátí, ale tak jako tak: Vondruška je sadistická malá ryba, byť mnoha lidem způsobila velké utrpení. To takové potvory dovedou, viz třeba piraně, ty také nejsou kdovíjak velké, ale zabít, zabít dokážou pěkně krutě.

Při pohledu na dnešní české komunisty je člověku hlavně smutno. Smutno z toho, kam až může lidská bytost zdegenerovat, stane-li se součástí Aparátu a nasaje-li jeho ideologii. A na mysl se též dere otázka, kam se poděla síla zla, jež kdysi KSČ rozsévala. Odešla spolu s většinou komunistů do hrobu, anebo stále číhá kdesi v povětří či v temných lesích, čekajíce na další příležitost, na nové tričko, v němž by se mohla zase vyřádit?

Josef Mlejnek jr.

PS: Najde se česká firma, která by dovedla sériově vyrábět dámské kalhotky s podobiznou komunistického poslance, dříve dozorce Josefa Vondrušky, doplněnou například nápisem „I love Revolution“ či „Fuck me, Joe“? Pokud ano, nabízíme inzertní plochu Babylonu zdarma.

Pogrom v Česku

Nato posedali kolem kamen.
ten smrděl, tomu páchlo z hlavy,
plkavci a zmrdové,
živlové onuční, strejci a sousedé,
žvást na žvást, tlach na tlach,
kudla do břicha, oprátka na krk

Cituji tyto verše Patrika Ouředníka z delší básně nazvané *Účty*, protože mi připadají jako stručné a výstižné vyjádření toho, co se stalo minulý týden v litvínovské čtvrti Janov, včetně toho, co tomu předcházelo. Patrik Ouředník napsal tyto verše již před lety a v Janově (v tom litvínovském) s největší pravděpodobností (stejně jako já) nikdy nebyl.

Proto je nutné vzít události alespoň trochu popořádku: Sedm stovek příslušníků jakéhosi národovecko rasistického hnutí, z nichž mnozí se hlásí k odkazu Adolfa Hitlera, se sjelo předminulé pondělí (17. 11. 08) vyzbrojeno sekerami, noži, plynovými pistolemi atp., aby se demonstrativně „prošli“ po sídlišti, kde žije vedle bílé většiny nepřizpůsobivá romská menšina. Tito lidé, kteří si sami sobě říkají „nic než národ“, a novináři je označují poněkud alibisticky za pravicové (politické) radikály, přijeli ze všech koutů republiky. O spontánní vystoupení politicky angažovaných občanů, jimž není lhostejný osud litvínovských strejců a sousedů tváří v tvář útisku ze strany Romů, evidentně nešlo. Podobně jako před rokem (i před dvěma roky), kdy chtěli „náckové“ pochodovat pražským židovským městem, zamýšlela tato sebranka (živlové onuční) i letos provést něco hodně nehorázného, hajlovat, terorizovat obyvatelstvo bez ohledu na rasu, národnost, víru nebo přesvědčení. Jen, aby to vyvolalo pořádný rozruch a živlové onuční si kromě vybití nahromaděné agresivity užili svých pěti minut televizní slávy.

Strejcové a sousedé se k nim přidali. Podle očitých svědectví jim otevírali průchody svých panelových domů, aby se tito agresivní psychopati dostali dovnitř a mohli se dostatečně vyřádit, tedy ulevit své frustraci fyzickým násilím na jiných. Nadávky slušných lidí z Janova adresované policistům a rasistické komentáře (sousedů a strejců) šokovaly přítomné novináře. Jenže, vzpomene si snad někdo na nějaký pogrom, jehož by se „slušňáci“, sousedé a strejcové, (za posledních dvě stě let) tak nějak neúčastnili, když jim to zrovna přišlo vhod?

Sídliště Janov musí být dost bezútěšným místem, o tom není pochyb. Můžou za to realitní kanceláře, které tam sestěhovaly romské rodiny z Prahy, aby výhodně zpeněžily jejich nájemní byty. Můžou za to nejspíš i Romové sami. Takových Bohem zapomenutých míst je na severu Čech více. Vláda a úřady jeví minimální snahu situaci řešit (plkavci). Člověk, který přišel jako starosta s nápadem sestěhovat Romy do kontejnerů za město, si tímto činem vysloužil místo předsedy křesťanské parlamentní strany (plkavec číslo jedna). Člověku, který stál na začátku devadesátých let 20. století u zformování české neonacistické scény (živel onuční číslo jedna, Dan Landa), odehráli před pár dny v brněnském národním divadle (s malým „n“) s velkou slávou premiéru jeho divadelní hry, neboli *tlach na tlach*. Co na tom, že je Landa živel zcela nemúzický a ve skutečnosti onuční, neboli plkavec.

Nikdo moc neví, kde se v Čechách (i jinde) neonacismus bere. Jejich politická platforma, Dělnická strana, získala v nedávných komunálních volbách 29 000 hlasů. Prý také nelze proti této sebrance postupovat příliš vehementně, protože by se perspektivně ještě více radikalizovala a způsobila (slušné) společnosti mnohem větší škody. Bohužel, se této teorii a logice jaksi vymyká postup policie při řádění chorvatských fanoušků na Staroměstském náměstí, kteří během sportovního zájezdu přizabili turistu, hajlovali, pomočili radnici a zpráskali několik řadových strážců pořádku. Lze vážně pochybovat, že by mohli chorvatští fanoušci českým úřadům jakkoliv zavařit. Naše vztahy s touto zemí jsou v době masové turistiky přece více než přátelské.

Situace v Čechách ale asi nemá rychlé řešení. Stát (vláda) se skrytě omlouvá všem, plkavcům, živlům onučním, sousedům i zmrdům, a nechá raději mlátit vlastní policisty, vládnout Čunka, a předstírá, že ten jediný Janov leží v Itálii. Slabý stát je pro Čechy do značné míry požehnáním, a tak musíme překousnout i to, že je jaksi neschopen se s podobnými věcmi lépe vypořádat. Na druhou stranu všechno má své meze. Vloni (a předloni) chtěli náckové hajlovat na výročí křišťálové noci v pražském židovském městě. Napodruhé jim v tom policie pravda zabránila. Letos si jen tak uspořádali v Litvínově pogrom – se vším všudy (vidle, sekery, pistole). K lynčování, kudlám do břicha a oprátkám na krk naštěstí nedošlo. Odneslo to jen několik řadových policistů a jedno auto. Co vymyslí náckové příště?

Stanislav Škoda

OKNO BABYLONU

V editorialu brněnské ***Revue politika***, kterou vydává *Centrum pro studium demokracie a kultury,* doporučil její šéfredaktor František Mikš čtenářům revue tyto články: studii politologa Tomáše Šmída *Nebezpečí a trapnost dvojích standardů* plus jeho poznámku *Vězení a cirkus*, a dále článek Ondřeje Šlechty *Osetinská krize: jiný pohled*. Zmíněné texty mapují tři zahraničně-politické události, jež letos „rozbouřily hladinu veřejného mínění: vyhlášení nezávislosti srbské provincie Kosovo, dopadení jednoho ze symbolů balkánských tragédií Radovana Karadžiče a vypuknutí rusko-gruzínského válečného konfliktu“. V souvislosti s nimi lze totiž „zaznamenat nebývalou míru lží, arogance a přezíravosti“, cituje šéfredaktor v úvodníku jednoho z autorů Tomáše Šmída. Podívejme se tedy, jak se *Revue politika* podařilo s ohlášenou přemírou lži a arogance vypořádat.

V článku ***Vězení a cirkus*** v souvislosti se zatčením bosensko srbského ideologa etnických čistek Karadžiče tvrdí odborný asistent politologie FSS MU **Tomáš Šmíd**, že Haagský tribunál „nepředstavuje nástroj spravedlnosti, ale politický instrument k potrestání Srbska. Není nestranný, není férový a vyrovnání se s minulostí spíše škodí, než pomáhá. A to vůbec nemluvím o tom, že jej ani nenapadne přezkoumávat roli takových figur jako Bill Clinton, Madeleine Allbrightová, Richard Holbrooke ... nebo nizozemský velitel plukovník Karremans, jehož vina na smrti bosenských mužů by si zaloužila také mnohem více pozornosti.“ A končí: „Pro spravedlnost Karadžičovo uvěznění neznamená skoro nic, protože haagský soud není nic jiného než politický cirkus.“

To byl ovšem Norimberský tribunál také, aspoň to tvrdili různí relativisté a omlouvači nacistických zločinců. Norimberský tribunál byl ustaven právem vítěze a porušoval základní právní zásadu *nulum crimen sine lege* – nebyli před ním souzeni Winston Churchill ani Delano Roosevelt, ačkoli spojenecký postup za 2. sv. války vykazoval znaky válečných zločinů (plošné bombardování německých měst), a spojenci nebyli rovněž pohnáni k odpovědnosti za to, že nedokázali zabránit nacistickým zločinům, i když jejich „vina na smrti židovských aj. spoluobyvatel by si také zasloužila mnohem více pozornosti“. Atd. atp.

Přes výše uvedené výtky vyznavačů dokonalé spravedlnosti, nebo taky cynických syčáků a ideových advokátů nacistů, přispěl Norimberský tribunál, a stejně tak jeho haagský současník, k výraznému posílení spravedlnosti ve světě, kde má pravdu často ten nejbrutálnější vládce, jako máloco jiného v krvavých moderních lidských dějinách.

Naopak Češi šli po listopadu 1989 opačnou cestu. Zachovali právní kontinuitu s dobou nesvobody a tento „korektní“ postup vedl k tomu, že pachatelé dostávali statisícové odměny a vysoké důchody, zatímco jejich oběti se musely domáhat rehabilitace a v soudních procesech dokazovat, že se ničeho protizákonného nedopustili. Spravedlnost byla postavena na hlavu.

Expert v stavění věcí na hlavu Tomáš Šmíd se v podobném duchu pustil ještě do srovnávání ***Kosova*** s ***Jižní Osetií*** a do hledání dvojího metru Západu: zatímco kosovským Albáncům je Západem přiznáváno právo na národní sebeurčení, Osetům je to samé právo upíráno, zatímco „postupy srbské policie v Kosovu byly označovány jako etnické čistky, genocida apod., ofenziva gruzínské armády cvičené americkými důstojníky a kontraktory byla v západních médiích i západními politiky brána s pochopením“.

„Jestli bylo bombardování bělehradské nemocnice, televizní budovy a dalších objektů adekvátní, to svého času nikdo neřešil, zato fakt, že Rusové mohli bombardovat letiště v Tbilisi či ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan, západní a svět ‚zděsil‘.“

Podobně by, jen ještě o něco emotivněji a expresivněji, výše uvedenou situaci zhodnotil i takový Jakub Deml, který byl sice skvělý básník, ale jinak politické hovado.

Jurodivost Šmída vynikne o to víc, že tento rozumbrada není ani proruský („Jednou z věcí, kterou z duše nemám rád, je ruský imperialismus a zpupná agresivita a proradnost ruské zahraniční politiky.“) a apriori ani protizápadní či proklausovský („Svůj postoj by měl vysvětlit i president Klaus. Měl by vysvětlit svou proruskou posici k situaci v Gruzii.“). Šmíd je, zdá se, opravdu jen „spravedlivě“ rozhořčený.

Není divu, že pak v rozrušení zcela pomine geopolitický a dějinný kontext obou konfliktů. Na jedné straně osamostatnění Kosova jako závěrečné dějství procesu rozpadu bývalé Jugoslávie, který vyvolaly znacionalisované komunistické elity a který si Západ v žádném případě nepřál a přistoupil na něj až pod tlakem událostí. Západu nešlo o destabilisaci Balkánu, ale naopak o jeho stabilisaci a že celá záležitost nedopadla tak, jak měla, je jiná věc. A že se v politice a ve válce používají nekalé praktiky? Probůh, proč ten člověk učí politologii?

Naproti tomu Rusku na Kavkaze vždy šlo a jde o destabilisaci tohoto regionu jako o první krok k jeho ovládnutí. O historii deportací, staleté genocidní politice Moskvy proti národům Kavkazu – od carských dob přes bolševiky po současné Čečensko – ani nemluvě.

Propagandu dělal Západ i během 2. sv. války v boji s nacisty a neštítil se přitom lží, podvodů a manipulací. Dávat ho za to do jednoho pytle s hitlerovskou stranu, dokáže z tohoto důvodu jenom nebezpečný idiot, což Tomáš Šmíd bezpochyby splňuje.

Jestliže Šmída můžeme označit za politického básníka, tak dalšímu diskutérovi, **Ondřejovi Šlechtovi**, studentu politologie a historie na Universitě Jana Evangelisty Purkyně, se už ani té lyriky nedostává. Ve svém článku ***Osetinská krize: jiný pohled*** píše:

„Mediální reakce byly vcelku očekávatelné. Rusko bylo vykresleno jako nebezpečný autoritářský stát s imperiálními tendencemi, precedens Kosova byl všemožně popírán, podobnost s Jižní Osetií systematicky vylučována.“

Podle něj tak bude těžké a v podstatě nemožné dopátrat se, kdo nese podíl viny na samotném rozpoutání konfliktu: „Je to jako řešit klukovskou pranici ve škole: ‚A kdo si začal?‘“

Můžou za to především česká média, která „totálně selhala“. Obstály jen *Britské listy*, vedle kterých je ještě „nutno ocenit objektivní a střízlivý přístup presidenta vbácvlava Klause.“

Ačkoli se to na první pohled nezdá, může podle Šlechty „výsledek rusko-gruzínské krize paradoxně posílit Spojené státy a jejich dlouhodobé plány výstavby základen na Kavkaze...“ Nabízí se totiž teorie, podle které „mohla být Ruská federace zatažena do geniální strategické hry a do zásahu v Gruzii de facto vmanipulována.“ Protože „Jižní Osetie a pár ‚kolaterálních ztrát‘ může být klidně obětováno za cenu vykreslení Ruska coby imperiálního agresora a postavení velké části světového veřejného mínění proti němu.“

O tom není pochyb. Podobně se nechal Brežněv vyprovokovat proradným Západem k zásahu proti Československu v roce 1968, čímž smrtelně poškodil evropské komunistické hnutí.

Opanovali snad tuzemské university magoři, skinheadi, komunisti et cetera?

Vrcholem celého čísla *Revue politika* je ovšem dlouhý text ***Občan Havel aneb Síla interpretace,*** rovněž v editorialu doporučený šéfredaktorem, z pera **Marty Davouze**, z kterého jen několik citací:

„Důvodů, proč se Václav Havel v roli presidenta stylizoval do jediného autorizovaného kazatele morálky, proč občany věčně unavoval krasodušnými apely a nespravedlivými výčitkami, místo aby řídil stát, je několik. Za prvé ničemu nerozuměl...

Nuže, skoro každý dramatik je od přírody psychopat.

Vyhlásil dokonce tzv. blbou náladu, čímž z hlediska klíčové složky ekonomického uvažování, jíž je expektace, odradil hodně potencionálních zahraničních investorů a zbrzdil tempo hospodářského vývoje ve státě...

Jeho projevy byly vesměs šířením poplašných zpráv.

Svými projevy prakticky nepřestal občany frustrovat.

Na celém tom mýtu kolem Havla a disentu není ani tak zlé, že nemá pravdivé jádro, iracionalita k mýtům patří. Mnohem horší je, že nebyl stvořen k povznesení, nýbrž k deptání národa. Ke ztrátě jeho hrdosti a sebedůvěry. ...“

O tom, že může jít o legraci, by mohla svědčit i stylizovaná fotografie autorky a la dáma z 30. let minulého století. Dělala si Davouze legraci z *Revue politika,* či snad *Revue politika* z Davouze nebo Davouze a *Revue politika* ze čtenářů? Podle šéfredaktora článek Davouze „podrobuje kritickému zkoumání vědomě budovaný mýtus a kult osobnosti bývalého presidenta Havla“. Že by tedy brněnský Létající cirkus? Pravda bude asi někde jinde.

Rovněž poslední číslo ***Listů*** (5/2008), dvouměsíčníku *pro politickou kulturu a dialog* vykazuje známky geniality. Redakce oslovila některé své spolupracovníky (Jiří Hochman, Vladimíra Dvořáková, Antonín Rašek, Jiřina Šiklová, Jaroslav Šabata, A. J. Lihem a Onřej Slačálek) otázkami tak koumáckými, že na ně inteligentně prakticky nešlo odpovědět. Tak první otázka zní: „Veřejné mínění i politici a generálové se často orientují podle zkušeností z minulosti. Není tento fenomén (tedy zkušenost se SSSR) zkreslující v našem dnešním pohledu na Rusko?“ Autor této otázky snad musel před jejím vypracováním sníst půl kila lysohlávek a další půl kila v okamžiku, kdy přesvědčoval ostatní, že se na tuto anketu dá vůbec odpovědět. Jenže respondenti *Listů* nejsou ledajací respondenti, umí odpovědět úplně na všechno, a zde (s výjimkou Richarda Sequense) všichni do jednoho potvrdili ono známé „na blbou otázku, blbá odpověď“.

Jen mimochodem, další otázky ankety *Listů* zní: „Může mít Rusko – země bez reformace – stejně kvalitní demokracii jako Západ? Pokud ne, podle čeho máme posuzovat, mění-li se Rusko k lepšímu nebo k horšímu?“ (další půl kilo lysohlávek), „Má mezinárodní společenství brát ohled na koncept ‚blízkého zahraničí‘ a na pocit bezpečí Ruska, nebo je na místě tvrdý postoj a ignorování ruských obav?“ (Celkem tedy dvě kila lysohlávek na jednu anketu v *Listech* o Gruzii.)

BABYLON *Studentský list* • *šéfredaktor* Petr Placák • *redakce* Josef Mlejnek jr., Jan Horník, Jan Machonin, Petr Zavadil, Erik Lukavský, Míša Zelená-Stoilova, Stanislav Škoda *(zástupce šéfredaktora)*, Adam Drda, básník Ticho Ladislav Čumba, Jiří Holub, Viki Shock, Vít Zavadil, Olga Vlčková • *technický ředitel* Vít Krajčovič (tel. 774 553 820) • *distribuce* Pavel Řezníček • *poslíček* Jogi Mokšanand • *adresa* Moravská 46, 120 00 Praha 2 • *e-mail* studentsky@chello.cz *tel.* 606 618 153 • www.ibabylon.cz • *grafická úprava a sazba z písma John Baskerville* Babylon • *vydává* Studentský spolek Babylon, IČO 63830523, č. ú. 1935796379 / 0800 • *tisk* LIBERTAS a. s. Praha
toto číslo vyšlo s podporou Ministerstva kultury ČR

Milan je můj kamarád a dal bych za něj pravou ruku!

Poznámky k diskusi nad „kauzou Kundera", v níž chybí snad jen rezoluce ze závodů

Adam Drda

Miroslav Balaštík píše v editorialu časopisu *Host* z letošního 10. listopadu, že se od něj zřejmě očekává slovo ke kauze, která v uplynulých týdnech plnila česká a světová média. A pokračuje: *„Jenže co ještě říci, když ono ostudné osočení bylo jednoznačně vyvráceno, a žádná kauza Milan Kundera tudíž není? Rekapitulovat celou trapnost je dnes už zbytečné a mluvit o diletantismu Ústavu pro studium totalitních režimů či o senzacechtivosti Respektu patří do jiných časopisů."*

Bohorovnost, s níž se pan Balaštík vyrovnává se závažnou věcí je fascinující: vyvráceno bylo houbeles a rekapitulovat „celou trapnost" je víc než na místě. Jistě nemá smysl řešit především „diletantismus" ÚSTR nebo „senzacechtivost" Respektu, kde to už pár týdnů schytávají (v případě ústavu do jisté míry právem) ze všech stran. Důležitější je, že veřejná diskuse nad „kauzou Milan Kundera" vyústila během asi měsíce v nejhorší možný závěr: zrodila se ohavná ideologická fronta, předvádějící publicistickou a intelektuální nadutost, nezodpovědnost a neschopnost kriticky myslet (čestné výjimky ať prominou). To, co v případu předvedla tuzemská „intelektuální elita", respektive ti, kdo jsou za ní obecně považováni, je ostuda, která po roce 1989 nemá obdoby.

Nejdřív rekapitulace: Militká, Dlask, Kundera, Pešat...

Čtenáři Babylonu nejspíš tuší, o co v „kauze Kundera" jde, tedy jen stručně: týdeník Respekt zveřejnil 13. října 2008 článek zaměstnance ÚSTR Adama Hradilka (spoluautorem byl Petr Třešňák), nazvaný „Udání Milana Kundery". Jediné, co si z obsáhlého textu vzala většina médií je, že podle policejního záznamu z roku 1950 učinil budoucí spisovatel a tehdejší student Kundera na policii udání, které zřejmě přivedlo na 14 let do kriminálu emigranta a agenta americké tajné služby Miroslava Dvořáčka. Ve zmíněném policejním záznamu (jehož pravost dosud nikdo věrohodně nezpochybnil) stojí: *„Dnešního dne o 16. hodině dostavil se ku zdejšímu oddělení studující Milan Kundera nar. dne 1. 4. 1929 v Brně, bytem v Praze VII, Studentská kolej, Tř. Krále Jiřího VI a udal, že v této koleji bydlí studentka Iva Militká, která sdělila studujícímu Dlaskovi z téže koleje, že téhož dne se sešla na Klárově v Praze s jistým známým Miroslavem Dvořáčkem. Ten si k ní prý dal do úschovy 1 kufr s tím, že si pro něj přijde během odpoledne. Podle Militké Dvořáček měl udánlivě sběhnouti z vojny a snad měl býti od jara minulého roku v Německu, kam ilegálně odešel."* Slečna Militká podle Respektu vzpomíná, že znala Dvořáčka z doby před emigrací; v padesátém roce ho potkala náhodou, on ji požádal o pomoc (neřekl jistě, že je západní agent) a Militká mu ji poskytla. Chodila však v té době se studentem Miroslavem Dlaskem a sympatizovala s komunismem, Dlask byl člen KSČ a Militká se mu se vším svěřila (asi se bála, rozhodně řekla, co neměla). Pak už je příběh poněkud nejasný, resp. neví se, jak přesně se do něj Kundera připletl.

Podle mého je nejpravděpodobnější následující interpretace: Dlask řekl Militké, že se věc musí řešit a vydal se za dvěma studentskými funkcionáři, kteří mu byli nejblíž: nejdřív za Milanem Kunderou (dělal „důvěrníka" na kolejích) a pak za Zdeňkem Pešatem (členem studentského výboru KSČ, o němž se v Respektu nepíše, ale který se později, 15. října, sám přihlásil médiím). Pešat po Dlaskově návštěvě neudělal nic (věděl od Dlaska, že už je policie informovaná), Kundera šel věc zřejmě oznámit na policejní služebnu na Praze 6 (možná tam byli s Dlaskem spolu). Bylo by to logické: M. K. měl po jakémsi průšvihu, byl zrovna vyloučen z KSČ a chtěl se do ní vrátit, což se mu taky roku 1956 povedlo – mohl se bát estébácké provokace, mohl si chtít „udělat zásluhu" a příkladně splnit povinnosti kolejního důvěrníka. Po jeho návštěvě na služebně policie Dvořáčka zatkla.

Hnusná doba, kterou si lidé nesou v sobě

Co je třeba zdůraznit: Hradilkův text v Respektu nepojednává jen o Kunderově udání, jak se z četby novin a různých reakcí může snadno zdát, ale o hnusné době, o tom, co má česká společnost vlastně za sebou, o paralelních příbězích několika mladých lidí: zapálených nebo konformních komunistů Dlaska, Militké a Kundery – a Miroslava Dvořáčka, který na rozdíl od nich odmítl totalitní režim, odešel do emigrace, začal proti vládě KSČ bojovat a draze za to zaplatil.

Kolem článku se strhla diskuse. Brzy převážili ti, kdo se rozhodli Kunderu hájit. Jenomže nepřevážili díky věcným argumentům, nýbrž úspěšně rozmlžili, co se dalo - a našli „řešení problému": zavřít hubu kritikům (resp. zabránit šíření nepříjemných informací). Většinu těch lidí nezajímalo, co příběh vypovídá o poměrech za komunismu, nestarali se o šílený osud uvězněného kurýra Dvořáčka – za to se předháněli v předkládání více méně divokých konstrukcí, které měly ukázat „slavného Čecha Kunderu" jako nedotčenou pannu a rovněž dát najevo, že o prohřešcích z padesátých let se nemá moc psát, pokud by se měly týkat „známých a úspěšných osobností".

Spisovatelé vrstevníci aneb Taková byla doba...

Václav Havel v Respektu 20. října konstatoval: *„Než si s čímkoli začneme, musíme dobře zvážit, co z toho může vzejít a jestli na to máme povahu. Kdyby v této kauze nešlo o světově proslulého spisovatele, ale pana Vopičku, celkem nic by se nestalo."* Jinými slovy, o neznámém panu Vopičkovi si můžeme říkat, co chceme, ale u populárního člověka si dejme majzla. Sice je to nemorální, ale Havel má v zásadě pravdu: už několik let se zabývám osudy politických vězňů, odbojářů, agentů StB atd. a ani jednou jsem nezažil, že by se čeští krasoduchové, o nichž ještě bude řeč, pokoušeli podobně rozpitvat nějaký příběh, rekonstruující události z poúnorových časů, v němž jako udavač figuroval kupříkladu dělník nebo úředník; kdyby nešlo o Kunderu, nikoho z nich by Hradilkův text nezajímal.

Havel bohužel ještě pokračuje: *„i kdyby byl Milan Kundera skutečně zašel na policii ohlásit, že se někde vyskytuje špion, což se podle mne nestalo, je to třeba zkusit - aspoň zkusit - vnímat prizmatem doby. Člověk vůbec nemusel být zapálený nebo fanatický komunista, který takové věci dělá v upřímné víře, že tím upravuje cestu k příchodu lepšího světa. Stačilo, když si nebyl jist, jestli to není past na něj nebo na někoho jemu blízkého... Stačilo, když nebyl hrdinou od Tobruku, a prostě si řekl: proč mám jít na deset let do koncentráku za to, že jsem ‚věděl a nepověděl'? Koncentráky přece patří k hrdinům, ne ke mně."* Jenomže Kundera se ke „kauze" už o pár dní dřív vyjádřil pro ČTK a neřekl nic o tom, že se tehdy v těžké době bál provokace - řekl, že článek v Respektu je lež, že je to atentát na jeho osobu před veletrhem ve Frankfurtu a že žádá omluvu nebo se bude soudit (což vzal později zpátky).

Na Havla dobře navazují dvě následující reakce: Ludvík Vaculík se ke „Kunderově udávání" vyjádřil v rozhovoru pro MF DNES 22. října. Prohlásil: *„Bez dalších důkazů... tomu nevěřím. Stalo se to, tedy pokud se to stalo, v padesátém roce, před tím největším komunistickým terorem, když byl ještě pro mnoho lidí program socialismu naprosto legální. I kdyby to Kundera udělal, bylo to v době, kdy se ještě nestřetl s otázkou, co se za komunismu má a nemá dělat."* Milan Uhde řekl v rozhovoru pro Lidové noviny 18. října 2008: *„Tady je ... podle mě spravedlivé zkusit se přesunout do doby před březnem 1950. To bylo před politickými procesy. Zapálený intelektuál ještě neměl mnoho důvodů měnit svoje přesvědčení. Komunisté tehdy ještě neukázali zuby."*

Dvě věci tu stojí za odpověď: za prvé mne fascinuje, že oba staří pánové, kteří byli v 50. letech mladí stoupenci stalinismu, vědí o minulosti tak málo. Komunistický teror začal okamžitě po roce 1948 a tisíce lidí v jejich věku (například kolega spisovatel Karel Pecka, zatčený StB roku 1949) to dobře věděly. Procesy s autory a distributory ilegálních tiskovin naplňovaly soudní síně především na podzim 1948. V říjnu 1948 byl schválen jeden z hlavních nástrojů soudní persekuce, zákon 231/1948 Sb. na ochranu lidovědemokratické republiky a začaly vznikat tábory nucených prací. Heliodor Píka byl popraven v červnu 1949.

A za druhé: teze, podle níž bylo dejme tomu v letech 1948-1950 přijatelné udat člověka na základě ideologických motivů, zatímco kupř. v roce 1956 už to přijatelné nebylo, je v zásadě zrůdná: amorální jednání se prostě neodvozuje od doby a dobové ideologie. To, že Uhde a Vaculík zaznamenali komunistický teror až někdy po roce 1950 je jejich problém, ale není to žádné vysvětlení.

To, že byli v mládí svazáci nebo komunisté, stejně jako Milan Kundera, nebylo „normální": byl to stejně vážný krok vedle, jako když někdo roku 1938 vstoupil do NSDAP. Vaculík, Uhde, Kundera patřili (byť v různé míře) k oporám poúnorové skrz naskrz ničemné diktatury. Právě v tom je taky jádro problému s „kauzou Kundera": člověku se zdá, že se Kundera v 50. letech mohl chovat jako kariéristický partajník (a tudíž udat jiného člověka na policii jen proto, že ten člověk se mu jevil jako „podezřelý), protože Kundera v 50. letech byl kariéristický partajník (a zůstal jím, dokud se to vyplácelo). Jestli je dnes populární ve Francii či v Číně, to se komunismu netýká a je mi to taky úplně fuk.

Přihřívání na cizí slávě a „novinářská neprofesionalita"

Novinář Karel Hvížďala napsal pro Euro (29. října) článek *„V říši hluku je ticho urážkou"*. Hvížďala píše o „neprofesionalitě" Respektu a hned čtenáře upozorňuje, že jeho přístup nebude jen tak obyčejný: *„V úvodu musím ... říct, že pana Kunderu znám, vážím si ho, a proto na takovou zprávu reaguji jistě mnohem obezřetněji než jiní."* Ta věta je naprosto nesmyslná: proč by měl být při hodnocení věci obezřetnější člověk, který Kunderu zná a váží si ho, než člověk, kterému je Kundera lhostejný? Není to spíš obráceně? Neříká nám vlastně Hvížďala, že je zaujatý? Každopádně se ale dozvídáme, že Hvížďala má slavného známého (jeho vlastní zaujatost mu ovšem nebrání, aby o pár řádek níž kritizoval Adama Hradilka za to, že zpracovával příběh paní Militké, která je jeho vzdálená příbuzná – bratrancova babička, což je fakt na pováženou). Podobné číslo předvedla řada dalších lidí, například Arnošt Lustig, který (podle HN 24. 10,) prohlásil: *„Kundera je můj kamarád a dal bych za něj pravou ruku, že to není žádný udavač."* Hodnota Lustigova sdělení je opět nulová: Lustig věří Kunderovi, je to jeho kamarád. Proč by to ale mělo někoho zajímat?

Dále Hvížďala píše, že Respekt si měl ověřit informaci o Kunderově udavačství *„ze tří nebo alespoň ze dvou zdrojů..."* To je další pseudoargument, který se objevil opakovaně. Strašně by mne ale zajímalo, jak by Hvížďala naložil s archivním dokumentem, který mu po osmapadesáti letech žádný další dokument ani svědek nepotvrdí (což je dosti častý jev). Logicky vyvozuji, že by ten dokument zatloukl, nepublikoval by ho, někam by ho schoval. Ale kam? Nechal by si ho doma a nikomu o něm nikdy neřekl? Spálil by ho?

Mnoho lidí dnes Adamovi Hradilkovi vytýká, že se při práci spokojil právě jen s jedním policejním zápisem. A tady je na místě stejná otázka: pokud se nenajdou žádné jiné informace, týkající se Kunderova udání, co se s tím zápisem ze stanice SNB má udělat?

Nevěrohodné materiály z dílny zločinné StB

Hvížďala se dál přidává k těm, kdo považují estébácké dokumenty za principielně nevěrohodné: *„Když budeme spekulovat, můžeme si dovolit říct, že to* (dokument o Kunderově udání) *mohla být dokonce pomsta StB, nastrčená časovaná bomba z konce osmdesátých let, třeba za Kunderův esej o Husákovi jako o ‚prezidentu zapomnění'"*. Člověk se ve svých spekulacích ovšem jaksi přirozeně řídí pravděpodobností a nikoli fantasmagoriemi. Pan Hvížďala zapomíná vysvětlit, proč by StB na Kunderu stražila bombu – prostě jen tak, jako hru, jako pomstu? Setkal se pan Hvížďala s podobným případem? Ví o něm? Já jsem o ničem takovém nikdy neslyšel. A následuje ještě větší pumelice: *„Rovněž pravost dokumentu nebyla přezkoumána. Kriminalistický ústav nezjišťoval, zda papír, psací stroj, razítkovací barva a inkoust nejsou vyrobeny později, než je datum uvedené na záznamu. Ověření historiky není dostatečným důkazem."* Mám intenzivní pocit, že se pan Hvížďala pomátl, protože staví na hlavu veškerou práci s archivními materiály. Kdyby se jeho přístup vzal vážně, musela by se zrušit řada polistopadových soudních rehabilitačních rozhodnutí, týkajících se caus z let 1948-1989 (a chtěl bych vidět aspoň jedno, kde soudce nechal zjišťovat v laboratoři, zda dokument z roku 1950 někdo nefalšoval o dvacet let později). Taky by se muselo podle této logiky uložit do depozitáře dost knih, rozhodně už nečtěte žádnou práci historika, která nemá speciální laboratorní certifikát.

Vypadá to celé jako sranda, ale není: nejde o Hvížďalu, ale o mnohem rozšířenější nepochopení toho, co byla totalitní policie a o vcelku jasně formulované přesvědčení široké „kulturní fronty", jak se má s jejími materiály nakládat. Tak třeba Arnošt Lustig to řekl bez vytáček: *„Nechápu, že v Čechách se ještě tolik věří písemným dokumentům Státní bezpečnosti. Tyto dokumenty by se jednoho dne měly dát na jednu hromadu a spálit."* Nemůžu si pomoct, ale v pozadí podobných výroků je buď neskutečná blbost – anebo osobní obava, co na člověka jednoho dne z archivu vyleze. Bez studia dokumentů StB se čs. totalitní režim vůbec nedá prozkoumat (a podstatnou část jich po roce 1989 ještě nikdo neviděl). Nepředstavují samozřejmě jediný zdroj, ale je to zdroj naprosto nenahraditelný. StB sice byla politická policie, ale to neznamená, že informace, které uchovávala ve spisech pro vlastní potřebu, jsou nesmysly, vycucané z prstu: k čemu by jí byly? Jistě, estébáci vyráběli diskreditační materiály a organizovali provokace, ale za prvé je používali ke skandalizaci lidí v dané době a neschovávali je do archivů, za druhé to byly informace (jako v případě vykonstruovaných procesů z 50. let), které jejich obětem dnes „slouží spíš ke cti" (kuli pikle s imperialisty, schovávali letáky a zbraně atd.) a za třetí historici dovedou provokační akce ze spisů dešifrovat. A že by StB nepravdivě zkonstruovala papír, týkající se v roce 1950 naprosto neznámého studenta Kundery a jeho návštěvy na policejní stanici? Na otázku „proč" nedal nikdo uspokojivou odpověď.

Adam Hradilek popsal v Respektu události z roku 1950. Zvolil interpretaci, která mu připadala možná: vycházel přinejmenším z policejního záznamu – a z informací, které mu poskytla paní Militká. Hvížďala se ve svém textu pustil do Kunderovy obhajoby, založil ji na stejných faktických základech, jako Hradilek, ale výsledek je mnohem divočejší (a opět Hvížďalovy argumenty použila i řada jiných autorů): udání na policii mohl prý provést nikoli Kundera, ale mohla to být *„pomsta studenta Dlaska, milence Militké, která ho nenechala u sebe ten večer přespat a který se mohl obávat, že se znovu oživí vztah se starou známostí, a proto šel pana Dvořáčka udat pod cizí identitou."* Představa, že se normální člověk vypraví v roce 1950 na policejní stanici nahlásit podezřelou osobu a vydává se přitom za někoho jiného je mimořádně komická – kdyby to prasklo, zadělal by si na úplně zbytečné potíže, zvlášť když stačilo, aby policii anonymně zatelefonoval. Teoretizovat se dá do aleluja, ale je trochu blbé, když se člověk dostane na vratší rovinu, než je interpretace, do níž se chtěl obout. A Hvížďala pokračuje: *„Nebo, jak spekuloval historik Pavel Kosatík (Hospodářské noviny 16. října 2008), byl pan Dlask agentem StB, a aby nebyl prozrazen, napsali tam Milana Kunderu. To by pak zdůvodňovalo, proč pan Dlask o této události nikdy nechtěl hovořit se svou manželkou."* Není pravděpodobnější, že Dlask a Kundera šli věc ohlásit spolu (nebo Kundera sám) a policisté si zapsali studenta Milana, protože měl na kolejích funkci? Nepřehlédněme také, že Hvížďala i Kosatík zacházejí ve své „vysoce morální" obhajobě Kundery tak daleko, že klidně dělají z Miroslava Dlaska agenta StB, aniž by pro to měli jediný důkaz – že tím někoho špiní je jim úplně buřt, Dlask nebyl slavný, navíc už umřel.

Kunderovi obhájci vytýkají Třešňákovi a Hradilkovi, že článek v Respektu nebyl dostatečně fakticky podložený - přitom právě jejich úvahy jsou často úplně iracionální a „mimo realitu". Vrcholná ukázka? Spisovatelka Lenka Procházková, pouštějící se do „citového vydírání" (v Právu, 23. října): *„Ryba smrdí od hlavy, nejsou to žádné nové praktiky. V dubnu roku 1970 odvysílala státní televize dokument proti mému otci spisovateli Janu Procházkovi (dalšímu aktérovi Pražského jara), kde tohoto oblíbeného autora představila jako vulgárního donašeče, a to pomocí sestříhaných policejních odposlechů z bytu. V dalších dnech mediální lynč pokračoval v rozhlase a v tisku. Mnozí té kamufláži uvěřili a táta dostával desítky rozhořčených i výhružných dopisů. O rok později na tu pomluvu zemřel."* Srovnávat situaci Jana Procházky, skandalizovaného v komunistické ČSSR, se situací Milana Kundery, kterému během diskuse ve svobodných médiích vyjadřuje skoro každý podporu a sympatie – to je asi stejný myšlenkový výkon, jako výroky Václava Klause o „irských disidentech" – odpůrcích Lisabonské smlouvy.

Jazyk a myšlenky Haló novin a Rudého práva

Jestli si totiž někdo užívá útoků, které se v něčem podobají předlistopadovým komunistickým štvanicím, pak to není Kundera, ale spíš zaměstnanci ÚSTRu s Adamem Hradilkem na prvním místě a pochopitelně i Respekt. Zcela zvláštní pozornost si pak zaslouží jazyk Kunderových obhájců (bohužel to Adam Hradilek zase schytává na celé čáře). Už jen velmi krátké citace, které nepotřebují komentář, pro začátek Václav Vlk starší (Neviditelný Pes, 15. listopadu): *„Občas se v záplavě senzacechtivých debilit* (v „případu Kundera" – pozn. a.d.) *objeví rozumný hlas... kdopak mohl osobně dotlačit takovýto bulvární paskvil na stránky Respektu?... původní text rádobybadatele Hradilka z Respektu... Neznám mladého pana Hradilka a nevím, proč tuhle hnusotu zorganizoval."* Milan Uhde (MF DNES, 29. října): *„Milan Kundera má velké množství nepřátel. Ti mu závidí a záměrně škodí... Prostě mi nikdo nenamluví, že celá aféra byla zveřejněna z ušlechtilých důvodů."* Jana Machalická (Lidové noviny 12. listopadu) *„Způsob, jakým se vše dostalo do médií, je jednoduše děsivý a je výsměchem seriózní práci historika."* R. Sikora (Literární noviny, 18. listopadu): *„kauza, rozpoutaná Ústavem pro vymítání ďáblů... pozvolna utichá... horda agilních trpaslíků okopává kotníky velikánům...* (zůstal nám policejní strojopis) *o němž by si nejspíš jen idiot... mohl myslet, že něco dokazuje."* Jiří Košťák (Haló noviny, 10. listopadu): *„odhalení... novodobých kádrováků a inkvizitorů z Ústavu pro studium totalitních režimů."* Eva Kantůrková (Literární noviny, 20. října): *„Myslím si, že zákon, který ustavil udánlivě odborné vědecké pracoviště pro zkoumání totalitní minulosti, by měl přesně vymezit jeho oprávnění a zabavit nahodilým i dosazeným supům jedovatou potravu."* Jakub Patočka (tamtéž): *„Je to hanba z úpadku českého intelektuálního prostředí. To dopustilo, aby výplod blbečka... mohl stát jako zvažováníhodná autorita vedle prohlášení jednoho z největších žijících evropských intelektuálů."* Dá se v tom pokračovat takřka donekonečna - vůbec jsem do článku nedokázal vtěsnat „vážné znepokojení" politiků od komunistů až po ODS, nevešly se mi sem vynikající úvahy Petra Uhla z Práva, Tomáše Zahradníčka a Karla Steigerwalda z Mladé fronty Dnes atd., dokonce ani iniciativní návrh omluvy Kunderovi, kterou sepsal pro Respekt Jiří Pehe. Škoda. Vynechaným se omlouvám.

Chybí už jen rezoluce ze závodů

Co napsat nakonec? Jak to kdesi trefně glosoval politolog Bohumil Doležal: poté, co nejvyšší vědecký ústav (Akademie věd) zaujal „správné (prokunderovské) stanovisko" a vyjádřili se i mezinárodní pokrokoví literáti, chybí už jen rezoluce ze závodů. Třeba se ještě projeví odbory. Vyvrcholení příběhu prozatím zajistil šéf Ústavu pro studium totalitních režimů Pavel Žáček, který poskytl interview MF DNES, svíjel se při něm jak břišní tanečnice a de facto hodil Adama Hradilka přes palubu (přesněji nedokázal se za něj postavit a pokusil se svést „kauzu Kundera" na své podřízené). I kdyby Hradilek udělal sebevětší chybu, měl ho Žáček za stávající situace hájit nebo resignovat – a ne se takhle nedůstojně a očividně třást o křeslo. Rozhovor vyšel týden před 17. listopadem, od pádu komunismu uplynulo devatenáct let. Člověku se z toho všeho dělá špatně od žaludku.

dokončení ze strany 1

Maminka taky vstoupila do strany s jedním jediným cílem, zmizet, splynout, nevyčnívat.

Neupozorňovat na sebe.

Ano.

Kdo měl na tebe vliv?

Rodiče budovali komunismus, neměli na mě naštestí čas. To se ani v komunismu nepatřilo – komunistická idea byla výš, než nějaké rodinné vztahy. Tak mě dali na výchovu k prarodičům, kteří mě ovšem vychovali po svém, protože jinak ani neuměli – jak byli sami vychovaní, tak vychovali i mne. Děda mi vždycky říkal „komu nyšt – tomu nyšt". „Komu nyšt" byl vlastně zkomolený tvar ruského kommunist. Prarodiče mě vychovali v židovském individualismu.

Byli to praktikující Židé?

Po válce už ne. Děda byl lékař, kterému zavraždili celou rodinu. Jeho bratra oběsili v Ilavě, mámu a otce zavraždili v Osvětimi. Babičce zabili syna, máminýho brata. O našem příbuzenstvu v Budapešti jsme už nikdy nic neslyšeli.

Mluvili o tom prarodiče s tebou?

Když jsem byl malý, tak se všemožně snažili, aby mě od toho všeho odstřihli, isolovali mě od všech informací. Akorát babička dostala občas záchvat a, plačící, křičela: „Karolko můj!" To byl ten její zavražděný syn, a já nevědel, o co jde. Vyrůstal jsem mezi fotografiemi, na kterých byli tváře nějakých lidí, a já vůbec netušil, kdo to je – mezi nimi byla velká fotka Karolka.

S otcem jste se nikdy nesblížili?

Dědeček, který mě vychoval, zemřel v roce 1973. V roce 1976 se vrátil z léčení otec a pokusil se znovu žít v rodině. To už jsem byl poměrně informovaný člověk. Potkal jsem se s někým, komu jsem nerozuměl a který do mě pořád lil nějaké komunistické nesmysly, které mě vůbec nezajímaly. Mně bylo tehdy jedno, jestli nějaký komunismus bude nebo nebude.

Otec byl československý komunista, byl to idealista, jehož největší vina byla v tom, že neunesl rozpad svého ideálu a okupaci Československa ruskými vojsky. Nebyl schopen racionálně analyzovat, co se vlastně děje. Tak to vidím dnes. Tehdy jsem ho měl za blázna, který vykřikuje podivná hesla, kterým jsem nerozuměl, a který se mě neustále snažil před něčím varovat. To už jsem psal básničky. Od šestnácti let jsem začal publikovat. V necelých osmnácti jsem už měl napsanou první knížku básní a začaly problémy. Nejdříve ji vydavatestvo Smena zařadilo do edičního plánu. Pak přišel Šimonovič, zástupce šéfredaktora, a vyškrtal z ní támhle a tohle, a já mu řekl, že pod to se tedy nepodepíšu. To už jsem byl v prváku na universitě. Šimonovič mi na to řekl: „Nepodepíšeš, vyletíš ze školy. Tak se rozhodni." V roce 1981 vyšel můj zcenzurovaný básnický debut *Oheď až požiar*.

Jaké to bylo na znormalisované bratislavské universitě?

Šéf katedry Brožík mě neměl příliš v lásce, byl jsem příliš sebevědomý. Byl to Moravák, kamarád Milana Šimečky. Jejich cesty se ovšem po srpnu 1968 rozešly. Šimečka šel časem do vězení a Brožík se stal šéfem katedry. Občas za ním přišli policajti upozornit ho jako šéfa katedry na můj „nezřízený způsob dospívaní". Musím ale říct, že mě Brožík vždycky podržel. Měl jsem taky velmi dobré studijní výsledky. Zavolal mě do kabinetu a řekl mi: Pane Žiak, víte že tu zase byli. Já na to, kdo? A on, však víte kdo. Tak už to nedělejte, já jsem jim slíbil, že už nebudete blbnout.

A tak jsem to přežil. Vážnější problémy nastaly až v zaměstnání, kam jsem nastoupil po škole v roce 1984.

Kde to bylo? O co šlo?

Výzkumný ústav kultury, kam tehdy přišel dělat ředitele z Prahy mladý Slovák Čičila – jeho otec pracoval v Bratislavě na ÚV v oddělení, které mělo pod sebou StB na Slovensku. Pracoval jsem na oddělení teorie a metodologie dějin kultury, kde jsem měl ruského šéfa, což byl důvěrný přítel Čičily – chlap, který mluvil lámanou rusko-slovenštinou, byl to řecko-římský zápasník, přeborník z nějaké malé sovětské republiky, myslím z Osetska. Dostal v Bratislavě od Čičily trafiku, za kterou mu udržoval dobré vztahy s ruskou ambasádou a s mocnými lidmi v Rusku. Nakonec jsem nevydržel držet hubu a začal jsem oponovat všelijakým zběsilým nápadům mého vedoucího i ředitele. Takže nejdřív jsem dostal kárný opatření, to byl rok 1985. Obrátil jsem se na soud a tím to všechno začalo. I když jsem ten soud kupodivu vyhrál, letěl jsem z ústavu jak špinavé prádlo.

Co bylo dál?

Chvíli jsem si nemohl najít zaměstnání. Aby tě nezavřeli za tzv. příživnictví, musel jsi mít v občance razítko o tom, že jsi někde zaměstnán. Nakonec mě přikryl Literární fond. Odevzdal jsi rukopis a to stačilo, vyjít už nemusel. Vedoucí toho oddělení, které mělo na starosti umělce v tzv. svobodném povolání, byla zlatá paní Mášiková. Vědela, že má na starosti bandu umělců a že je musí vzít pod svá ochranná křídla. I tak jsem ale musel po čase odejít z Bratislavy. Dostal jsem nabídku pracovat v Nitře v Ústavu pro jazykovou a literární komunikaci. Bylo to devět zoufalých měsíců dojíždění dálkovým autobusem. Přes týden jsem přespával v novostavbě v jedné místnosti v roztahovacím křesle, ráno jsem rozlámaný vstal a šel do práce. Taky jsem přednášel, vedl jsem dobrovolný kroužek metodologie. Nakonec jsem po roce dostal zprávu, že se mohu opět vrátit do Bratislavy. Dostal jsem místo v Ústavu literární a divadelní dokumentace. Na oddělení pracovali samí odstavení lidé, od kterých se nic neočekávalo. Kolega byl můj přítel, spisovatel Rudolf Sloboda, který chodil do ústavu jenom v den výplaty. Dále se mnou pracoval spisovatel Ján Johanides, kterého jsem tam ale nikdy nepotkal. Bylo to podivuhodné spojení podivuhodných lidí v jednom starém klášteře, kde ústav sídlil. V lednu 1989 vyšel můj článek v *Literárním týdenníku*, kde jsem veřejně ironizoval jako první tzv. *Poučení z krizového vývoje v strane a spoločnosti* a následně mě napadli v denníku *Pravda:* Bratislavu prý znečisťují nejen exhaláty, ale i Miloš Žiak. V březnu 1989 mě pak estébáci zbili.

Napadli tě při výslechu?

Ne. Šimečka s Hoffmanem mi dali instruktáž stran výslechu a mimo jiné mě naučili jakýsi paragraf, podle kterého jsem nebyl povinen vypovídat. Jednou jsem šel s přáteli na oběd ke Zlatému kaprovi. K našemu stolu náhle přistoupil mladý muž, který se nápadně podobal Johnovi Kenedymu a že mám jít s ním. Tak jsem vzal občanku a v duchu si zopakoval onen paragraf o právu mlčet. Jak jsme ale sešli do prázdné restaurační vstupní haly, tak mě začal mlátit. Já si dal ruce za krk, protože z venku tam nakukoval ještě jeden neznámý člověk a držel v rukou fotoaparát. Bál jsem se, že když toho Kenedyho uhodím i já, že mě nafotí jako útočníka a že mi pak přišijí útok na veřejného činitele, za co bylo osm let. Kenedy mě bil do temena hlavy, aby jsem neměl od krve tvář. Těžko by se zřejmě dokazovalo, kdyby ze mě stříkala krev, že jsem útočníkem já. Když jsem upadl na zem, kopal do mě. Celou dobu křičel: Tady máš svou demokraci, tady máš svou pluralitu!

Když jsem ležel na zemi, bil mě už

i do tváře. Tak jsem celý zkrvavený, potrhaný a dobitý, šel domů k Jánovi Budajovi a povídám mu: „Janko, zbili ma." On na to, že jsem to musel čekat.

Umyl mě a přišil nějaké knoflíky. Řekl jsem mu, že to jdu oznámit na policii, podat trestní oznámení na neznámého pachatele. Tvář útočníka byla vskutku lehko popsatelná: John Fitzgerald Kenedy. Jano mi to rozmluvil, že to nemá smysl.

Proč měli na tebe takovou pifku?

Protože jsem překračoval estebáky stanovené hranice. Na jedné straně jsem se setkával s oficiálními spisovateli a na straně druhé s disidenty – oni chtěli za každou cenu udržet tyto dva světy od sebe oddělené.

Účastnil jsi se svíčkové demonstrace?

Ne. Setkával jsem se Jánem Langošem i Františkem Mikloškem, ale pro mne svíčková byla katolická akce. Požadovali různá náboženská práva a já jim povídám: Dejte tam aspoň jeden bod pro mne – Žida: lidská práva. Oni to ale udělali jako katolickou manifestaci, a co jsem tam já měl dělat? Měl jsem demonstrovat za katolickou diecézi? I když právě Langoš a Mikloško měli pro nás Židy porozumění. Ve VPN jsme pak vedle sebe normálně fungovali – katolíci, Židé, Maďari...

Potom mi jednoho dne Fedor Gál řekl, že je třeba pomoct Havlovi, že potřebuje vytvořit na Slovensku prezidentskou kancelář. Tak mě instalovali jako Havlova poradce a zástupce vedoucího prezidentské kanceláře na Slovensku. Můj šéf byl Miro Kusý a když pak odešel, tak jsem se šéfem stal já. Bylo mi třicet tři let, byl jsem nejvyšší federální úředník na Slovensku.

Jak si v této funkci vnímal rozpad Československa?

Židé na Slovensku byli vždycky pro Československo. Narodil jsem se v Československu, byl jsem čs. státní občan, krátce řečeno byla to má vlast. Československo bylo pro mě větší zárukou, že se fašismus na Slovensko nevrátí. Tak jsem to aspoň tehdy vnímal. Jednoznačně jsem byl pro federaci, i když Češi často dělali ještě větší hovadiny, než Slováci. Mimochodem, Klaus mně tím rozchodem celkem pomohl, protože rozdělení Československa byl pro Slováky, kteří to napínali jenom proto, že byli přesvědčeni, že nás Češi nevykopnou, takový šok, že většina z nich začala najednou vzpomínat na společný stát s láskou. Takže já byl najednou na Slovensku jako bývalý federální úředník vcelku pozitivní postava.

Jak se k tobě, federálnímu úředníku, začala chovat náhle zcela suverénní slovenská vláda?

Jakmile se Československo rozpadlo, byl jsem nezaměstnaný. Začali mě okamžitě izolavat, přestřihávali mi pevnou telefonní linku. Tenkrát ješte nebyly mobilní telefony tak rozšířené a byly drahé. Navíc se mi v lednu 1993 narodil syn. Nebylo to lehký.

V roce 1994 ale Mečiar padl.

Když se premiérem na dest měsícú stal bývalý federální ministr zahraničních věcí Moravčík, tak hned jsem dostal nabídku stát se jeho poradcem. Pak mě jako bývalého Havlova poradce ukazovali směrem na Západ jako důkaz, že režim nepotlačuje ani bývalé federalisty ani Židy. Stal jsem se rukojmím různých politických her na Slovensku, což se pak nejvíce projevilo za vlády Mikuláše Dzurindy.

Jak to?

Dzurindovi jsem pomohl k moci i já. V tom čase jsem už podnikal. A najednou za mnou přišli, že se nedělím.

Cože?

Já na to, proč, s kým, co – já jsem nezávislý, svobodný člověk.

Takovýhle mafiánský praktiky?

Ano. Z politických kruhů přišlo upozornění, že jsem nežádoucí. Výsledek byl potom ten, že se Dzurinda nechal slyšet, že na Slovensku působí protistátní skupina a SIS následně sepsala zprávu, že jde o židovské spiknutí a já jsem jeho vůdce. To bylo v roce 2003.

Nedělal jsem si o Dzurindovi nikdy iluze, ale že to je takovýhle prase...

Půl roku o mně psali jako o korupčníkovi, darebákovi, byl jsem na výsleších, shodou okolností taky v bývalé budově StB na Februárce. To bylo takové ponížení. Z toho stresu mi vypadaly přední zuby. Správa SIS začínala konstatováním, že jsem Žid a že moje žena je ruská Židovka.

Jak je vůbec napadlo s něčím takovým vyrukovat?

Na Slovensko přijel v červnu 2003 na oficiální návštevu izraelský prezident Kacav. Byla to vůbec první návšteva izraelského prezidenta Slovenské republiky. Rovnou po příletu se setkal s prezidentem Schustrem a se mnou, jako s předsedou obchodní komory. Strávili jsme spolu dvě a půl hodiny v uzavřeném prostoru. Mluvili jsme spolu o tom, že je žádoucí, aby vztahy mezi Izraelem a Slovenskem byly transparetní a přátelské. Pro mně to bylo obrovské zadostiučinění, že jsem mohl spolu s presidentem jako první přivítat izraelskou hlavu státu. Nic víc, nic míň. Den na to byla večeře a já jsem seděl za stolem prezidentů jako číslo tři. To bylo všechno.

Někdo to vyhodnotil, že jsem už příliš mocný a že je třeba mně trochu přistřihnout křídla. Hned po skončení návštevy jsem odjel do Slovinska na dovolenou s celou rodinou a najednou mi tam začaly chodit takový divný telefonáty od mých přátel, že se něco děje. Pak jsem se dozvěděl, že izraelskou stranu informoval jeden člověk, že mě mají zatknout na hranicích. Já sem vůbec nechápal, o co jde. Nic na mě neměli. Daně jsem měl řádně zaplacené. Když jsem se vrátil, dostal jsem vyhrůžku, že mé ženě i s dětmi dají pod auto bombu. To bylo těžký.

Jak to dopadlo?

Začalo to tak, že premiér Dzurinda šel osobně za generálním prokurátorem s tím, že zde existuje konspirativní skupina, která škodí „jeho straně a státu". Když takové oznámení udělá předseda vlády, pak to generální prokuratura musí vzít a začít šetřit. V roce 2004 to pak prokuratura zastavila jako neopodstatněné.

Psalo se o tom venku?

Americký senát vzal na vědomí zprávu Ministerstva zahraničí USA, kde se o tom psalo jako o případu antisemitismu na Slovensku. Tzv. dzurindovská pravice se pak rozhádala, to byl úplný bratrovražedný boj, a Dzurinda v nasledujících volbách padl. Dnes to má celé v rukou levice.

Dzurinda se neomluvil.

Nikdy a nikdo. Já jsem byl poslaný za sametové revoluce v listopadu 1989, abych dohodl se železničáři generální stávku. Na straně starého komunistického režimu tam proti mně vystupoval jakýsi inženýr Dzurinda. Já nevědel, kdo to je. Seděl vedle ředitele a neustále opakoval – musíme jít pracovat, jedině práce, žádné stávky. Já na to dávno zapomněl, ale on mi to po letech připomněl. Dneska je veliký tvůrce 17. listopadu.

Možná je lepší, když se hajzlové hlásí k positivním věcem, než ke svým sviňárnám.

Tak to vidím i já.

Petr Placák

Nad Moskvou se čerti žení

PYCCKOE OKHO

Touha po svobodě se jen tak spoutat nedá. Ani v Rusku ne. Režim může rozehnat demonstraci, zavřít disidenty, udělat z nich choromyslné šašky, kteří bojují proti větrným mlýnům... Může přesvědčit obyvatelstvo, že v porovnání s rozvratem, který vládne na Západě, se mají vlastně skvěle... Může jim ucpat hubu žvancem, což je stará osvědčená metoda, která se donedávna zdála být téměř neprůstřelná. Jenomže právě když se začíná zdát, že nezbyla ani ta skulinka, kterou by do temnice pronikl paprsek světla, začnou se dít věci. Znáte to. Na Patriarších rybnících se objeví tajemný cizinec v doprovodu velkého tlustého kocoura, který chodí po dvou a mluví. A vše je najednou jinak. Po městě bloudí šílený básník, v jedné ruce svíčku, v druhé ikonu, a tvrdí, že ve městě je ďábel... cizinec, asi Američan. A nejhorší na tom je, že mluví čistou pravdu a nikdo, vůbec nikdo mu nevěří. Jakýpak ďábel – vždyť život je tak veselý! A čím dál veselejší! A tu přijde ona chvíle. Nad městem se ozve děsivý smích a vše kolem zachvátí spoušť a zmar.

Jakápak krize?! Jakýpak Američan?! Ďábelský škleb je vidět nad Moskvou, a není se co divit, když celé město knížeti temnot tak úslužně a tak dlouho otvíralo dveře. Teď jejich domy budou zbořeny, jejich vinice vypleněny, jejich úrodu sežerou sarančata. Zvostanou o chlebu a vodě. A nutno říct po zásluze. Jen chudí mohou dál žít bez obav, nebojíce se ďábla nic, jen ti blahoslavení chudí duchem.

Ďábel už tu stačil natropit pěkné kousky. Tak minulý týden začaly po Moskvě kolovat letáčky následujícího znění: „Vřele podporujeme prodloužení volebního období Prezidenta na 6 let! Ale to je jen první krok! V blízké budoucnosti se funkce musí stát doživotní!

Nenecháme se vyprovokovat rozvraceči a jejich západními sponzory, kteří proti sobě chtějí postavit naše drahé vůdce Vladimira Vladimiroviče Putina a Dmitrije Anatoljeviče Medvěděva. Odmítáme tuto lživou volbu! Ať žijí Putin a Medvěděv – doživotní prezidenti!"

Doširoka se v poslední době rozmáchly ruské nanotechnologie. A my věříme: ruští nanotechnologové mají dostatečný potenciál, aby v nejbližší budoucnosti dokázali zaručit nesmrtelnost našim prezidentům! Naše velká energetická děržava jim nezůstane nic dlužna!

S PUTINEM A MEDVĚDĚVEM - NA VĚČNÉ ČASY!

Zakažte všechny politické strany!

Konec debatám v parlamentu!

Jednotné Rusko – jediná vedoucí síla ruské společnosti, jež dokáže určit směr. Jednotné Rusko – naděje, opora a příklad pro všechen lid.

Žádáme zrušení voleb!

Ať prezident všechny jmenuje sám – od gubernátorů po předsedy bytového družstva. Jen prezident s jeho principiálností, smyslem pro čest a schopností pomyslet na každého z nás dokáže provést tu správnou, důstojnou volbu. Věříme prezidentovi!

Moc ať vládne, lid ať poslouchá!

Žádáme navýšení stavů milice a FSB! I v zemi, která se stále více a více zvedá z kolen, se vždycky najdou nespokojenci. Tito nepřátelé jsou daleko nebezpečnější než vrazi a zloději! Když bude mít každý úřad, každá ulice, každá rodina svého čekistu – nepřítele porazíme!

CHCEME VLÁDU JEDNÉ STRANY! ZRUŠIT VŠECHNY VOLBY! VÍCE ČEKISTŮ – MÉNĚ ŠTĚNIC!

Nad Moskvou už se čerti žení a na každého čeká jeho díl. Ti u koryta mají pro strach uděláno, těm slušným je celá krize pro legraci. Nic nemají a ani mít nebudou. A tak je život v Moskvě čím dál tím veselejší.

Jan Machonin, *Moskva*

Kladivo na čarodějnice

Nad novou knihou Petra Chudožilova

Autobiografická kniha **Petra Chudožilova *Lahvová pošta***, kterou vydal Jan Placák / Ztichlá klika, zachycuje období *ante* a především *post*. Tím předělem je myšlen rok 1968, ruská okupace, která – ať se tomu někteří protagonisté brání – měla podstatný vliv na v knize zachycené osudy party pražských literátů, vědců a umělců, kteří v oné músám ne příliš nakloněné době hledali útočiště po pražských hospodách, i když mnozí z nich si nedělali žádné iluse už v době *ante*. To znamená, že chlastali od nepaměti a srpen 1968 jim správnost jejich instinktu vlastně jen potvrdil.

Hlavní hrdina knihy, redaktor Semtele (i.e. Petr Chudožilov) se ale před srpnem 1968 přece jen snažil. Psal do *Literárního salonu* (i.e. Literárních novin), který byl důležitý – četly jej statisíce lidí, kteří po letech tuhého režimu hltali každé svobodně napsané slovo. Ovšem přišel 21. srpen 1968 (v knize je okupace zachycena skvělou apokalyptickou scénou, kdy se redaktor Semtele probere z alkoholových mrákot na silnici u Prahy, kde právě zastaví gazík, z kterého vyleze ruský voják), slova opět pozbyla na jakémkoli významu, redaktor Semtele ztratil možnost živit se tím, co jedině uměl, tedy psaním a jako tisíce jiných se ocitl na ulici.

Když pak Semtele jednoho dne zjistí, že je všechno definitivně v prdeli, uleví se mu – osvobodí se od všech pomyslných ambicí, vědomí vlastní důležitosti etc. A jakmile se hrdina zbaví vidiny jakékoli životní perspektivy, jakoby se zároveň ulevilo i samotnému autorovi – od té chvíle má kniha neobyčejný spád ba přímo pád – hrdiny do čím dál větších sraček, a to někdy doslova: Z jemně povýšeného redaktora prestižního časopisu se stane opilec, který se občas poblije a někdy i posere.

V rozhodnutí Semteleho zničit se pitím jakoby spočívala až nějaká osudovost – v urputnosti, umanutosti, v totální sebedestrukci a sociální anarchii jakoby se vynořovaly autorovi ruské kořeny, což ovšem může být klišé. Jisté je, že i když pravidelných pijáků vystupuje v knize celá řada, u málokterého najdeme takovou důsledn ou a přitom reflektovanou sebedestrukci, jako právě u Semteleho, který se ožírá do němoty systematicky, uráží přátelé, aby pak u nich škemral o peníze na další pivo, a pak už jenom žebrá, je mu úplně všechno jedno, je schopen každé špatnosti, klesne na úplné dno, jen aby si nemusel vážit sám sebe, a tím i druhých.

„Z nadměrného pití hučí mi v uších už skoro pořád. Mlha ve voku. Tma v hlavě. Prázdno uvnitř. Tak postává den po dni záchranná stěna, jež odděluje mě od světa Husákova, světa pracujících toužících po klidu pro svoji práci. Dnes ráno bez větších poct a také bez lítosti ukončen trvalý pracovní poměr v Paláci Kinských.“ (str. 135) „Nejenomže se mně nechce bejt, mně už se nechce ani chlastat.“ (str. 197)

Chudožilova kniha, která by se mohla přidávat k antabusu opilcům v protialkoholních léčebnách, je autentická výpověď o totální beznaději a vyprázdněnosti doby počátku normalizace, kdy mimo moc existovali jenom zoufalí jednotlivci – a pak už jen nerozlišitelná společnost, která přistoupila na hru, že černá je bílá.

Onu zmrtvělou normalizační atmosféru, páchnoucí květákem, který zrovna je, dokáže Chudožilov dokonale načrtnout několika tahy štětce:

„Probuzení v neznámým bytě. Nikdo není doma. Jméno na dveřích bytu mi neříká vůbec nic. Vysoký štukovaný stropy, karmínově rudý těžký záclony a křišťálovej lustr vyprávějí o někdejším přepychu, avšak byt sám je zařízen nejlevnějším, odpudivě sektorovým nábytkem. Koupelna v dobové manýře předělaná na kuchyňský kout. Což takhle vařit rovnou v záchodový míse? Smrad vařeného květáku. Proč teď všichni pořád žerou květák? Protože zrovna je.“ (str. 160)

Nebo o kus dál scéna v bytě u Semtelova kamaráda „Vzteklého cecka“:

„V rádiu důležitě blábolí Husák, někdo slušně měl by mu říct, že na politický poměry v zemi už dávno nemá žádnej vliv. Padne-li vzteklej cecek doleva, bude hůř, padne-li doprava a smete rádio, bude trošičku líp.“ (str. 165)

Chudožilovův text je ovšem oproštěn od pláče nad svým osudem či promarněnými příležitostmi. Anabáze normalizačních opilců, ztracených existencí potácejících se šedivými ulicemi Prahy od výčepu k výčepu, je popisována naprosto bez jakýchkoli emocí, až s krutými detaily. Autor nic nevysvětluje, blbě nevykládá, natož aby něco nesmyslně obhajoval. Přes odpor, který se čtenáře chtě nechtě v některých pasážích knihy zmocní, vyplyne nakonec z té totální anihilace osvobozující pocit, i když hrdinové příběhu se tohoto „osvobození“ často nedožijí (v knize, a samozřejmě i ve skutečnosti, mřou jako na běžícím pásu, páchají sebevraždy, upíjejí se, zmrznou). Rozhodující je, že autor se od redaktora Semteleho – o kterém by sotva bylo možno říct něco positivního – nedistancuje, ani ho neobhajuje, nechává ho být takového jaký je, což v konečném výsledku způsobí ono osvobození.

Tento antiheroismus, oproštěný od intelektuálního či jiného druhu sentimentu, který je přesný a nemilosrdný, je v české literatuře dost výjimečný. Nalezneme jej třeba u Haška, s kterým má ostatně Chudožilov mnoho společného. Haška značná část veřejnosti bere jako zábavného autora, ačkoli ve skutečnosti je Haškovo dílo krutou výpovědí o lidské společnosti, psanou bez sebemenší snahy po pochopení, sebe i jiných. Koneckonců nezachránil Haška alkohol? Nestala by se z něj jinak bolševická či jiná zrůda?

Zvláště ke konci, kdy už kniha dávno ztratila jakýkoli děj a autor prostě vrší jednu opileckou historku na druhou, se člověk obává, aby text nesklouzl k Hrabalovskému povídání nebo se nezměnil v těžko stravitelný opilecký sentiment. Chudožilov ale naštěstí svého hrdinu vždy včas zarazí a uchrání ho i od laskavého opilství knih Petra Šabacha.

I když je jasné, že spousta opilců bude Chodožilovovy „memoáry“ číst s upřímným dojetím, ve skutečnosti je to krutá a nesentimentální výpověď o době a společnosti, ve které bylo autorovi nutno prožít bezmála dvě desetiletí. Dobové Kladivo na čarodějnice, které rozbíjí na kusy chápavý pohled na dobu sedmdesátých a osmdesátých let, který dovedli se svou vydrezírovanou prušáckou kýčovitostí téměř k dokonalosti východní Němci.

Celým Chudožilovem popisovaným obdobím se prolínají či propíjejí dvě výrazné postavy, v textu označované jako JVS a Zpustlý profesor. Poptal jsem se na ně pamětníků oné doby, básníka Ivana Wernische, výtvarníka Michala Matzenauera a rozhlasového reportéra Karla Oujezdského. Viz níže.

Petr Placák

Petr Chudožilov, *Lahvová pošta*
Vydal Jan Placák / Ztichlá klika
1. vydání, Praha 2008, náklad 1003,
cena 200,- Kč

Potkal jsem Jé Vé

Na JVS vzpomíná Ivan Wernisch

V Chudožilově autobiografické knize vystupuje jeden obzvlášť zdatný opilec, označovaný jako JVS. Kdo to, Ivane, byl?

To byl Jé Vé Svoboda. Jiří Václav Svoboda. My jsme mu taky říkali Jiří Vissarionovič, když nás občas zlobil, protože kdysi to byl stalinista a aby měl stejný iniciály jako Stalin, tak si k jménu přidal to Vé. Později se k tomu pochopitelně nehlásil a tvrdil, že to je podle J. V. Sládka – básníka, kterého měl moc rád.

No, byl to básník, který vyšel ze stáje Halasovy a na přátelství s ním se často odvolával. Bůhví jak to bylo. Byl to hospodský mazavka, holkař, člověk s ohromně širokým srdcem, zlatý chlap, kolem kterého se rojila spousta lidí podobného založení, mazavků, pábitelů, umělců, studentů... Hodně přitahoval mladý lidi. Já nevím, co bych k němu ještě mohl říct.

Ke komunismu se dostal po válce?

Jo, v té dobové atmosféře. On tomu naprosto podlehl. Jeden čas byl taky šéfredaktorem *Mateřídoušky*. Hodně lidí na něj vzpomíná v dobrym, protože jim tam dával kšefty. V 60. letech se z toho komunismu naprosto vyléčil, nehledě na to, že nikdy žádnej fanatik nebyl a neměl nic na svědomí.

Co vlastně dělal v 50. letech?

To přesně nevím, vím jen, že kam až pamět lidská sahá, byl to vždycky hospodský pobuda.

To je docela solidní zaměstnání, zvlášť když je člověk vyznavač pokroku.

No, ono se u nás mluví o salónním komunismu, ale u nás byl především kavárenský nebo hospodský komunismus.

O co se zajímal?

Byl ohromně vzdělanej a sečtělej, znal jazyky, překládal z francouzštiny, z němčiny, z angličtiny, ale pak už kašlal úplně na všechno.

Po srpnu 1968?

Už dávno předtím. Mám za to, že z tý *Mateřídoušky* vyletěl kvůli chlastu.

Kdy jsi ho poznal?

Hned jak jsem přišel z vojny, asi v roce 1963.

A tehdy už chlastal?

No jo. On měl takový zvyky, třeba ranní pivo, to ho charakterisovalo. Ač šel spát v kteroukoli noční hodinu, brzo ráno už byl v bufetu na nádraží, kde si dal pivo a k tomu noviny – každý den. Tehdy ještě bydleli v Nádražní ulici na Smíchově. Potom se se svojí ženou Alenkou přestěhovali do hotelového domu na Petřinách, kde pořád někdo přespával, hnípal na podlaze a vyspával opici. To byly stovky večírků, tam byl vlastně mejdan pořád. Alenka, která byla jeho už asi třetí žena, byla taky podobného ražení jako on.

JVS chodil do hospody každý den?

V hospodě den začínal. Ráno chodil na nádraží, nebo seděl U krále železnic, kde se otvíralo taky brzo. To byly dělnický putyky, kam chodili popeláři z šichty... A v noci se pak pokračovalo u nich doma.

Upil se?

Umřel hloupě. Měl nádor na mozku, který nebyl zhoubný, a oni to poznali pozdě. Mysleli si, že to je z chlastu, že zapomínal. Já mám o něm jednu básničku, o tom jeho zapomínání. Nosil papírky, které mu Alena strkala do kapes, na kterých měl napsáno, kam jde a vždycky když nevěděl, tak si vytáhl z kapsy papírek. Takže já v tý básničce mám, že si vytáhne z kapsy papírek, na kterým stojí, nezapomínej, že jsi pitomec atd.

Praktický rady.

Jo. Ta básnička ho myslím charakterizuje, i tu bezvýchodnost tý doby. On byl mimořádně inteligentní, oslňoval. O to byl ten jeho konec smutnější. Všeho se zbavil a zbyla v něm jenom taková anarchie. Na hodnoty sral. Zajímaly ho houčičky, protože místo l říkal u a místo r říkal f. On měl nějaký pižmo, kterým přitahoval mladý holky. Kolikrát ho s nima načapala Alenka, ale brala to stoicky. Neříkalo se mu nikdy jinak než JéVé, potkal jsem JéVé, mluvil jsem s JéVé, JéVé má zas nějakou novou houku.

Co jeho poesie?

Občas něco udělal, třeba napsal básničku, která mu někde vyšla. Žádný velký lumen, ale má několik slušnejch básniček, které rád hledám u každého. První knížku vydal už někdy záhy, koncem 40. let. Pak něco vydal v 60. letech.

Kdo byl Zpustlý profesor?

To byl Jirka Plaček. Toho jsem znal taky dobře. Byl to můj kolega kulisák v Tylově divadle. Původně to byl učitel, ale protože děti nenáviděl, tak od toho utek. Začal psát povídky. Chodil s tím za mnou, vždycky jsme nad tím seděli v hospodě. Strašně zajímavej kluk, ale taky velkej mazavka. Skončil špatně. Někdo ho zapíchl nožem v hospodský rvačce. To byl taky úžasně chytrej člověk a ty jeho povídky jsou pěkný. Specializoval se na přírodopis, psal i odborný články o výskytu nějaký kapradiny a podobně. Zabýval se taky ptactvem.

Kdy jsi ho poznal?

V tom Tylově divadle asi v roce 1966. Přišel tam z venkova, z nějakého malého města.

A v tý době už chlastal.

Jo, strašně. On měl takový záchvaty, kdy nepil, a to byl pak strašněj. Pak zase začal chlastat a rázem to byl zase příjemnej člověk. Nechci se z toho nějak vydělovat – chlastali jsme děsivě.

Co tady s těma lidma udělalo Pražský jaro?

Tak J. V. trošku pookřál, ale moc velká důvěra v to u něj nebyla – Dubček byl tajtrlík. Jo, najednou se smělo leccos, bylo to lepší, byla to docela zajímavá doba, ale polepšeným komunistům jsme nikdy nevěřili.

A co Plaček?

To byl zuřivěj antikomunista, ale s Jé Vé se měli rádi.

Nikdy JVS nedával sežrat jeho komunistickou minulost?

Ne, on taky Jé Vé praštil legitimací hned, jak to přestalo být životu nebezpečný.

Ivan Wernisch

(Památce J. V. Svobody)

nosívám v kapse lísteček
je na něm jméno (mé) a ještě
kam jdu a proč jdu a tak,
žena mi k tomu někdy připíše
nikde se nezdržuj, s nikým se
nedávej do řeči
nezapomínej, že jsi pitomec

ať jdu kam jdu
jdu tam nejkratší cestou
s nikým se nezastavuji
často však bývám zastaven,
mlčím, oni na mne křičí

vzpomeň si přece, bylo to
vloni v dubnu, stál jsem takhle
ty takhle
poprchávalo já ti podávám stovku
a ty ji
strkáš do kapsy

já na to: přál bych si pane
mít vaši paměť

a on se mi hrabe v kapsách
vytahuje lístečky
hází je na chodník, na každém
je mé jméno a tak dál a
nezapomínej že jsi pitomec a
samozřejmě fouká vítr a
tak dál

I.W., Jako kdyby byl, 1985

Všichni jsme mrtví

Petr Chudožilov

Dvě piva, jeden malej rum u Rakviček. Jsem jako doga, víc už nesnesu, chce se mi spát, prachy na další krasojízdu stejně nemám. Růženka schválně kouká jinam, když loudivě vypouštím na ni voko. Klopotná cesta k Maxovi na Zátiší, vokýnka vinárny lákavě zářejí do tmy Betlémskýho náměstí. Maxa vycejtil, že mám hovno, že už nikdy to nebude lepší. „Maňa!“ volá na svoji štoudovitou ženu. „Max?“ Max ukazuje na mě prstem: „Maňa, tenhle pán má zákaz domu.“ „Ano, Max.“ Maxa vypouští na nás zlýho šatnáře jako psa. „Vy vagabunde!“ volá za mnou Maxa. Šatnář ještě chvíli výhružně postává ve dveřích. „Pudem k Plebánovi,“ navrhuje Zpustlý profesor. Nepudem. U Plebána bába šatnářka ráda krade vožralejm hostům kabáty. Rádi nás tam taky neviděj. Mimoto JVS už nikam nechce, skácel se na chodník jako mrtvej.

Středem Betlémského náměstí přichází skupinka vostrejch mladejch mužů. Řezničtí učňové na vycházce. Rychle zapletli jsme se s nimi do sporu vo nic. Mají nesprávnej dojem, že bijeme JVS. „To je blbost,“ říká Zpustlý profesor, „my ho akorát chcem postavit na nohy.“ „Přece nejsem slepej,“ říká stopadesáticentimetrovej prcek, „viděl jsem, jak do něho kopeš.“ „Ty seš nejenom slepej, ale i blbej, čuráku.“ Stopadesáticentimetrovej prcek se strašně zamračil. „Víš, jak mi říkaj?“ zachrčel na mě ze svýho přízemí. „Nevím.“ „Netrpělivej Mikeš.“ „Třeba kozel Bobeš. Mně je to fuk, jak ti říkaj. Čuráku.“ Na bradě mi vzápětí přistál děsivej hák. Druhá a třetí pecka jdou vobě na pravý ucho. Přestávám s pokusy trefit se do Mikeše a chráním si hlavu. Hlavně neupadnout, nebo mi ten blbec rozkope ksicht. „Vyser se na něj, Mikeši,“ smířlivě navrhuje jeden z těch vostrejch mladejch mužů, „řek bysem, že už má dost.“ „To jenom abysi věděl, kdo je netrpělivej Mikeš,“ říká ten vobr ducha, „jináč nic ve zlým, do smrti dobrý.“

Ráno pod ledovou sprchou myslím na Maxu, starýho dobrodince, kterej po dlouhý léta nalejval mi na dluh od vejplaty k vejplatě. „Vy vagabunde!“ Zasáhlo mě to neobyčejně bolestivě, je jasný, že den vode dne ztrácím i ten poslední lidskej kredit. Bolí to víc než zahanbující výprask vod toho maličkýho Mikeše. V koupelnovým zrcadle vidím svůj vlastní vopilecky přiblblej ksicht tak neúprosně zřetelně jako v tý studánce. Tak takhle vypadá vagabund. Bude se mi stýskat po plachejch švábech, který prodírali se hustou plísní vysráženou na vnitřní zdi pod voknama vinárny Na zátiší. Konec starejch časů.

Nemám prachy na žrádlo. Nemám prachy na nájemný. Nemám prachy na tramvaj. Nemám prachy na pivo. Nemám vůbec žádný prachy. Nemám kredit u Rakviček, nemám úvěr u Maxy. Nevěřej mi. Pronásleduje mě Literární fond. Pošťák vytrvale strká do kastlíku protivný dopisy, ve kterejch požadují, abych okamžitě vrátil zálohu, již mi kdysi poskytli na novou knížku. Věřil by ještě někdo, že jsem se živívával pokládáním písmenek na papír? Sám sobě jsem nedůvěryhodnej. Knížka se jmenovala Levá srdeční komora, vykopli ji z výroby z ideových důvodů. Čtyři tisíce korun! Kde bych je proboha vzal! „Nemám peníze. Jím už jenom brambory, chleba a špek. Chcete, abych ten špek škrtnul z jídelníčku? Taky si občas musím koupit mýdlo,“ pateticky vodpovídám Českýmu literárnímu fondu. Chytrácky přihazuji těžký závaží: „Nepíši vám to proto, abych vás dojmul. Jiní jsou na tom neporovnatelně hůř. Chci jenom, abyste jednou nemohli říkat, že jste o tom nevěděli.“ Těžký závaží zabralo, povolují mi měsíční splátky padesát korun. Kde bych je proboha vzal!

Ze svý knihovny vyrval jsem náruč knížek jako vnitřnosti z mrtvýho prasete. Vodhadem asi tak metr románů. Taky básničky. Masochisticky přihodil jsem do tašky milovanýho Georga Trakla. Když jste si mě upekli, tak si mě i snězte. Břichoprdelatej hroch v antikvariátu Na Můstku nabízí vohavně a bolestivě málo, ale po kratičkým pokusu o vodpor s jeho cenami souhlasím. Co mně taky zbejvá? Večer se s hroším čurákem potkáváme ve vinárně Blatnička v Michalský ulici na Starém Městě Pražském. „My knížky nepotřebujem,“ vodbejvá moje nářky s převahou nažranýho, „máme jich dost. Víte, co udělám příště? Nejenomže vám udělám mizernej vodhad, já vám nedám vůbec nic ani za dobrý knížky. Nekoupím je.“ Dramatická pauza. „Dostaneš hovno.“ Holohlavej výčepák soucitně nalejvá mi decko bílýho darem.

Sbírám vodvahu přede dveřima bytu Šíleným císaře Rudolfa. Mám zazvonit hned, nebo až za chviličku? Co je lepší? Potřebuji si pučit na přežití, na pivo do pozejtří. Strašně dlouho se nedokáži vymáčknout. Nejde mi to ještě vod huby, bejt žebrajícím vagabundem vyžaduje cvik. Připadá mi, že z psychologickýho hlediska ještě nenastala ta pravá chvíle. Vydělávat peníze umí každej blbec, pučovat si prachy je vysoký umění, jež není dáno jen tak každýmu, kdo si vzpomene. Manželka Šíleným císaře Rudolfa okamžitě správně vycejtila, proč jsem přišel. „Lidi, já jsem úplně mrtvej,“ vydechl jsem, když jsem vysíleně dopaď na židli, „já jsem mrtvej, mrtvej, dokonale mrtvej.“ Vopakuju to pořád dokolečka, abych získal čas, potřebnej k překonání studu. „Jsem šíleně unavenej. Já už nemůžu. Jsem mrtvej člověk.“ „Všichni jsme mrtví,“ protáhle zamečela manželka Šíleným císaře Rudolfa. Žádost o půjčku jsem ze sebe nevysypal. Byla zamítnuta, aniž by o ní bylo padlo jediné slovo.

Houslista je v telefonu svolnej, půjčí mi talíř. Tisíc korun! Do městského autobusu nevočekávaně přisedá Sborovej zpěvák. „Náhodičkou tam dneska taky musím něco vyřídit,“ volizuje si rty. Houslista dnes hlídá dítě. Suchá jehla je na tahu v Praze. O čem dětská duše snila, vůle Boží vyplnila, Houslista mi skutečně vyplatil neuvěřitelnejch tisíc kaček! Žádá vyprahlým hlasem, abych ještě zůstal, připadá mi, že je nezdravě vzrušenej představou pozdního návratu svý zákonný manželky Suchý jehly.

Přifrčela posledním nočním autobusem. Je ve formě. S brutální rozkoší uráží a ponižuje Houslistu na nejkreativnější způsoby, je výtvarnice, tedy tvoří. Mně se na Suchý jehle líbí, že je takovej dobytek, řekl kdysi Západovýchodní díván. „Máš malýho ptáka. Smrdí ti z huby.“ Štípe ho do paže rozžhavenejma krbovejma kleštěma. Vyčítá mu Flétnu. „To je úplná blbost,“ brání se Houslista, „dyť Flétna už před patnácti lety skočila z vokna.“ Suchá jehla konečně se vodpotácela, vodněkad dolehl k nám pekelnej rachot a třesk. „To byla moje sbírka lidovejch hrnečků,“ podivně spokojeně konstatuje Houslista. Září. „Pánové. Já vás upozorňuju, že moje poslední milenka se ke mně chovala neporovnatelně hůř.“ Lící přehnal se mu ješitně hrdej úsměv.

Sborovej zpěvák zamýšlí využít Houslistovy uvolněný nálady. „Chtěl bysem o vás natočit dokumentární film.“ „To jste se dobře rozhod,“ přikyvuje Houslista. „Nafilmuji vás v nějaké intimní tvořivé chvilce!“ rozpaluje se Sborovej zpěvák a furt se tak blbě voblizuje. „Tak jo,“ souhlasí Houslista, „budu si honit ptáka před svou poslední sochou. Vona je tak krásná.“

úryvek z knihy **Petra Chudožilova *Lahvová pošta.***
vydalo Nakladatelství Jan Placák — Ztichlá klika,
Praha, říjen 2008

Kniha je k dostání v antikvariátě Ztichlá klika, Betlémská 14, Praha 1; cena 200,- Kč

Jiří V. Svoboda

LOMIKÁMEN *verše z let 1942 - 44*

Smutná

Zhluboka dýchám podzim, zhluboka,
na lidských čelech vráskami znamenaný.
Je nebe příliš nízké a touha vysoká,
když letí vrány,

když ani nevíš, zda jsi a nebudeš
a na mech pod hlavu ti stele
vítr listím. Padá déšť.
Krev prosakuje lístkem jitrocele

Mlčící

Na konec zůstane jen síto mlčení
a jenom vichření nás bude v rovech křtít.
Ale jak promluvit dnes – výškou zraněni,
jíž cesta umírá? Znáš, znáš ten šerosvit,

jenž bolí v sítnicích a tlačí tkáně plic?
Útvarné prsty jínění letmo se dotkly
zřícenin.
Je zima kůžím králičím. Ach, co je za tím
nic,
ach, co je za cestou, kde umřel bílý stín?

A zatím dole jen rozbité cihly spí
a mlčí jako ti, kdo za životem jsou.
Na konec zůstane jen síto mlčení
a slova odlétnou a slova zůstanou.

Adventní

Jen o vlas nadějí čas visí k vánocům,
o snítku jehličí
a plápol svíček, než se jím zalkne dům,
než prosba vyklíčí

na živné půdě rtů. Než Pán zas přijde k nám.
Ach, proč má dítě strach,
když zvony táhnoucí k půlnočním modlitbám
světla již nesou v šlápotách?

I stromy modlí se větvovím sněhuplným,
i kroky v závějích, i kroky kdo ví čí.
Jen o vlas nadějí, o zákmit světlé vlny,
jen o kus jehličí.

Starosta města Mostaru

Na JVS vzpomíná Michal Matzenauer

Kdo to je, Michale, JVS?

JVS je básník Jiří V. Svoboda. Byl to výborný brach v hospodě. To byla celá taková parta, do které kromě JVS a Prófy, což byl Jiří Plaček, patřil Karel Marek – ten tam myslím ani v té Chudožilově knížce nevystupuje, nebo se tam jen mihne. No a patřili tam jak Peťka Chudožilov, tak Ivan Wernisch a důležitá postava této sešlosti byla taká Alenka, žena J. V. Svobody, která s náma absolvovala všechny ty tahy.

Jé Vé Svoboda byl z generace básníků 50. let. Jeho básně z té doby byly hodně srandovní, na Stalina apod., a nerad na ně vzpomínal. Ale on byl jeden z prvních, který se s tím rozešel a se vším všudy.

Byl to alkoholik?

On nebyl alkoholik, ale piják.

Jaký je rozdíl mezi alkoholikem a pijákem?

Alkoholik má takový ty stavy, že se začne klepat a musí si dát alkohol, aby to přestalo. Jé Vé žádné abstinenční příznaky atd. nikdy neměl, protože on měl v sobě pořád dostatečné množství alkoholu – neměl žádné přerušení. Taky když byl v protialkoholní léčebně, tak docent Skála uznal, že u něj se to nedá léčit, že to není alkoholismus, ale že to je životní stav.

Alkoholovými depresemi nebo kocovinami netrpěl?

Ne vůbec. My jsme se třeba rozešli ve tři v noci a v pět ráno už mi volal z hospody od Tatrovky, kde prý jsem, že tam na mě už všichni čekaj. Tak jsem tam dorazil, seděli tam lidi z těch různých nočních směn, taky nějací muzikanti z nočních barů, popíjelo se pivo, kafe a k tomu rum. On měl takový týdenní cyklus, ve dvě, ve tři dorazil domů, vzbudil svou ženu Alenku s tím, že si ji vzal, aby mu dělala teplý večeře a v půl pátý ráno už zase vyrážel k Tatrovce, kde otevírali v pět ráno a kde už seděl Jarda Černý, který tam končil noční šichtu v tiskárně. Takhle to s ním bylo pořád, a taky na to doplatil, protože když ztratil paměť, všichni si mysleli, že to je z chlastu, ale on měl nádor na mozku.

Byl to vyrovnaný člověk?

Naprosto vyrovnaný pijan. Ženy ho milovaly, protože byl vtipný. Pamatuju se, že jsme byli jednou na velkym tahu na Moravě a vraceli jsme do Prahy vlakem. Samozřejmě jsme po tom týdenním pití moc nevoněli a jak jsme vlezli do vagónu, všichni si od nás odsedali. Ale během několika minut ledy roztály, vytáhli jsme lahve a popíjeli a celej vagon, všechny ženy byly naše. Jé Vé si je jednotlivě pojmenoval, a když jsme přistáli v Praze, šly s náma na tah. Přitom Jé Vé nebyl ani žádnej elegán, byl takovej rozčepýřenej, vypadal úplně jako J. V. Sládek, kterého miloval.

Někdy ještě v 50. letech pořádali v NDR sjezd socialistických spisovatelů, na kterém měl československé literáty representovat J. V. Svoboda. On tam odjel o týden dřív a narazil si manželku předsedy svazu německých spisovatelů, takže na tom sjezdu se pak řešilo, jestli je něco podobného mezi spřátelenými socialistickými spisovatelskými svazy přípustné. Ona pak čekala s J. V. dítě a její muž dostal stranický úkol s ní zůstat, nesměl se s ní rozvést a musel to dítě vychovat, protože J. V. byl koneckonců socialistický básník.

Cha cha cha.

Cha cha cha. Jé Vé byl taky na sjezdu socialistických básníků v Mostaru, kde byla předána oficiální cena pro nějakého autora. Neoficiálním vítězem byl ale spřízněnými literáty vyhlášen J. V. Svoboda, který tam v hospodě složil verš: Starosta města Mostaru / mrdá mou starou postaru.

Z Chudožilovy knížky je znát, že pijan JVS byl značně inteligentní.

Jo, obrovsky. Překládal třeba ožralý přímo v hospodě a jednou dokonce dostal nějaký státní vyznamenání za překlad a přitom si vůbec nepamatoval, že to udělal on. Přeložil to totiž z jedný vody na čisto uprostřed hospodské vřavy U Rakviček, odběhl ten text odevzdat, vrátil se, pokračoval v popíjení a pustil to z hlavy.

Co to bylo?

Překlad z němčiny nějaké odborné studie o mlíce.

Žil z toho, co načerpal v minulosti, nebo ještě něco studoval?

Vyznal se třeba i v nejnovější literatuře, takže to musel pořád sledovat.

Vzpomeneš si na nějakou příhodu s JVS?

Jednou jel Jé Vé se slepým Klementem Lukešem – tenkrát doprovod slepce nemusel platit jízdné – na Moravu. Rodina Lukeše měla někde nějaký vinohrad, popijou tam spolu a Jé Vé měl Lukeše provázet, aby se mu nic nestalo. Za pár dní se vrátili, Klement byl vpořádku, ale Jé Vé vypadal jak Quasimodo – hubu úplně nakřivo, jedno voko támhle, druhý tajhle, jak byl opuchlý a pobitý. Tak jsme se ptali, co se stalo. Jé Vé vedl slepého Klementa z vinnýho sklípku, byl tam nějaký výkop a Jé Vé do něj padl po hlavě, zatímco slepý Klement se mu vyhnul, protože to tam znal.

A Jiří Plaček?

Tak ten byl taky do tý sestavy, taky těžká jízda. Báječný člověk, ale u něj to bylo trochu jiný. Psal takový moc pěkný básně v próse, by se to dalo nazvat, jenomže měl smůlu, trpěl tím, že když se napil, nebyl schopen napsat už ani řádku. A zase, aby mohl vstát, tak si musel dát pivo. Takže to byla dosti neřešitelná situace. Z pod postele vždycky vytáhl kufr plný popsaných papírů, psal román, ale bohužel jej nikdy nedokončil. Jeho neštěstím bylo, že dělal moc dlouho kulisáka v divadle, ve dvanáct tam končili, pak měli do večera pausu, takže seděli na tom pivu. To bylo dost osudový povolání.

Jak to měl s alkoholem?

Po dvou pivech začínal být velmi hlasitý a jako profesor měl takovou tu rétorickou řeč. Peťka Chudožilov ho uměl skvěle napodobovat. Jednou se před hospodou rozešli, Plaček šel do práce a Chudožilov mu pak z domova zavolal, tím jeho hlasem se ohlásil a řekl, tady Jirka Plaček. Plaček se zarazil a povídá: tady je Jirka Plaček. Chudožilov na to: ne tady je Jirka Plaček. A jak byl Plaček ožralý, tak pak už nevěděl, jestli se mu to celý nezdá.

Plaček byl úžasný chlapík. Například chodit s ním po lese byl zážitek, protože skvěle vyprávěl. Jak si ale dal alkohol, tak měl tu rétorickou, profesorskou náturu. Sám z toho byl už pak našťasnej. Vyprávěl, jak přišel někam do hospody, dal si dvě tři piva a začal kecat a kecat, až ho vyhodili. Ta jeho rétorika byla neobyčejně výrazná, že to cizí a věci neznalí vopilce často rozčilovalo. Navíc vstupoval druhým přímo do řeči, že to je úplně jinak, než tvrdí atd. Taky jsme mu říkali Prófa.

Zřejmě na své profesorství doplatil.

Doplatil. Nikdo neví, kdo ho zapíchnul.

Kde se to stalo?

V Malešicích na sídlišti, kde byla nějaká dělnická ubytovna. Chodil tam do místní hospody a pravděpodobně se tam s někým dostal do křížku. Byl to báječný chlapík. Jednou mě Brikcius přemluvil, že půjdeme na fotbal, na Bohemku. Já na tom nikdy nebyl, ale nakonec jsem se nechal přemluvit. Po cestě jsme potkali Prófu a co čert nechtěl, zrovna před vinným sklípkem ve Vodičkový, takže si dáme dvojku. Fotbal skončil tak, že mi ti dva jeden přes druhého vysvětlovali, jak to na tom hřišti chodí. Panenkovy finty jsem znal ze všech stran, ale nikdy jsem ho neviděl.

Co za lidi chodili k Rakvím?

Třeba Jarda Černý, novinář, který po 1968 dělal u rotaček, kde se zamiloval do jedný holky, byla dost ošklivá a pak se zjistilo, že to byla estebačka. Otrávil se pak v troubě, dodnes se neví, jestli spáchal sebevraždu, nebo usnul únavou. Chodili tam od vedle z galerie, občas Slavík, Jirka Tichý, a učitelé, co byli s Alenkou Svobodovou v Celetný. Taky dělňasové. Já tam pak kolem roku 1972 přestal chodit.

Srazili českého básníka!

Na JVS a Rakvičky vzpomíná Karel Oujezdský

Kdo byl, Karle, JVS?

JVS byl Jiří V. Svoboda, kterému jsme říkali Stařičký básník – kdysi šéfredaktor *Mateřídoušky*, vyhozen někdy po 68. roce. Když ho opilého před Karolinem porazilo auto, tak Svoboda ležel na zemi a křičel: Srazili českého básníka!

Vyhodili ho ze strany nebo z *Mateřídoušky*?

Z *Mateřídoušky*. Nevím, jak to měl se stranou, určitě v ní ale byl, protože to byl součastník Pavla Kohouta a autor mnoha budovatelských básní. V některých almanaších z 50. let jsem ale našel i jeho docela pěkné básničky.

Přišel jsem do Prahy v roce 1965 a J. V. Svoboda pro mne tehdy znamenal hodně, protože mě seznámil se spoustou lidí – jeho žena, Alena Svobodová, dělala asistentku na fakultě sociálních věd a publicistiky. Jé Vé Svoboda hrával s mými přáteli karty a byl to jeden z pravidelných hostů hospody U Rakviček, ale i mnoha jiných hospod. Dost špatně skončil, protože ztratil paměť a všichni si mysleli, že to je už alkoholická demence, což ovšem nebyla pravda, protože tři dny před smrtí mu objevili na mozku nezhoubný nádor, kterej by byl operovatelný, ale bohužel bylo už pozdě – nikdo to předtím nezjistil, protože si všichni mysleli, že tu ztrátu paměti má z pití: Nepamatoval si třeba, kdy se oženil, ale zase si pamatoval návštěvu Bretona, kterého doprovázel, když byl v Praze.

Svobodovi bydleli v hotelovém domě na Petřinách a v té době jsme chodili z koleje Větrník do hospod v Horní Liboci, U Koruny české nebo-li U Holečků a naproti na Oboru. Jiří bydlel za rohem, takže když jsme opustili hospodu, šli jsme ke Svobodům, protože tam byl každý den nějaký mejdan. Chodila tam spousta lidí, Wernisch, Chudožilov, taky několik fízlů, nebo třeba i Vít Olmer, který v tom domě taky bydlel. Ty večírky končily tak, že tam většina lidí zůstávala spát. Byla to dvougarsonka, kde spalo třeba patnáct lidí, jak to šlo – básník Jaroslav Horálek spával v šatníku, a druhý den se šlo zase k Holečkům. Jako první tam byl vždy Jé Vé, jakmile otevřeli, seděl po ránu v sobotu nebo v neděli na zahradě U Holečků, objednal si pivo a rum a četl si, dokud se neobjevil někdo z kumpánů, čímž byl obnoven ten nekonečný flám.

Mejdany u Svobodů trvaly běžně tři čtyři dny.

Co na to sousedi?

V tom hotelovém domě bydlelo hodně cizinců, kteří na ty mejdany chodili taky. Bylo to celkem v pořádku. U Svobodů to bylo skvělý.

Jaký byl JVS člověk?

Byl velmi vzdělaný, byla s ním sranda a jeho základní vlastnost byla, že miloval všechny ženy v okruhu čtyřiceti kilometrů. Já jsem s ním podnikl mnoho takových anabází po Praze, kdy jsme končili třeba ve smíchovských cikánských hospodách. Měl jsem ho velmi rád. Navštívil mě i na Moravě, v Čekyni, kde se zamiloval do mé maminky, který byla o rok starší – maminka byla 23. ročník, on byl 24. ročník, a nemýlím-li se, tak se narodil v Brémách, protože byl z diplomatické rodiny. Mluvil skvěle francouzsky a po těch vyhazovech se pak živil jako překladatel v nějakém mlékárenském ústavu, překládal nějaké mlékárenské brožury a studie.

Nedělalo se mu z toho mlíka zle?

Ne, on ho nepil, ale vstával třeba už o půl pátý ráno a než šel do práce, v hospodě U Váhy na Smíchově si dal tři, čtyři i pět piv.

Byl to alkoholik?

Nevím, jestli byl alkoholik, ale každopádně to byl hrdina, kterej si raději přivstal, aby to hladinku v krvi udržel.

A kdo je Zpustlý profesor?

To byl Jiří Plaček, sběhlý profesor.

Většinou jsou sběhlí kněží.

On byl sběhlej gymnasiální profesor, dokonce myslím, že nebyl vyhozen, ale že odešel dobrovolně. Byl to dokonalý opilec. Vyjadřoval se stručně a vždycky to mělo hlavu a patu. Mimo jiné byl amatérský ornitolog, který dokázal nádherně vyprávět o ptácích.

K Rakvím chodila parta kulisáků, to byl Jirka Plaček, Láďa Kříž, kterej se pak zabil někde v Prachovskejch skalách, byl to horolezec, někdo ho blbě jistil a on hlavou plácnul o skálu, to byl originální člověk, nádherný, kterého jsme milovali. A ti kulisáci měli v divadle velké pausy, takže oni chodili na celé odpoledne k Rakvím a pak šli na představení. Jednou se hrál nějakej Shakespeare a pan Lukavský na scéně měl v textu: Vaše veličenstvo, zvu vás na lov! Hlasitě to deklamoval před kulisou, za kterou stál ukrytý opilý Plaček, který opáčil: Co na mě, člověče, řvete!

Bylo slyšet přes celé hlediště, takže z toho byl průser.

Skončil špatně. Údajně byl zavražděn. Chudožilov tvrdí, že v nějaké hospodě, ale já myslím, že to bylo v nějaké ubytovně, kde přespával. Na Plačka rád vzpomínám, to byl nádherný člověk a Petr Chudožilov ho uměl nádherně napodobovat.

Kdo všechno chodil k Rakvičkám?

K Rakvičkám chodila ohromná spousta lidí, naprosto rozmanitá společnost. V té knize například myslím chybí Načeradský se Sopkem, kteří se milovali, ale zároveň se neustále hádali. To byly velmi zajímavé diskuse. Sopko Načeradskýmu říkal, že je jenom obyčejný německý expresionista, sám o sobě tvrdil, že je geniální, načež Načeradský ho urážel, že je úplně obyčejný rodák odněkud z Užhorodu, který tomu vůbec nerozumí – Sopko se narodil na Podkarpatské Rusi. Když ale Načeradský začal třeba o Rubensovi, tak to byla nádherná přednáška.

U Rakviček.

U Rakviček.

Nepraš tam taky chodil?

Jo, ale ono se chodilo do několika hospod najednou. To jsem měl vždycky problém, protože jsem věděl, že současně sedí jiná dobrá a zajímavá společnost U Svitáků, kam chodila Křižovnická škola.

Jak jsi to řešil?

Vždycky jsem hodinu poseděl U Rakviček a pak jsem pospíchal ke Svitákům.

A zase jsi běžel zpět.

Třeba, ale často jsem to vzal ještě ke Štice. To byl takový trojúhelník - Štika, Rakvičky, Svitákovi. Někdy nebylo na zaplacení, tak nás občas odněkud vyhodili, takže se chodilo hodně i do hospody U Lípy.

V Melantrichový?

Jo, kousek naproti bydlel Stankovič, který jednou přišel k Lípě v černém vězeňském mundůru, protože ho sebrali brzo ráno v pyžamu, odvezli ho k výslechu do Ruzyně a pak mu dali na cestu domu vězeňský tepláky s tím, že je má vrátit.

Ke Štice chodili kunsthistorici Jirka Kotalík, Honza Vojta, Jirka Kaše, známý fotograf Jan Svoboda, svébytný člověk, kterej moc nemluvil. To byl pajzl, kde měli ještě térový hajzly.

Protože U Rakví se zavíralo v osm, přecházelo se často ke Kafkovi, ke Třem zlatým hvězdám na Uhelný trh. Pak jsme šli třeba do Balkán grilu, pak až do Bystrice a pak jsme se někde poztráceli. Ty noci byly většinou hrozný a dobrodružný. Druhý den se vyprávěly historky, ale často jsme si nemohli na spoustu věcí vzpomenout. Jedinej, kdo si všechno přesně pamatoval, byl literární kritik Jan Lopatka, který dokázal citovat, co kdo řekl i druhý den. To byl další člověk, který chodil k Rakvím pravidelně. Taky jsme chodili k Maxovi na Zátiší na Betlémáku. S Ivanem Wernischem, Petrem Chudožilovem. To byl proslavený starý pajzl ještě s červeným suknem.

K Rakvím chodil tam třeba Boris Hybner, Magor se tam občas zastavil – jednou jsem ho tam potkal s Chalupeckým a s Kamilem Linhartem. Od Rakviček bylo těžký odejít, protože v okamžiku, kdy jsi zaplatil, přišel někdo, s kým bylo záhodno posedět.

Mě jezdil do Prahy navštěvovat můj tatínek, který dělal vrátnýho v Přerově. Našetřil si pět set korun a vyrazil do Prahy. Já ho posadil k Rakvičkám mezi kamarády opilce, byl tam třeba Magor, Malej pes, Brikcius, a ačkoli byl táta bolševik, všichni se na něj těšili, protože on jim platil útratu. Chodil tam tři dny, dokud mu stačily peníze, a pak zase odjel na Moravu. Nechal všechny peníze U Rakví, vrátil se domu a když našetřil dalších pět set, zase přijel. On se tam ohromně bavil.

Taky tam chodil Ota Slavík, který dělal hned za rohem v Kinčáku, v tom svým oranžovým tričku. Chodili tam hodně novináři, protože tu hospodu objevili mí kolegové z fakulty sociálních věd, což bylo zajímavý protože, tam chodili lidi z nejrůznějších médií, včetně *Signálu* a *Rudého práva*. Já jsem sice tu novinářskou fakultu udělal, ale naštěstí jsem dvacet let novináře vůbec nedělal.

Práskali vás?

Když jsme byli na výslechu, tak bylo vždycky jasný, že co kdo řek U Rakví, že se ví.

Chodil tam třeba Pavel Vrba, textař, který tam zapíjel – a málem se z toho upil – svůj podpis anticharty. Nevím, jestli z nevědomosti nebo ze zbabělosti to podepsal, a pak ho to tak vzalo, že začal chlastat strašlivým způsobem. Chodil tam básník Gustav Erhard. Chodil tam Sádovský, což byla neskutečná postava, který tam nosil houbičky, pak někde zmrzl, nebo Miloslav Uličný, hispanista.

Taky Franta Mentlík, sochař, o kterým Chudožilov píše, jak rozbíjel ty sádrový hlavy. Chodili tam ekonomové nebo Andula Krejčíková, dcera režiséra Krejčíka, do které se zamiloval Pokorný, chtěl jít dát francouzský polibek a ona mu ukousla jazyk.

Jednou si Nikolaj zvrtl nohu. Byl dva dny doma, pak to nevydržel, já mu pomohl k Rakvím a on, když tam pajdavě vstupoval, pravil: Už bylo dost toho trmácení místy, kam nepatřím.

V 70. letech se všichni nějak poženili, takže už jsme pak drželi třeba jenom pondělky.

A co Chudožilov?

S Peťkou to bylo těžký, protože Peťka pil jako Rus, to znamená, dokud nepad pod stůl. Seděli jsme U Šupů, už byla zavírací a číšník nevěděl, co s ním, protože Peťka spal na stole. Tak přinesl lahvičku čpavku a strčil mu to pod nos, Peťka se napřímil, ale v okamžiku, kdy ji zase odtáhl, Peťka praštil svým čelem znovu o stůl. Šlo to takhle třikrát a nakonec jsme ho museli odtáhnout, což bylo opravdu těžký, protože Peťka v jistých dobách vážil i sto dvacet kilo. Jednou jsem ho potkal večer na Můstku, přes který ještě jezdily tramvaje, a já mu říkám, Peťko, kam jedeš? A on, brllll. Kam jedeš! A on zase, brllll. Tak jsem ho nastrkal do devítky, protože jsem věděl, že bydlí na Žižkově, ale kam dojel, ví bůh, protože Peťka sám mnohdy nevěděl, kde skončil.

Ty výroky a historky v Chudožilově knize jsou autentické?

Chudožilov nosil po kapsách k Rakvím i jinam takové prázdné lístečky a zapisoval na ně, co kdo řekl, takže většina výroků v té jeho knize je autentickejch. On se pak sice někde opil, ale ty papírky donesl domu a těch lístečků byly potom bedny. Ty historky, které zaznamenal, tak u většiny z nich byl, takže to nejsou věci z druhé ruky. Ještě než Chudožilov odjel do emigrace, sliboval, že o tom napíše knihu. Dlouho se k tomu neměl, ale jsem nakonec rád, že ta kniha vyšla.

PASEKA

Nakladatelství Paseka, Chopinova 4, 120 00
Praha 2, tel.: 222 710 751–3, fax: 222 718 886,
e-mail: paseka@paseka.cz,

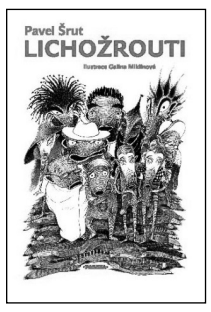

Pavel Šrut - Galina Miklínová
Lichožrouti

Lichožrout je nejobratnější lupič všech dob a dosud nikdy nebyl dopaden. Možná i vám se včera nebo právě v této chvíli ztratila ponožka. Kdo za to může? Lichožrout! Záhadný tvor, který žere ponožky a z párů dělá licháče. Do jejich tajemného světa pronikla autorská a ilustrátorská dvojice Pavel Šrut – Galina Miklínová a vynořila se s napínavým a vtipným příběhem jedné lichožroutí rodinky, starého mládence pana Vavřince a malého nešiky, lichožrouta Hihlíka.
Počet stran: 232, Vazba: vázaná

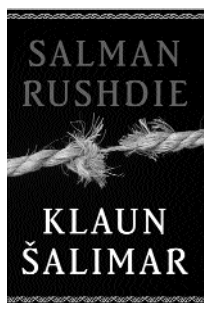

Salman Rushdie
Klaun Šalimar

Když je na prahu losangeleského domu své dcery zavražděn někdejší hrdina protinacistického odboje a velvyslanec USA v Indii Maximilian Ophuls, vše nasvědčuje politickému pozadí činu, jehož pachatelem je Ophulsův osobní řidič „klaun Šalimar“, muslimský rodák z Kašmíru. Navzdory Ophulsově významné roli v protiteroristických aktivitách americké vlády se však ukáže, že motivy vraždy jsou výhradně osobního rázu: jejich ztělesněním je čtvrtá z klíčových postav, jejíž osud, úzce spojující oba muže, je spolu s nedávnou tragickou historií Kašmíru klíčem k celému příběhu.
Počet stran: 388, Vazba: vázaná

Georges-Marc Benamou
Mnichovský přízrak

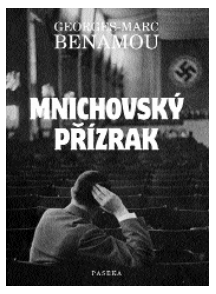

Mladá americká novinářka vyhledá v létě roku 1968 v ústraní žijícího bývalého francouzského premiéra Édouarda Daladiera, aby se po třiceti letech pokusila objasnit zákulisí mnichovské dohody, a navzdory počátečnímu odmítnutí nakonec získá svolení, aby pro svou práci využila politikův soukromý archiv i vzpomínky, s nimiž se jí rozhodne svěřit. Román současného francouzského prozaika a publicisty mistrně oživuje historickou událost, jež významně ovlivnila osud Československa i Evropy a stala se symbolem hanebné politiky ustupování agresi a porušování mezinárodního práva. Filmovou verzi knihy připravuje ve spolupráci s Václavem Havlem režisér Miloš Forman.
Počet stran: 248 , Vazba: vázaná

Blanka Knotková-Čapková a kol.
Obrazy ženství v náboženských kulturách

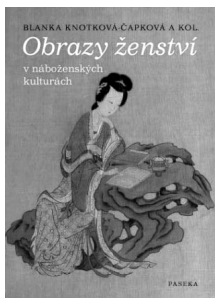

V české odborné literatuře o náboženských systémech se dosud věnovala jen minimální pozornost "genderovému" hledisku. Kniha se soustřeďuje na obrazy ženství v rovině božské i lidské, poněvadž dosud stály spíše ve stínu badatelské pozornosti, především pod vlivem nepřesného ztotožňování mužství s lidstvím obecně. Vybírá náboženské systémy, které svým významem přesáhly hranice i dobu svého vzniku a vytvořily modelové obrazy ženství a mužství. Ideové působení těchto modelů ilustrují příklady z literatury a výtvarného umění.
Počet stran: 356, Vazba: vázaná

Josef Moník
Psi bez rodokmenu
Proletářský román

Tři kamarádi z dělnických Holešovic se zamilují do jednoho děvčete z bohaté vily v Bubenči. Proniknout k vysněné krásce do prostředí české meziválečné honorace je pro kluky od vody nedosažitelným cílem. Ale všichni tři jdou do toho, každý jinak a každý na vlastní pěst… Příběh o cestě “hrdinů bez rodokmenu“ do velkého světa, za láskou a úspěchem začíná ve dvacátých letech minulého století a končí za heydrichiády.
Počet stran: 120, Vazba: vázaná

Jakuba Katalpa
Hořké moře

Román je vyprávěn ústy tří žen různých generací, jejichž osudy se proplétají v civilní i citové rovině. Jakuba trpí vzácným onemocněním, které jí brání pamatovat si lidské tváře, Marie je svázána s domem, v němž ožívají mrtví, a Aniele se jako zázrakem podařilo zastavit čas. Žádná z žen nenachází pokoj. Jsou silně spojeny se svými předky, v jejich vzpomínkách se znovu probouzí minulost, osudy matek a pramatek, věčné osudy bojovnic, opatrovatelek a těch, které loví - nebo jsou loveny. Realita a sen jsou vzájemně prostoupeny. Nic není jisté, skutečnost se neustále mění.
Počet stran: 288, Vazba: vázaná

www.paseka.cz

LITERÁRNÍ A VÝTVARNÁ PŘÍLOHA č. 3/XVIII

Všechno ze sebe vyplivnout

Rozhovor se Zbigniewem Herbertem

Jacek Trznadel, *9. července 1985*

Vedeme spolu rozhovor 9. července roku 1985.

...po Kristu. Rozhovor se má týkat doby, o níž nerad mluvím, kterou si nerad připomínám. Jsem v dost obtížné situaci – nepodílel jsem se na zotročení polské literatury ve stalinistickém období.

Ale vzniká tu tak šance na zvláštní pohled.

Možná. Mohou snad hovořit o moru pouze postižení morem? Může o moru hovořit i vnější pozorovatel? Chtěl bych, i když se tomu zcela jistě úplně nevyhnu, vyloučit jakékoli prvky pýchy, jakéhokoliv vyvyšování se, to je samozřejmé. Hovořme tedy spolu, je-li to nutné. Poválečná doba představuje dost odporné období v dějinách polské literatury. Nejsem specialista ani na pornografii, ani na dějiny politických gangů, ale všechno mi to v podstatě zavání pornografií a politickým gangsterstvím. Mám-li hned na úvod vystřelit z Tlusté Berty, musím říct, že lidé v Polsku se dělili na levobřežní a pravobřežní. Ti, kdo zažili sovětskou okupaci z let 1939-1941 ve Lvově nebo Vilnu, získali jednoduše představu o sovětském systému, viděli, jak se předvedl *in nuce*. Lidé jako já věděli, že rok 1945 není žádné osvobození, ale jednoduše nájezd, další a delší okupace, kterou půjde mnohem obtížněji morálně přežít. Měl jsem zkušenost ze Lvova, byla to názorná lekce, po které nezůstávaly žádné pochybnosti, pokud šlo o charakter vlády a její záměry. Pro mne to byla jednoduše varianta fašismu. Strašné slovo, ale můžu to zdokumentovat. Jistě, fašismu ve smyslu metod. Skutečnost, že komunismus měl své svaté a fašismus je neměl, to je určitý druhový rozdíl, ale metody byly nakonec stejné.

Úplně s touto charakteristikou souhlasím, obzvlášť pokud jde o podstatu problému. Navíc slovo „totalitarismus", i když stále ještě vyvolává protesty režimu, použije-li ho někdo jednoduše na dnešní komunismus, začíná být dokonce i cenzurou tolerováno v předem domluvených a okrajových analýzách.

Možná pro Francouze totalitarismus něco znamená, ale tady přestává fungovat. Ale jak jsem už řekl, já jsem pravobřežní Polák, Polák východní, který v podstatě věděl o tomto systému vše týden po vstupu armády osvoboditelky do Lvova. To je můj předpoklad, axiom: věděl jsem, že půjde o okupaci. To se potvrdilo. Vezměte například referendum. Referendum bylo pro vládu nepříjemné. Ale otázky byly nevinné: chcete dvoukomorový parlament, chcete Štětín i Vratislav, a co tam bylo ještě... jste pro zemědělskou reformu. Možná šlo přidat ještě čtvrtou otázku, jsem-li proti kolonialismu... To bych odpověděl, že po kolonialismu přímo toužím, protože nešlo o hlasování krasoduchů, ale šlo o sondáž v jiné, vyšší záležitosti...

Ano, šlo pouze o to: uznám komunistickou moc, nebo neuznám.

Ale volby jsou pokaždé, a to i teď, jen sondou, do jaké míry se společnost už nechala zotročit, do jaké míry je už unavena, zmožena nedůvěrou, v jaké míře byla Solidarita už zapomenuta atd. Nikdy jsem nebyl lidovec, neboť ani můj původ nebo zaměstnání mne k něčemu takovému nenutily, ale při prvních volbách jsem hlasoval pro Mikołajczyka (polský exilový premiér za druhé světové války, pozn. red.). Takzvaná opozice, křesťanští demokraté a tehdejší lidovci, tehdy komunistickou koalici v podstatě jasně porazili, navzdory pronásledováním, únosům aktivistů a politickým vraždám, k nimž tehdy docházelo. Takže společnost, a tady není o čem se dohadovat, kladla do roku 1948 odpor. A v hlasování dávala jasně najevo, že je proti vládě vnucené silou. Tento stav věcí, který trvá dodnes, nese s sebou početné a citelné vnitřní obtíže. Je nutné si uvědomit, že jsem otrok.

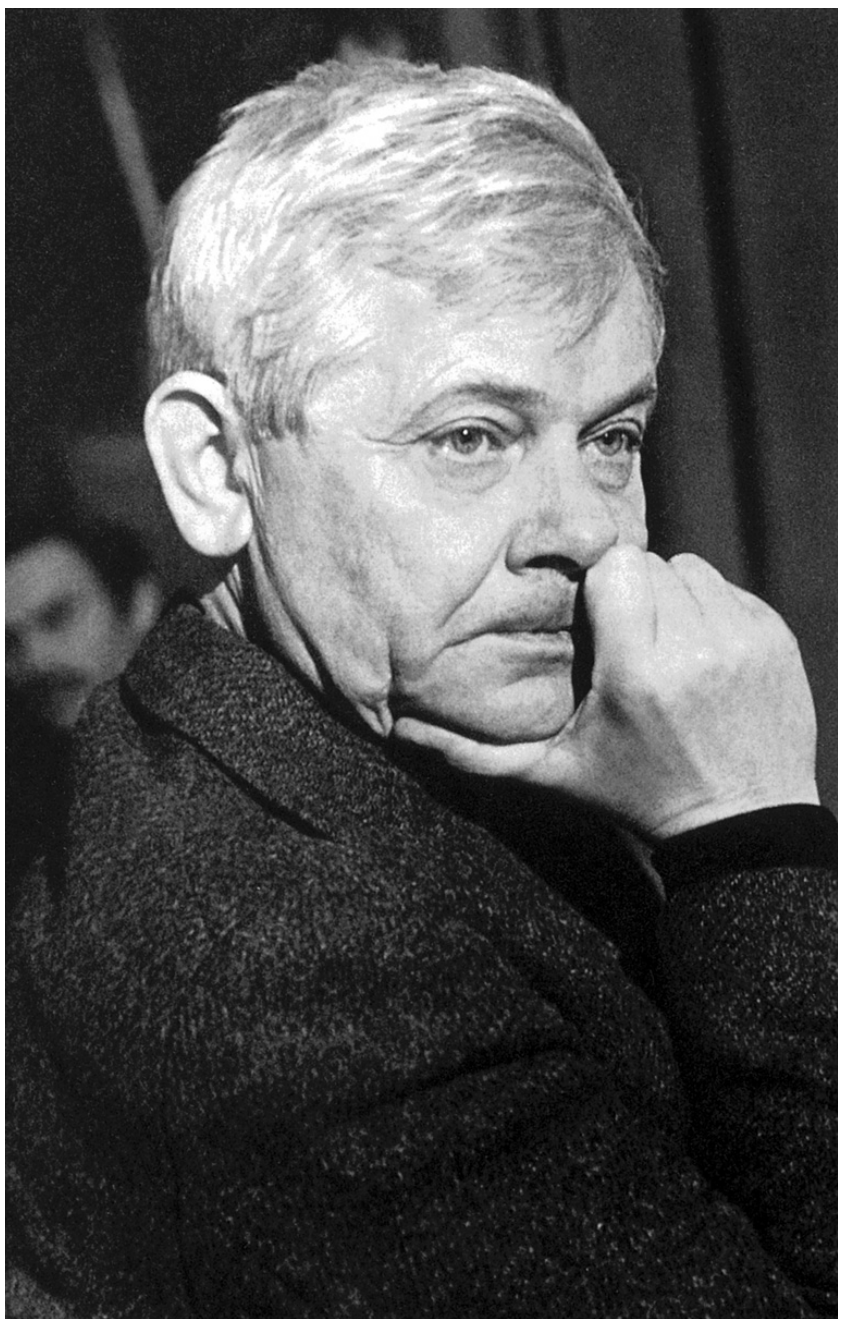

foto Tadeusz Kieć

Což je velmi tvrdé konstatování, ale pravdivé. Znamená to, že můj život, moje existence, všechny mé rukopisy, a také vnitřní klid závisí na dobré či špatné náladě nějakého – co generála, ale obyčejného majora. Budu-li moci realizovat, co chci realizovat, dokonce i věci zcela nepolitické. Budu-li moci dokončit knížku o holandském malířství...

A jít se ven projít...

A jít se ven projít. Takovéhle zcela jednoduché, prosté věci. Takže tohle je přesně situace otroka, nebo – když už bychom použili eufemismu – rukojmí. Jsem rukojmí tohoto systému. Ale lidé se snaží nějak se v tom zotročení zařídit, zvyknout si na obludu, ochočit si ji. Vědomí, že může být ještě hůř, přináší úlevu. Někteří lidé si například myslí: Nám v tuto chvíli nic nehrozí, máme automobil a můžeme si vyjet k augustovským jezerům, kde je moc hezky. Od počátku jsem se díval na „novou skutečnost" komunismu bez iluzí, a mám koneckonců zato, že to bylo také hledisko většiny polské společnosti.

Jistě, máme to v paměti a potvrdily to i historické výzkumy.

Ale teď se dostáváme k otázce zotročení elity. „Jazykovědec" prohlásil, že není třeba si kupovat celý národ, neboť stačí mít k dispozici inženýry lidských duší, což problém zotročení zcela vyřeší. Vláda potřebovala legitimizaci a legitimizace přišla od tzv. tvůrčí inteligence, především od literátů. Já z téhle záležitosti vypadl, protože jsem se na tomhle podniku vůbec nechtěl podílet. Ptal jsem se ostatních, proč zůstali... Tohle období po sobě nezanechalo žádná význačná díla, dokonce ani díla snesitelná.

Myslím, že kvůli umanuté propagandě nedorazily informace o lžích tohoto období - intelektuálně a emocionálně – ještě ke všem. Což se promítá i do pochopení toho, co jste nazval dalším pokračováním poválečné reality.

Jde o vesměs bídné výtvory. Víte, nemohu o tom moc mluvit, protože jsem to všechno nečetl. Odpusťte mi to. Myslím, že v takových dobách je namístě věnovat se klasikům, prohlížet si dobré obrazy (reprodukce), poslouchat hudbu, a potom není na světě síla, která by mne přinutila číst *Stručné dějiny VKS(b)*. Jediná věc, kterou nosím pořád u sebe, jsou *Úvahy o jazykovědě* z pera Josifa Vissarionoviče. Ve chvílích, kdy zklamal Pickwick, to čtu a vrací se mi dobrá nálada. Gigantický žert, groteska, parodie racionalismu.

Nemusíme se bavit o obsahu určitých literárních děl. Nepřečtení určitých knížek bývá rovněž svědectvím. Já se zajímám především o to, proč určitý počet lidí sedl na rudý lep. Já sám jsem, v útlém mládí, uznával po několik let zásluhy velkého jazykovědce Josifa. Proč já, proč jiní, proč někteří ne, jaké jsou verze té doby?

Ach, to jsou otázky na téma propasti lidské duše. Asi umřu nesmířený se světem, vlastně bych tak chtěl umřít. Chybí mi poznatky o tehdejším dění, které jsem mohl získat od spoluautorů zločinu spáchaného na kultuře. Mohl, ale nedostalo se mi od nich žádné odpovědi. Jediné svědectví, jediný způsob, jak o tom napsat, nalezl Leopold Tyrmand ve svém *Deníku 1954*. Mně je rovněž nepříjemné o tom mluvit, protože on tam ze mne dělá takového svatého Šimona Sloupostůjce, který hladoví atd. Věděl sotva polovinu toho, co jsem skutečně zažil, neboť jsme chlapsky nemluvili o choulostivých věcech. Proč tedy? Dělal jsem si určitý průzkum, ne proto, abych napsal knížku, ale abych se sám něco skutečně dozvěděl. Tak jsem se ptal lidí, s nimiž jsem měl dobré vztahy. Odpovědi byly různé, ale všechny byly lživé a falešné. Jak vidíte, v roli žalobce se cítím velmi špatně, chtěl bych být obhájcem, ale abych se zbavil role žalobce, tak říkám, že kdyby probíhal takový proces, ne samozřejmě proces jako ten gdaňský, ale proces ve veřejném mínění, tak bych obviněným vytknul následující věci. Takže: a) že jednali ze strachu a ve zlé víře; b) že se nechali vést pýchou, která, jaký div, vyplývala ze strachu – mohu to dokázat; c) jednali z nízkých pohnutek, materiálních. Strašlivá obvinění, ale prokurátor je tu od toho, aby formuloval obvinění. Nicméně advokát bude opakovat argument obviněných: že meziválečné dvacetiletí představovalo hroznou dobu, že to byl fašismus. Jistě, po smrti Maršála (Piłsudského, v roce 1935) nebylo v Polsku dobře, a já to vím, tehdy jsem byl studentem na gymnáziu. Byl jsem už politicky uvědomělý, ale moc si vlastně nepamatuji, kam jsem tehdy patřil. Nejprve jsem byl stoupencem Piłsudského, ale potom jsem přešel do tábora řekněme liberálů, a přitom už zůstalo. Měl jsem kolegu, který se mnou seděl v jedné lavici a zjevně sympatizoval s komunismem. Jemu vděčím za to, že jsem si přečetl *Komunistický manifest*, text literárně příjemný. Je tam prorocká věta: „Evropou obchází strašidlo – strašidlo komunismu." Výstižně řečeno – strašidlo. Protože to je neskutečný, strašidelný pořádek, a proto je tak těžké nad ním zvítězit. Odmítl jsem mu přiznat ontologický statut.

dokončení na straně II

Netvor pana Cogito

Zbigniew Herbert

1

Šťastlivec svatý Jiří
z rytířského sedla
mohl přesně odhadnout
sílu i pohyby draka

první zásada strategie
správný odhad soka

Pan Cogito
je v horší pozici

sedí v nízkém
sedle doliny
zastřené hustou mlhou

skrz mlhu nelze zahlédnout
planoucí oči
chtivé pazoury
chřtán

skrz mlhu
je vidět jen
mihotání nicoty

netvor Pana Cogito
postrádá rozměrů

těžko ho popsat
vymyká se definicím

je jak ohromná deprese
rozestřená nad krajem

nelze ji probodnout
perem
argumentem
kopím

nebýt dusivé tíže
a smrti kterou sesílá
člověk by myslel
že je přeludem
chorobné obraznosti

ale on je
je najisto

jak čoud vyplňuje zcela
domy svatyně bazary

tráví studně
ničí stavby mysli
plísní pokrývá chléb

dokladem existence netvora
jsou jeho oběti

je to doklad nepřímý
ale dostatečný

2

rozumní lidé říkají
že se s netvorem
dá sžít

je jen třeba se vyvarovat
zbrklých pohybů
zbrklé mluvy

v případě ohrožení
na sebe vzít podobu
kamene anebo listu

poslechnout moudrou Přírodu
která doporučuje mimikry

dýchat mělce
dělat že nejsme

Pan Cogito ale
nechce žít jakoby

chtěl by bojovat
s netvorem
na udusané zemi

vychází tedy za úsvitu
na spící předměstí
prozíravě vybavený
dlouhým ostrým předmětem

volá netvora
v pustých ulicích

uráží netvora
provokuje netvora

jako troufalý harcovník
armády která není

volá –
vylez podlý tchoři

skrz mlhu
je vidět jen
ohromnou tlamu nicoty

Pan Cogito chce nastoupit
nerovný boj

měl by přijít
co možná brzy

dřív než nastane
zával netečností
obyčejná smrt bez slávy
udušení beztvarostí

Špicli, kati, tchoři

z poesie Zbigniewa Herberta

Poslání pana Cogito

Jdi kam odešli tamti k temné hranici
pro zlaté rouno nicoty tvou poslední odměnu

jdi vzpřímen mezi těmi kdo klečí
kdo odvráceni jsou zády a svrženi v prach

zachránil ses ne proto abys žil
máš málo času musíš vydat svědectví

buď odvážný když rozum klame buď odvážný
při posledním účtování jen to se počítá

a hněv tvůj bezmocný ať je jak moře
kdykoliv uslyšíš hlas ponížených a bitých

ať neopouští tě tvá sestra Pohrdání
špicly, katy, tchoři – oni vyhrají
půjdou na tvůj pohřeb s úlevou hodí hroudu
a kůrovec napíše tvůj uhlazený životopis

a neodpouštěj vpravdě není v tvé moci
odpouštět ve jménu zrazených za úsvitu

střez se ale nepotřebné pýchy
prohlížej v zrcadle svou bláznovskou tvář
opakuj: byl jsem povolán – což nebylo lepších

střež se oschlosti srdce miluj zřídlo zrána
ptáka neznámého jména dub zimní
světlo na zdi nádheru nebe
ty nepotřebují tvůj teplý dech
jsou tu aby říkaly: nikdo tě nepotěší

bdi – až světlo na horách dá znamení –
vstaň a jdi
dokud krev obrací v prsou tvou temnou hvězdu

opakuj stará zaříkání lidskosti bajky a legendy
protože tak dobudeš dobro které nedobudeš
opakuj velká slova opakuj je úporně
jak ti kdo procházeli pouští a hynuli v písku

a odmění tě za to tím co mají při ruce
mrskáním smíchu vraždou na smeťáku
protože jenom tak budeš přijat do kruhu chladných lebek
do kruhu svých předků: Gilgameše Hektora Rolanda
obránců království bez hranic a města popelů

Buď věrný Jdi

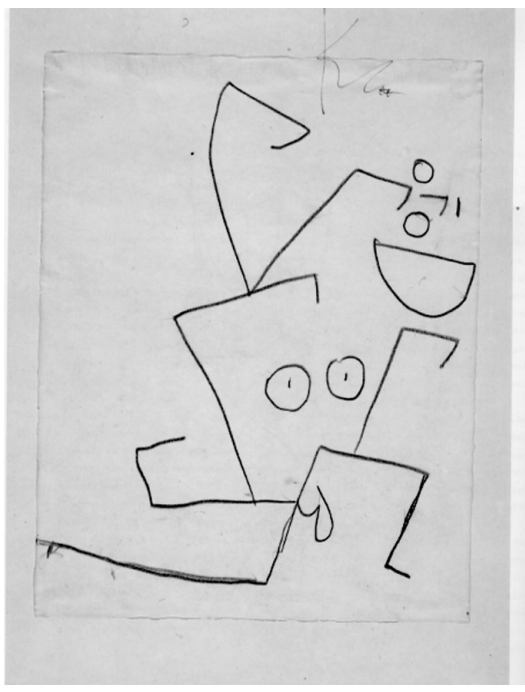

Návrat prokonzula

Rozhodl jsem se vrátit na císařský dvůr
ještě jednou zkusím zda by tam nešlo žít
mohl bych zůstat tady v odlehlé provincii
pod sladkými listy sykomor
a laskavou vládou churavých nepotistů

až se vrátím nemám v úmyslu se zalíbit
budu tleskat v odměřených porcích
usmívat se po uncích diskrétně vraštit obočí
zlatý řetěz mi za to nedají
ten železný postačí

rozhodl jsem se vrátit zítra nebo pozítří
nemohu žít uprostřed vinic nic mi tu nepatří
stromy jsou bez kořenů domy bez základů
déšť skelný

květiny voní voskem

o pusté nebe drnčí suchý oblak
takže se vrátím zítra pozítří na každý pád
se vrátím

bude třeba znovu se dohodnout s tváří
s dolním rtem aby svedl potlačit pohrdání
s očima aby byly dokonale prázdné
i s nešťastným podbradkem zajícem mé tváře
který se třese když vchází velitel stráží

jedním jsem si jist víno s ním pít nebudu
když přiblíží svůj pohár sklopím oči
a budu dělat že si ze zubů tahám zbytky jídla
císař má ostatně rád občanskou odvahu
do určité míry do určité rozumné míry
je to konec konců člověk jako my všichni
a už dost vyčerpaný kejkly s jedem
nemůže pít dosyta neustálé šachy
ten levý kalich pro Drúsa v pravém smočit rty
potom pít jenom vodu nespouštět oka
z Tacita
vyjít do zahrady a vrátit se až vynesou tělo

Rozhodl jsem se vrátit na císařský dvůr
opravdu doufám že se to nějak urovná

Breviář

Pane,
přijmi mé díky za všechny ty krámy života, v nichž
tonu od nepaměti bez pomoci smrtelně soustředěný na ustavičné shánění drobností.

Buď pochválen, žes mi dal nenápadné knoflíky,
šle, špendlíky, brýle, potoky inkoustu, vždy
pohostinné nepopsané listy papíru, průsvitné košilky, aktovky

trpělivé,
čekající.

Pane, přijmi mé díky za stříkačky s jehlou silnou i tenkou jak
vlas, všeliké náplasti, obvazy, pokorný obklad, díky
za kapačky, solné roztoky, kanyly a nadevšecko
za prášky na spaní se jmény jak římské nymfy,
které jsou dobré, protože prosí, připomínají, nahrazují
smrt.

Malé srdce
Janu Jozefu Szczepańskému

kulka kterou vystřelil jsem
v čase veliké vojny
oběhla zeměkouli
a trefila mě do zad

v té nejméně vhodné chvíli
kdy jsem si byl jist
že zapomněl jsem všecko
jeho – moje viny

přece tak jak jiní
chtěl jsem vymazat z paměti
tváře nenávisti

historie těšila
že bojoval jsem s přesilou
a Kniha říkala
- to on byl Kain

tolik let trpělivě
tolik let nadarmo
smýval jsem vodou soucitu
saze krev urážky
aby šlechetná krása
půvab bytí
a možná i dobro
měly ve mně svůj dům
přece tak jak všichni
toužil jsem po návratu
do zátoky dětství
do kraje nevinnosti

kulka kterou vystřelil jsem
z malorážní zbraně
navzdory zákonům gravitace
oběhla zeměkouli
a trefila mě do zad
jako by chtěla říct
- že nic nikomu
nebude darováno

tak teď sedím sám
na kmeni uťatého stromu
v samém středu
zapomenuté bitvy

a snovám šedý pavouk
hořké úvahy

o příliš velké paměti
o příliš malém srdci

přeložila Barbora Matoušková

dokončení z předcházející strany

Adam Michnik se ptal: No dobrá, ale proč jste se nepostavili na odpor? Nebylo s kým polemizovat a o čem polemizovat. Nebyl jazyk. Jazyk byl prodaný, prolhaný, úplně stejně jako v hitlerovské době, tak se už přestaňme vykrucovat, nemám pravdu?

Čirá negativita... to je definice ďábla...

Čirá negativita... to je teologický problém, ale ne moc vyřešený. Je-li Bůh milosrdný, proč dovoluje zlu, aby se roztahovalo? Avšak vraťme se k těm těžkým obviněním: ze strachu, ze špatné víry, nenechme se vodit za nos – o těch, kdo se vrátili ze Sovětského svazu, nelze říci, že nic nevěděli.

přeložil Josef Mlejnek st.

Úvodní část rozhovoru se Zbigniewem Herbertem z knihy Jacek Trznadel: *Hańba domowa, rozmowy s pisarzmi* (Domácí občanská hanba, rozhovory se spisovateli), nakl. Test, Lublin 1990, str. 181-223.

Polský básník a esejista ***Zbigniew Herbert*** se narodil 29. října 1924 ve Lvově, kde byl jeho otec ředitelem banky. Předkové přišli do Haliče z Vídně, ale kořeny Herbertovy rodiny sahají až do Anglie. Herbert vystudoval filosofii na Varšavské universitě, ale v období socialistického realismu psal do šuplíku a vystřídal řadu zaměstnání (prodavač, měřič, ekonom). V šedesátých letech mohl občas vycestovat do Itálie a Francie – kniha esejů *Barbar v zahradě* přináší klíčové texty k dílům italské rané renesance. Na ni volně navazují eseje *Labyrint nad mořem* (starověká řecká kultura) a *Zátiší s udidlem* (holandské malířství).
Jako básník debutoval Herbert v roce 1956 knihou *Struna světla*. Světovou proslulost mu zajistila především hypostaze zvaná *Pan Cogito*, v níž a skrze ni básník četl a komentoval svoji současnost na pozadí evropských duchovních a kulturních dějin. Z básnických knih je třeba zmínit vedle *Pana Cogito* především *Zprávu z obleženého města*.
Svým dílem i svými veřejnými aktivitami patřil k rozhodným odpůrcům komunistického režimu; v sedmdesátých a osmdesátých pobýval vesměs v zahraničí – od roku 1986 žil v Paříži. Do Polska se vrátil v roce 1992. Zemřel po dlouhé těžké nemoci 28. července 1998 ve Varšavě. Letošní rok byl rozhodnutím Sejmu Polské republiky vyhlášen Rokem Zbigniewa Herberta. *(jfm)*

The Klee Universe

„Mému umění možná chybí vášnivost přisuzovaná lidskosti. Nemiluji zvířata a všechny bytosti pozemsky srdečně. Neskláním se k nim, ani je k sobě nepovznáším. Spíš se rozplynu v celku, abych se pak bratrsky vyrovnal se vším, co je mi blízké, s veškerým pozemským sousedstvem. Mám. Idea země u mne ustupuje ideji světa. Má láska je odlehlá a náboženská.

Paul Klee. Z deníků, 1916; přeložil Ivan Wernisch

Everything will be Klee – poznamenal si roku 1906 Paul Klee do svého deníku. Touto poznámkou je uvedena jeho berlínská výstava. Autoři výstavy se snaží odhalit a přeneseně divákovi zprostředkovat celý malířův svět, přesněji řečeno v rámci možností. Kleeův svět je tak složitý a jeho dílo výtvarné je neoddělitelné od jeho prací literárních i teoretických, že každý pokus o jeho vystavení je přinejmenším velikým dobrodružstvím s výsledkem velmi nejistým. Kurátoři výstavy se pokusili přiblížit srozumitelněji svět Paula Kleea tím, že práce rozčlenili do několika tématických okruhů. Dětství, Eros, Ženy – Muži, Cesty, Divadlo, Zvířata, Příroda, Hudba, Architektura, Bauhaus, Písmo, Náboženství, Válka, Splín. Každý oddíl s vysvětlujícími texty a citacemi z děl Paula Kleea. Koncepce vcelku srozumitelná, leč občas poněkud chaotická. Okruhy občas nelogicky prorůstají do sebe, cesta galerií se čas od času stává labyrintem, pro množství lidí a členitost prostoru, který příliš nesvědčí malým a subtilním pracím. V jednom sále jsou vystaveny inspirativní zdroje Kleeova díla. Grafické listy Jamese Ensora, Alfreda Kubina, kresby Vincenta van Gogha, Franze Marca, obrazy Ferdinanda Hodlera, Johannese Ittena, Wassily Kandinského, Roberta Delaunaye, jehož teorie barev Kleea zaujala a ovlivnila.

K vidění jsou mistrné Kleeovy rané lepty, které se příliš nevystavují a které ještě nesou výrazné stopy secesní a symbolistické ornamentiky. Jednou z prvních prací, s patrným už jeho rukopisem je dílo „Musikalische Theegesellschaft“ z roku 1907. Obsah práce byl sice ovlivněn leptem Ensorovým z roku 1904, ale projev je již zcela osobitý. Navíc se jedná o jednu z největších technických novinek počátku 20. století, negativní malbu na skle. Klee experimentoval s neobvyklými materiály a také maloval *negativně* na sklo. Mezi lety 1905 až 1919 vytvořil šedesát čtyři prací na skle, které se prakticky, pro svoji křehkost a zranitelnost, nevystavují. Malba vypadá spíše jako fotografický negativ. Na konci první světové války vytvořil několik akvarelů s motivy z Dálného východu. Ačkoliv nikdy v Asii nebyl, byl jí fascinován a na základě četby knih si vytvořil ve své mysli představu o zemi plné poetické čistoty a spirituální zkušenosti. „Hakimora před na nebe vzetím“, křehká a zároveň chladná práce z roku 1918, muž, spíše hermafrodit sedící na malé pyramidě, vedle pagody, nad hlavou Davidova hvězda, na čele alchymistické znamení. Zároveň však i herec na pódiu v divadle pod povytaženou oponou orámovanou písmeny a různými šiframi. Práce jakoby ze skla, či spíše z fialového křišťálu, čistá a současně nepřístupná, do sebe ponořená a uzavřená. Klidná, ale zároveň díky výrazu tváře fiktivního hrdiny velmi znepokojivá. Co tím chtěl autor vyjádřit? Nevím, je jako krásná báseň, neuchopitelná. Další výrazná práce „Irgend eine Grausamkeit“, olej na kartonu z roku 1919 byl naposledy vystaven roku 1920, pak byl řadu let nezvěstný. Expresivní, dramatického napětí plný obraz zobrazující tři individuální tváře s podmanivýma očima a ležícím dítětem. Důležitou součástí inspirace Paul Kleea bylo náboženství. Ježíš, Starý i Nový zákon. Ovšem skeptik Klee ve svých dílech zpochybňuje náboženské mýty, ironizuje, mnohé jeho práce jsou kritické a plné sarkasmu, stávají se groteskou, jsou nekonformní a zcela boří náboženské konvence. Například obraz z roku 1921 „Adam a Eva“ zobrazuje Adama jako moderního muže, z jehož těla jako siamské dvojče vyrůstá malá holčička s copánkem, Eva. Navíc Adam vykazuje svojí barevností a výrazem tváře známky homosexuality, takže parodie se ještě umocňuje. Naši prarodiče - homosexuál a holčička. Velmi důležitý obraz z roku 1920 „Angelus novus“ byl na výstavu zapůjčen z Israel Museum v Jeruzalémě. Jeho prvním majitelem byl Walter Benjamin, který ho v roce 1921 zakoupil, v roce 1940 před svým útěkem z Paříže ho předal Georgesovi Bataillemu, pak obraz měl Theodor W. Adorno a nakonec ho v New Yorku zakoupil Gershom Scholem pro Izraelské muzeum. Anděl se zdviženýma rukama v jakémsi mesiášském vytržení, s očima ve kterých se zračí úchylnost a ze sebe sama uspokojení, jsem jen já, největší radost. Podle nejnovějších interpretací figura anděla ironizuje raného Hitlera. Klee v letech 1919–1920 pobýval v Mnichově a nepochybně tam megalomanskou zrůdu, tehdy ještě lokálního politika, pronášejícího své bláboly pseudonáboženským tónem zažil. Trenčkot a červená vázanka byla neodmyslitelnou součástí jeho tehdejšího úboru. „Der Heilige vom innern Licht“ práce z roku 1921 vzniklá v době jeho působení na Bauhausu a která byla součástí první grafické mapy Bauhausu. Litografie ženské polofigury s tvářemi v kubizujícím stylu, zavřené oči jsou ještě zakryté obvazem pro zvýraznění duchovního aspektu. Stav mysli jako vlastního kosmu je vyjádřen kruhem, ve kterém je uvězněná nevidoucí hlava, Klee tak s jemnou ironií reagoval na esoterické rituály svého kolegy Ittena, jenž se stal stoupencem hnutí Mazdaznanu a studenty vedl v tomto duchu. Obraz „Europe“ z roku 1933 vznikl krátce po převzetí moci Hitlerem v Německu, v době kdy Klee hledal umělecké odpovědi na své politické deziluze. Opouští harmonickou rovnováhu svých barevně vyvážených předchozích prací. Obraz jakoby popraskal, mozaika se rozpadá. Evropa stojí na okraji dění s oholenou špičatou hlavou, pokřiveným rachitickým tělem, neschopná stát pevně na obou nohách se zbytky oduševnělé krásy v obličeji, v sukni potřísněné krví. Červený vykřičník je posledním výkřikem obavy ze ztráty jistot, z nejisté budoucnosti. Úpadek není možný, stal se skutečností.

Jsou dvě hory, na nichž je světlo a jasno, hora zvířat
a hora bohů. Mezi nimi však leží soumračné údolí lidí.
Kdo někdy pohlédne vzhůru, jako by cosi počínal tušit -
pocítí náhle neutěšitelnou touhu po nich, těch, kteří
nevědí, že nevědí, a po těch, kteří vědí, že vědí.

Paul Klee, přeložil Ivan Wernisch

Jan Placák, *15. 11. 2008*

Das Universum Klee
Neue Nationalgalerie, Berlin
31. 10. 2008 – 8. 2. 2009

Jan Zahradníček a Zbigniew Herbert – dva básníci proti totalitě

Josef Mlejnek st.

Na první pohled spojuje dva velikány středoevropské poezie minulého století, českého básníka Jana Zahradníčka a polského Zbigniewa Herberta, velmi málo. Formovalo je odlišné kulturní a duchovní prostředí. Každý Zahradníčkův verš je prosycen hlubokou zbožností jeho rodné vsi na Českomoravské vysočině, již jen utvrzovalo studium na „universitě“ staroříšského Josefa Floriana či později četba a překládání Dantovy *Božské komedie*. Jeho neotřesitelná důvěra v Boha prošla jobovskými zkouškami. Na druhé straně Herbert se jako žák „posledního stoika“ Henryka Elzenberga, u něhož po válce studoval v Toruni filosofii, cítil doma spíše ve světě antiky. S oblibou o sobě říkal: „Jsem římský katolík, ale více římský než katolík.“

O téměř dvacet let starší Zahradníček měl už před válkou za sebou zralé a doceňované básnické dílo. Herbert (ročník 1924) naopak patřil ke generaci, která dospívala během okupace: stejně jako jeho vrstevníci skládal maturitu na „podzemním“ gymnásiu a od začátku se aktivně zapojil do odbojové činnosti Zemské armády (AK). Zde mají své kořeny jeho nejsilnější zážitky, jež ho utvářely a jimž zůstal do konce života věrný: okupace rodného Lvova Rudou armádou v roce 1939, vyvraždění polských důstojníků v Katyni, hekatomba Varšavského povstání a konečně také poválečný osud členů AK, pronásledovaných novou komunistickou mocí. I základní tónina jejich poesie je odlišná: emotivní, vypjatý hlas Zahradníčkův je primárně vymezen jeho vírou, zatímco strohý verš Herbertův je prosycen ironicko-skeptickým pohledem na svět.

Přes to všechno je oba spojuje základní existenciální zkušenost středoevropského historického údělu v poválečném období. I když si ji jeden osvojuje na vrcholu umělecké dráhy a druhý hned na jejím počátku, je v obou případech určujícím prvkem řady zásadních textů konfrontace s nastupujícím a etablujícím se stalinistickým režimem. Jejich tvorbu nelze pochopitelně redukovat pouze na tento aspekt, avšak nelze ji ani číst bez základního zřetele, jímž je umělcův smysl pro zodpovědnost a z něho plynoucí jednota umění a životního postoje. Vrcholné texty obou básníků mají ovšem obecnou platnost, neboť onu základní zkušenost přesahují.

S Herbertem tak Zahradníčka přes všechny myslitelné rozdíly spojuje přímo „spřízněnost volbou“, jíž představuje schopnost seismického vnímání světa v ohrožení, a to – lze-li to tak říci - z první ruky. Ohrožení čím? Kým? Totalitou, totalitním myšlením? Odkud se ale totalita vzala? Ve světě, v člověku?

***

V úvodu ke knize *Falzifikace dobra*, věnované autorům dvou antiutopií Vladimiru Solovjovovi (kniha *Tři rozhovory* s Legendou o Antikristu) a George Orwellovi (román *1984*), jež vyšla před více než dvaceti lety a již patrně napsal v památném „Orwellově roce“, se významný současný francouzský myslitel Alain Besancon zamýšlí nad specifickou podobou zla minulého, dvacátého století. Zlo podle něj vždy proměňuje svoji podobu. Zasahuje v různé míře politický organismus, mezinárodní společenství, ekonomické vztahy, rodinu, myšlení, tělo, a to v takovém poměru a rozsahu, který lze jen velmi obtížně posoudit. Často bývá to nejhorší z každého století patrno až ve století následujícím. Neexistuje také epocha, tvrdí dále francouzský historik idejí, v níž by velcí duchové nehořekovali nad nevýslovným zlem, jehož byli svědky, a neželeli starých časů, v nichž neexistovalo. Vždyť se stávalo, že titíž velcí duchové se nejednou s hrůzou odvraceli od zločinů, jichž se často s nejlepším svědomím dopouštěli jejich otcové, aniž sami pomysleli na to, že jim jednou jejich děti analogicky vmetou do tváře obvinění za zločiny, jež oni sami vůbec jako zločin nevnímali. Besancon jistě není montaigneovský skeptik a relativista, pouze si je vědom složitostí a nejednoznačností, které právě s otázkou zla v dějinách vyvstávají. Označíme-li například devatenácté století jako pokrokářsky optimistické, jaké v něm bude místo pro Baudelaira a Flauberta nebo Hardyho a Butlera? Pro Nietzscheho a Dostojevského? Oba posledně jmenovaní se ostatně ve svých předpovědích do budoucna příliš nemýlili.

Je možné, že dějiny v sobě zahrnují neustálý a současný pokrok v dobrém i ve zlém. Je však těžké ne-li nemožné si tento dvojí pokrok ověřit, neboť není nutný ani měřitelný. Proto se Besancon neodvažuje dvacáté století, které naplnilo jak nejotřesnější proroctví, tak nejúchvatnější lidské aspirace, soudit. Započalo však válkou, jejíž znepokojivé tajemství spočívá v kontrastu mezi směšnou nicotností příčin a bezměrností ničivých následků, a filosof je nucen konstatovat, že v určitém vymezeném prostoru došlo k vyvražďování lidí lidmi, které zašlo mnohem dále než všechny dosavadní hromadné masakry, což lze ověřit i statisticky: „Jména jako Kolyma a Osvětim označují nové věci, s nimiž lidstvo dosud nemělo žádnou zkušenost.“

Co měl na mysli Jacques Maritain, když již někdy ve dvacátých letech minulého století napsal, že svět bude brzy obyvatelný pouze pro světce? Že záhy bude možné zemřít pouze pro a „za“ Boha? Jako jeden z mála evropských vzdělanců chápal už před druhou světovou válkou (a stejně důsledně i po ní, což není nedůležité) komunismus a nacismus jako dva konce jedné a téže hole nejen na Boha, ale především na člověka a jeho svobodu jako Božího dítěte. V zásadní stati o antisemitismu z roku 1937 Maritain velmi přesně vystihuje „výzvy“ obou hnutí, která měla v následujících letech zachvátit téměř celý civilizovaný svět: „Dost bylo Božích příkazů, učiňme místo pro přikázání lidská, ať se vidí, která jsou mírnější, chvástá se první z nich. A druhé křičí neméně hlasitě: Dost bylo morálky otroků, slabých, trpících, bezmocných... Pryč s nimi, ať se vidí, zda morálka krve nebo morálka potu představují morálku svobodných lidí.“ Jak tyto postuláty naplnit? Tím, že se odstraní zdroj rozdělení, odcizení. Co je oním zdro-

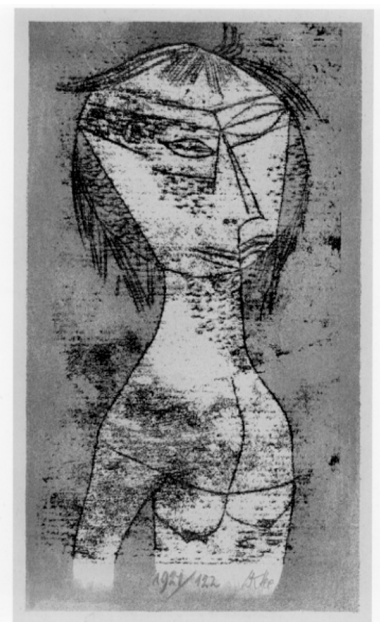

jem? Prokletí dělby práce spojené s třídním panstvím – vládnoucí třída zotročující čistý proletariát a tyjící z jeho práce. V druhém případě kazí původně čistou nordickou krev příslušníci podřadné rasy. V praxi obou hnutí šlo o snahu vymýtit politické a sociální zlo jednou provždy, nelítostně, nemilosrdně, neboť štěstí budoucích pokolení za to stojí. Obě doktríny, komunismus a nacismus, lze podle Besancona přímo zkoumat jako *rozpravy o zlu*, jeho příčinách, lokalizaci, i o prostředcích, jak je zlikvidovat a očistit od nich zemi. V průběhu této kvazichirurgické operace se však zlo navršilo do dosud nevídaných rozměrů – z toho, co mělo být dobré a ušlechtilé, byl vrchol zločinu a ničemnosti.

Čteme-li výpovědi těch, kdo přežili a jsou schopni svou zkušenost reflektovat, říká Besancon, nepředstavovalo pro ně největší hrůzu zabíjení, útisk nebo skličující bída. To jsou zla stará jako dějiny, která dobře známe. To, co se svědkové snažili ne vždy úspěšně sdělit, je zkušenost nárůstu, přímo elefantiázy zla, jíž jsou zcela zaskočeni a již si nedokážou vysvětlit: jde o zlo zlejší zla, neboť je smíšeno s dobrem. S úzkostí, již zakoušejí, se setkáváme pouze v literatuře dvacátého století. S představami o konci světa se setkáváme ve všech dobách, ale dvacáté století jim dodalo nový rozměr, neboť odhalilo nejen porušenost věcí, ale také rozklad vědomí a myšlení. Ti nejpřímější svědkové však nejsou zrovna ti nejvíc mluvní, jako kdyby v nich ono mezní zlo znehybnilo samo svědectví, jsou jakoby zalknuti, dusí se příliš živým vědomím nemyslitelného a nevyslovitelného. Bylo by nevyhnutelně zapotřebí určitého odstupu, aby mohli zvážit a vyslovit, co se skutečně stalo.

Co má Besancon na mysli, se podle něj podařilo s „chmurným a bystrozrakým humorem“ vyslovit polskému básníku Zbiqniewu Herbertovi, z něhož cituje celou báseň „Netvor pana Cogito“.

Na Herbertovu poesii Besancona upozornil Czesław Miłosz, a Besancon ji mohl číst v jeho překladu do angličtiny. Co se nakonec v básni stalo – nestalo? Pan Cogito se chce s netvorem utkat, ale „v mlze / je vidět jen / ohromnou hubu nicoty“, pan Cogito chce podstoupit boj, byť nerovný, ale musel by si pospíšit, „dokud nedojde / k pádu v důsledku ochrnutí / k obyčejné smrti beze slávy / k udušení beztvárnem“.

Spisovatelé, kteří zažili tuto zkušenost, jsou podle Besancona velice vzácní, ale ještě vzácnější jsou podle něho ti, kdo dokázali zůstat na výši nahlédnutého či vnuknutého poznání.

Myslím, že nijak nepřeháním, ale kdyby Besancon znal dílo Jana Zahradníčka, přiřadil by ke knihám svědčícím o Netvoru a jeho „slávě mezi námi“ také jeho *Znamení moci*.

Mysleli, že myslí, mysleli, že mluví, mysleli, že jdou
cokoli a kamkoli se jim uráčí
a zatím se smekali po hladké stěně
nálevky malströmu
v kruzích stále menších
s jedinou svobodou zrn obilních,
jež mají být rozdrcena
pro potravu obrů tak nelidských
že kamení nad tím naříkalo (...)

Nejde o ojedinělé místo, podobná slova už čteme v úvodních verších *La Saletty*, a celé *Znamení moci* je přímou konfrontací s tváří-netváří („zpod dějin a pohromami se deroucí“) kohosi, jehož jméno je „pan Nikdo“.

***

Jak je to s totalitou dvacet let po jejím pádu? Některým jejím pamětníkům, ba dokonce politickým obětem, se jako by zamlžila paměť a začínají vážně uvažovat, nešlo-li, obzvlášť v posledních letech, už jen o jakousi neškodnou autoritářskou fosilii, s níž šlo docela dobře vyjít, byť ztrpčovala lidem život různými nepříjemnými omezeními stran cestování například. Jako kdyby tu nebyl mohutný aparát indoktrinace, prohibice uvalená na celý soubor individuálních lidských aktivit, každodenní přetvářka, soustavný život ve lži a se lží. Byla, nebyla? „Dějiny (nejenom středověké) učí, že národ vystavený policejním metodám se demoralizuje, vnitřně lomí a ztrácí schopnost odporu. Nejnesmiřitelnější bitva mužů bojujících tváří v tvář není tak zhoubná jako šeptanda, odposlouchávání, strach před sousedy a ve vzduchu visící zrada.“ Proč asi byl Zbigniew Herbert svého času nucen tuto výstižnou charakteristiku své doby vložit do studie o procesu s templáři?

I kdyby se ono „zfalšované dobro“, v jehož jménu se v našich zemích po čtyřicet let vládlo, podařilo vymýtit, nebo dokonce vymítnout „jednou provždy“, co si počít s hlubokou nevzdělaností, která se v soukromém i veřejném životě snoubí s polovzdělaností? „Všechno hlasování / děje se dosud mezi Kristem a Barabášem / a už napřed je postaráno / o výsledek týž.“ Lze toto Zahradníčkem definované entropické pravidlo jen tak odbýt jako anachronismus? „Orwellovská“ utopie neuspěla, ale připravila možná cestu pro snazší vpád utopie „huxleyovské“, jak ji známe ze slavného románu Aldouse Huxleyho *Brave New World* (do češtiny přeložený jako *Konec civilizace*). Na to už před časem upozornil Neil Postman v knize *Ubavit se k smrti*, kde tvrdí mimo jiné, že Velký bratr je dnes „velký komik“, a je dokonce přesvědčen, že „rozpoznat orwellovský svět a postavit se mu na odpor je (...) mnohem snazší než u světa podle Huxleyho“.

Potíž postmoderního a postkřesťanského světa spočívá v přebujení obrazů, které se vymkly z jakéhokoli „logu“, v jejich naprosté diskontinuitě. Stačí si osvojit základní kvantitativní „techné“ (ovládat computer, řídit automobil, navlékat kondom) a můžeme do sytosti surfovat životem, reálným i virtuálním. Moudrost? Výsměch moudrosti. Namísto ní pár truismů. Zahradníčkova slova z doby před šedesáti lety o „člověku, který se zahazuje, / sám sobě ponechán“, nepozbyla nic ze své platnosti.

Text je zkrácenou verzí studie, jež vyšla jako předmluva ke knize ***Ze země pana Nikoho. Zbigniew Herbert / Jan Zahradníček: dva středoevropští básníci tváří v tvář totalitě,*** kterou v těchto dnech vydalo nakladatelství Dokořán ve spolupráci s Polským institutem v Praze.

Theolog atheista

Když se před časem přišlo na to, že ozdoba českých katolických theologů a historiků, badatel, představený řádu paulánů a činovník Olomoucké university je cynický práskač, zastřela katolická vrchnost i činovníci fakult případ dokonalým mlčením. Ovšem, obdivovali se mu všichni a všechny přelstil. Přišlo pohoršení z toho, jak dobře byl takový inteligent estébáky placen, nebo na koho všeho byl do Vatikánu vysazen, že se dostal do tamních archívů etc... V případu „frater Holeček“ je ovšem hodno údivu a studia, jak mohl tak dlouho a s takovým úspěchem předstírat, že je „pravý“ theolog. Zdálo by se přece, že falešné zaujetí bohoslovím by se přece mělo před znalci provalit dřív a jasněji, než třebas úsilí pedofila mezi pedagogy.

Podrobným čtením textů důmyslného agenta Holečka alias „Čeřicha“, jsem přišel k tomu závěru, že může posloužit za krásné exemplum úpadku theologie všude tam, kde jeho cynismus neprohlédli, tedy aspoň v Čechách a v Evropě. Čeřich ovšem slynul nejen mezi katolíky, jelikož jeho zájem o Husa uchvátil i ostatní křesťany.

Vzhledem k tomu, že osoba agenta zmizela s požehnáním, nebo na příkaz prelátů do Říma, můžeme se jen dohadovat, zda se v jeho případě jednalo o spojení dvou podstat (agent stb – theolog) koexistujících v jednom Františkovi H. nesmíšeně a přitom nerozdělně, nebo, zda se někdy k sobě měly jinak. Se značnými rozpaky se chce říci něco jiného, totiž že ten způsob theologické vědy, v němž se přesvědčený marxleninista evropsky proslavil, musí být dosti zvrhlý. Nejde přitom o hloupost nebo chytrost aktérů našeho případu, ale o zvláštnosti „věd“ jako je filosofie, nebo theologie, jejich způsobů a napadnutelnost těchto způsobů, když nepomáhají nést ovoce, slouží za dokonalou masku převážně pokrytcům a kariéristům.

Způsob theologie, který našemu exemplu tak báječně posloužil, by se dal nazvat jako „německá theologie“, protože k nám i do světa proudí z Němec. Vyznačuje se extrémním úsilím o doložitelnost každého výroku z jiných prací, vlastních nebo cizích. Korektnost a solidnost čpí ze záumných formulací a dává tušit, že pisatelé a adresáti těchto prací jsou staří známí, jsou na sobě závislí, a že jich je rok od roku méně. Na první pohled může převaha textu v podčáře nad základním textem budit úctu, jíž se dočkaly i práce Čeřichovy, ale právě jako jakási strojenost, strojovitost, prostě drátování „informací“ mezi nad a pod čarou i horizontálně patří k největším přednostem tohohle zvláštního druhu textů, tak je i nejlepší maskou prázdnoty sdělení. Tak se vyrábějí texty, které nezatěžují názorem, neobtěžují osobitostí, prostě předvádějí řemeslo, aby bylo ve fabrických školách za co nezaujatě dávat tituly. Tak se náš normalizační soudruh nemusel vůbec potkat s tím, že theolog nemůže bez osobního vztahu se Vzkříšeným být. Podobně přece soudruzi normalizační lžifilosofové a lžifilosofky dodnes vedou katedry, i katedry etiky, jako „dobří odborníci“.

Nelze docenit přínos vpravdě konzervativního přístupu církevních institucí k různým obludám z normalizačního panoptika. (Příkladně soudr. doc. Hogenové na postu vedoucí katedry filosofie na Husitské teologické fakultě a zároveň dvou dalších fakultách, nebo soudr. doc. Vaňka ve vedení církevní VOŠ Publicistiky.)

Počin katolického nakladatelství Vyšehrad ovšem přivádí celou věc ještě mnohem dál. Svazek s titulem *Mystika a reformace* (Vyšehrad 2007) a podtitulem *Theologia Deutsch* představuje příklady dvojího způsobu německé theologie. Nenajdete tu jen jednu kratinkou knížku z konce středověku, která nese název Německá theologie, resp. k té se musíte prokousat trojnásobnou „úvodní studií“, která je vpravdě příkladem nahoře zmíněné theologie německé.

Titěrná rozsahem práce, kterou kdysi nechal dvakrát vydat Luther, již miloval Schopenhauer a o níž třeba Egon Fridell napsal, že ji „stejně jako Bibli vskutku napsal Bůh“ asi v době užvaněnosti nebylo možno vydat skromně jako kdysi Přátelé Studia Scalu Paradisi, snad musela mít nějakou předmluvu, ale stavět ty dvě německé theologie takhle vedle sebe, to chtělo odvahu.

Úvodní studie se od starého textu liší ve všech parametrech. Především je přechytrale ukecaná (souvětí neurčitého významu pronesená bez rizika jakékoli výpovědi – jen namátkou vyseknu z homogenního útvaru: „Zřítit se lze i z mostů, jež nevedou do prázdna – dokonce ani díla zdařilá a inspirativní nebývají oproštěna od víceznačností, z nichž mohou tragické rozpory a konce také vyplynout“; s.15). Podivně nadužívá cizí slova („**experienciální** moudrost“, „obvyklá **kaptace** posuzování osobních schopností“) a neumětelsky poetizuje („opora pro zpevnění mlžné představy ...“). Způsobem vpravdě vyčerpávajícím traktuje prostá sdělení a vyžívá se v nezávazných odkazech na možné dějinné souvislosti, čímž prozrazuje posedlost vlivologiemi a nezájem o obsah.

Pouští se do úvah, které se dají vykládat buď jako humorná zpestření monotónního výkladu, nebo se autoru nezdařilo pochopit, co sám chtěl říci. Např.: „Jestliže jsme stopy působení ‚Franckforterova‘ díla v druhé půli 15. století směli ohodnotit jako poměrně hojné oproti zcela chybějícím známkám jeho existence v době starší...“ – proti ničemu je snad jakýkoli počet „hojný“? Snad to tedy „smíme tak ohodnotit“.

Lutherova milovaná knížka se sice krčí až na konci svazku, ale až nad ní čtenář, kterého náhodou neumořila úvodní studie, teprve zakusí to, co chtěl bohdá moudrý redaktor Vyšehradu zprostředkovat. Stará německá theologie usvědčuje tu novou ze sobectví a prospěchářství. Stará knížka mluví jednoduše a rozumě o stvořeních, která štěstí nedojdou, protože se přecpala sebou a svými starostmi. Její vyprávění se nedá převyprávět, ale docela dobře se dá jejím prizmatem zahlédnout trapnost předmluvy. Mimo stránek mystických, nad nimiž se asi sluší jen otevřít ústa, se ovšem ve vyprávění starého Frankfurťana dá najít leccos o falešném světle mudrování a bublinách autistických systémů. O ceně utrpení a chuti trpkosti. Logika výkladu jde, narozdíl od úvodní studie, zevnitř záměru a není výsledkem sdrátování představ, nevzniká vršením pansofických postřehů.

Máme dobrou naději, že kdyby se dnes dalo na pěstování takové filosofie a theologie, jakou se nese spisek neznámého frankfurtského rytíře, leckterý agent-materilista by se dal raději na jinou víru.

David Bartoň

Mystika a reformace, Vyšehrad 2007

Prokletá armáda Zbigniewa Herberta

Maciej Ruczaj

„Duch Dějin“ z básně Czesława Miłosze:

...Má rád ty země omyté potopou
Nyní beztvaré, nyní již hotové

„Splněná apokalypsa“ světové války po sobě zanechala právě onu beztvarou - pro ruku Demiurga připravenou - pustinu, v níž popel pokrýval trosky starého světa. A pustinou kráčel „Duch Dějin“, ztělesňován pochodujícími divizemi Stalina - „jako láva, jako přírodní síla“.

„Hegelovské uštknutí“ je Miłoszův pojem, kterým popisoval duševní rozpoložení intelektuála tváří v tvář rozpadu známé skutečnosti a jímž vysvětloval, proč inteligence houfně podléhala vábení stalinské totality a spolupracovala na ideologické konverzi svých národů. Viděla celý jí známý svět rozpadat se a mizet v chaosu války spolu se všemi hodnotami, jež se dosud zdály samozřejmostí. Země a duše byly pak jako veliká *tabula rasa* připraveny pro nové učení a novou skutečnost. Metafora udělala v Polsku velkou kariéru. Zapojení se do proudu nového života, jehož vítězství se zdálo nevyhnutelné, když vše ostatní selhalo a podlehlo rozkladu, se jevilo jako jediná racionální cesta. V Miłoszově metafoře byla obsažena demiurgická síla temného božstva a zároveň železná racionalita dialektiky. Romantickou deklaraci „věřil jsem, že komunismus je mládí lidstva“ (jak říkal nedávno zesnulý Bronisław Geremek) doplňovalo poněkud cynické přesvědčení, že „pouze hlavní rudoarmějského samopalu naučíme tento národ přemýšlet racionálně“ (jak prohlašoval Miłoszův přítel Kroński). Nový režim nabídl intelektuálům účast na „velkém dějinném procesu“, měli být - skrze svoji tvorbu - porodními bábami nového, dokonalého člověka...

„Je velikou pýchou domnívat se, že lze změnit svět psaním veršů. Barometr nemění počasí“ - odpovídá v rozhovoru z poloviny osmdesátých let jeden z největších básníků minulého století, Zbigniew Herbert (1924-1998). Ve stejné výpovědi uzavírá diagnózu role intelektuála v zemích střední a východní Evropy na prahu sovětské éry slovy:

„Velký Jazykovědec“ řekl, že není nutné získat pro komunismus celý národ, zcela postačí mít na své straně „inženýry duší“. To vyřeší otázku zotročení celé společnosti. Vláda potřebovala legitimitu, a dostala ji od inteligence, především od spisovatelů. Ale já jsem do toho kšeftu nešel, nechtěl jsem s tím mít nic společného.

Tajemství „hegelovského uštknutí“ vysvětloval poněkud brutálně – strachem a přízemními materiálními motivy. Báseň „Co si pan Cogito myslí o pekle“ – čtená v podmínkách komunistického panství – vyznívá jako demaskování rafinovaných, až metafyzických sebeospravedlňujících konstrukcí, jež tak dobře známe z úst bývalých stalinistických intelektuálů, obrácených (většinou kolem roku 68) na „demokratický socialismus“:

„Nejnižší kruh pekla. Navzdory obecnému přesvědčení tu nejsou ani despotové, ani matkovrazi, ani ti, kteří špiclují. Je to azyl umělců, plný zrcadel, nástrojů a obrazů. Na první pohled dokonale komfortní pekelný kruh bez smůly, ohně či tělesného mučení.“

Belzebub totiž „miluje umění a zajišťuje svým umělcům klid, dobré živobytí a naprostou izolaci od pekelného života“.

„Naprostá izolace“ od reality v komunistickém pekle se rovnala mnohatisícovým nákladům knih, zaplněným sálům, v nichž publikum tleskalo „soudruhovi literátovi“, a pocitu, že jsem součástí předního voje velkých dějinných událostí...

Na tuto nabídku Herbert odpověděl ve verších o mnoho let později:

Nikdy jsem nevěřil v ducha dějin
vykoumaného netvora s pohledem vraha
dialektickou bestii na vodítku katů

ani ve vás – vy čtyři jezdci apokalypsy
Hunové pokroku cválající přes pozemské i nebeské stepi
ničící cestou vše úctyhodné dávné a bezbranné

***

Částečným vysvětlením Herbertovy imunity vůči hegelovskému uštknutí je sám původ: narodil se ve Lvově, městě – křižovatce kultur a zároveň jednom ze tří nejživějších center polské národní tradice. Označoval se za „pravobřežního Poláka“, za obyvatele území, která se do Stalinových rukou dostala už na základě paktu Ribbentrop-Molotov. Poznal tedy, co znamená sovětská okupace, již v letech 1939-1941: zažil likvidaci inteligence, teror a postupné „stěhování“ polského obyvatelstva za Ural a za polární kruh. A tak mohl jen stěží uvěřit ideologii přivezené na „osvoboditelských“ tancích Rudé armády o několik let později. K tomu nutno připočíst i nesmírně silný pocit generační příslušnosti k onomu „prokletému pokolení“ mladých mužů a žen, kteří překračovali práh dospělosti jako příslušníci odboje, a pokud unikli smrti z rukou nacistů, končili většinou rozdrceni mašinérií komunistického teroru.

Místo a čas narození však samo o sobě není žádnou zárukou dostatečného množství „protilátek“. Básník zná dobře pokušení víry v „dějinnou nutnost“, akceptace „nového života“, která obsahuje i likvidaci všeho, co se pojí s minulostí. Argumenty zní nesmírně racionálně a humánně: po čase zabíjení je čas budování a života, nového života...

Vyhoď tu veteš. Spal vzpomínky a vstup do proudu nového života.
Je jenom země. Jedna země a nad ní roční období.

Dvě města, která vyznačují horizont básníkova mladistvého světa – rodný Lvov a metropole Varšava –, už nejsou, jedno pohlcené Sovětským svazem, druhé srovnané se zemí nacisty. Stejně tak už zmizeli jeho druhové z odboje, vojáci Zemské armády, pohřbení v troskách Varšavy nebo bezedných sklepeních věznic NKVD. Jejich místo je na haldě odpadků, na které umírá mladý protikomunistický odbojář, protagonista nejpopulárnějšího románu „lidovědemokratického“ Polska *Popel a démant* (a stejnojmenného Wajdova filmu). Tedy – pokud vizuálně působivou a tragickou scénu převedeme do brutálního jazyka marxistické propagandy – na „smetišti dějin“. Přesto však – navzdory nepřekonatelné racionalitě pokroku a moci – básník se tvrdošíjně vrací ke „starým slovům“ a k mrtvým, kteří jim věřili:

Pluji proti proudu a oni se mnou
z očí jim plane výčitky stín
stará slova si šeptají zatvrzele
jíme náš chléb hořký zoufalstvím

Básník na lodi plné duchů, putující jako Dante peklem, jenže peklem pozemským.

***

Na ruce jsou dvě čáry: čára života, jež „se žene kupředu a ničí překážky“ a „čára věrnosti“ – bezradná „jako křik v noci jako řeka v poušti“ -, která však „hlouběji se pod kůži prodlužuje / rozhrnuje tkáně svaly a vstupuje do artérií“ – zkrátka je přirozeným instinktem, jenž se ukazuje silnější než pouhá biologická vůle k životu.

Právě věrnost je klíčem k etice Herbertovy poesie v její „občanské“ dimensi. Nekonstruoval anti-utopie jako Orwell či Huxley, nebyl kronikářem „nelidské země“ jako Solženicyn nebo Herling-Grudziński. Chyběla mu neotřesitelná víra v Boží řád, již proti pozemskému panství pana Nikoho stavěl Zahradníček. Měl pouze věrnost: věrnost věcem a lidem – těm ještě žijícím v „uskutečněné utopii“, i těm, kteří se už stali její obětí.

O té posledně uvedené věrnosti jsme se už zmínili. Jestliže Francie měla své „prokleté básníky“, Polsko Herbertova mládí mělo „prokletou armádu“ – zástupy mladých lidí, kteří se postavili se zbraní v ruce nejdříve německé a pak sovětské totalitě. A zmizeli – pohřbeni ve vápnem zasypaných hrobech a vytlučeni železnou pěstí režimu i z lidské paměti. Jak napsal o mnoho let později v básni „Vlci“: „Nepohřbila je Antigona / Elektra neoplakala je.“ Zatímco na prahu nové éry Czesław Miłosz odmítá být „plačkou na hrobech“ a žádá, aby „minulost nás už více nenavštěvovala“, Herbert svoji tvorbu staví do protikladu vůči Duchu pokroku: „Poesie je pamětí dcerou / stojí na stráži těl v pustině.“ „Každá generace má někoho ‚na starosti‘“– prohlásil v jednom z rozhovorů. „Já mám své kolegy ze Zemské armády a povražděné v Katyni“. Naši mrtví se dožadují paměti a požadavek paměti má i svůj aktuální rozměr: „Neodpouštěj, není to ve tvé moci / odpouštět jménem těch, zrazených za úsvitu.“ V krátkém eseji *Dušička* Herbert píše: „Jestliže jsem byl vyvolený – říkal jsem si – a to nikoli kvůli nějakým zvláštním zásluhám, pouze vybraný slepým osudem, musím této volbě dát smysl ... Představit si, že jsem delegátem či poslancem všech těch, kteří neměli tolik štěstí.“ Právě proto v básni „Mona Lisa“, když básnický subjekt doputuje do Louvre, do vytouženého „Jeruzalému v rámech“, vypovídá podivná slova:

„tak tedy jsem / měli přijít všichni / jsem sám // když už nemohl hýbat hlavou / řekl / až to skončí / pojedu do Paříže“.

Básníci varšavského povstání, jeho vrstevníci, kteří nepřežili válku, se v Herbertových verších vracejí s železnou pravidelností, až do posledního textu před smrtí, kde o nich píše: „Cítím na šíji jejich horký dech. Poslední střídání stráží, po něm bylo třeba zaujmout místo ve štafetě.“ Jinde prohlašoval: „Ze všech dogmat katolické církve je mi nejbližší společenství svatých. Společenství živých a mrtvých. Tohle já cítím.“

***

Toto je specificky polský aspekt Herbertovy poesie, avšak když v básni „Prolog“ slyšíme slova „toto Město // toto Město už není“ – jde nejenom o zničenou Varšavu, ale opravdu i o Město s velkým „M“, o němž píší Kavafis, Auden či T. S. Eliot, o metaforu civilizace tváří v tvář barbarskému nájezdu.

Poesie chápaná jako „dcera paměti“ není pouze elegickou vzpomínkou na mrtvé oběti šílenství dvacátého století. Je zde obsažena i hlubší, civilizační paměť dědictví, které se toto století snažilo vymazat. Seamus Heaney o Herbertovi píše jako o „Atlasovi civilizace“, jenž staví s důvěrou v klasický řád „klenbu poesie nad našimi hlavami“. Zároveň si však až příliš bolestivě uvědomuje, že klasická Arkádie je nenávratně ztracená a vrozený skepticismus ho poučuje, že možná ani nikdy neexistovala. Přesto mu byly cizí zvulgarizované

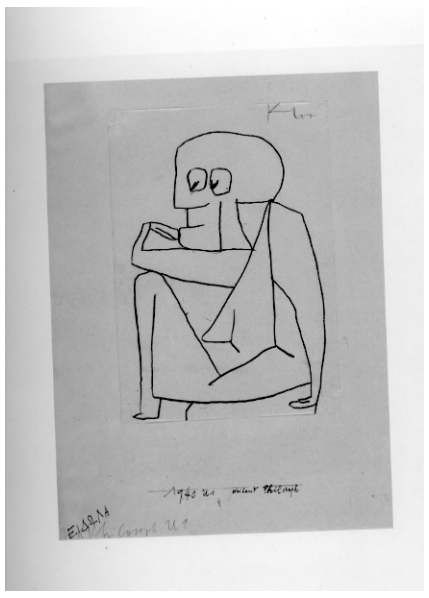

teze o „nemožnosti psát poesii po Osvětimi“ (Adorno) nebo o „nutnosti redefinice kultury kompromitované Šoa“ (George Steiner). Poesie měla být mostem, po němž se hodnoty starého světa mohou evakuovat z celosvětového požáru. Skutečnost, že toto dědictví bylo zničeno, neanuluje jeho význam, nejde totiž o danost, ale o úkol, který musí každá generace splnit. Herbertova poesie se rodí v napětí mezi dokonalým řádem antického ideálu a hluboce zakořeněným vědomím nestálosti, nejistoty a nedokonalosti projevující se v dějinách člověka a lidských společností. Básník tak na rozdíl od Horaciova nezničitelného pomníku „přístavy staví *křehkému* trvání“; chtěl by „zůstat věrný *nejisté* jasnosti“ [zvýraznění autora - m.r.].

Herbertovo zakotvení v kultuře Středomoří, v harmonii dórského sloupu, v toskánské krajině a malířství Piero della Francesca, bylo dlouho považováno za podivnou, ale vcelku neškodnou idiosynkrasii. Podivín píšící básně o Marku Aureliovi a Apollónovi se tak v komunistickém Polsku mohl dostat i do školní učebnice. Ve skutečnosti však láska ke starým mistrům tvořila další účinnou protilátku. Za prvé v rozměru estetickém:

„Naše odmítnutí náš nesouhlas a zatvrzelost
vůbec nevyžadovaly velkého charakteru
měli jsme jen drobet nezbytné odvahy
ale v podstatě to byla záležitost vkusu
ano vkusu
v němž jsou vlákénka duše a chrupavky svědomí

Kdo ví kdyby nás vystavili dokonalejším pokušením
předkládali ženské růžové placaté jako hostie
nebo fantastické potvory z Hieronyma Bosche
ale peklo v té době bylo bídné
mokrá jáma ulička vrahů barabizna
zvaná palácem spravedlnosti

(...) Jejich rétorika zajisté příliš pytlovitá
(Marcus Tulius se v hrobě obracel)
řetězce tautologií pár pojmů jako cepy“

napsal Herbert v dnes už legendární básni „Síla vkusu“.

Za druhé zde byla dimenze etická, ozvěna Platónova ztotožnění Dobra a Krásy. Nová realita plodí novou etiku, v níž dobré – jak napsal Miłosz v *Zotročeném duchu* – je to, co napomáhá revoluci, a špatné to, co ji brzdí. Právě zde viděl Herbert jádro problému: kulturu ničí nikoliv cenzura, nikoliv násilí samo o sobě, ale nihilismus, jenž – jak by řekl Leo Strauss – je nutným následkem zbožštění „historického procesu“. „Může být takhle, může být jinak, nic není jasně, všechno je na... zde následuje vulgární slovo“ – řekl v rozhovoru pro pařížskou *Kulturu*. Nihilismus je „stav duševního rozkladu, zotročení a absolutní akceptace všeho, co se může stát, a také souhlas s působením utrpení jiným, protože stejně je všechno nicota“. Odvolávat se k hodnotám světa před potopou vyžaduje v této situaci nejenom odvahu, ale i odolnost vůči výsměchu. Ctnost – antická *virtus* – působí v novém, úžasném a životem překypujícím světě absurdně anachronicky:

„Žádný div
že není favoritkou
stoprocentních mužů

generálů
atletů moci
despotů

(...) tahá z haraburdí
Sokratův portrét
křížek uhnětený z chleba
stará slova

- a vůkol burácí skvělý život
ruměný jak jatky z rána“

Citovaný úryvek obsahuje náznak poetiky, s níž Zbigniew Herbert vstupoval do soukromého boje s demiurgickým Duchem dějin. Ironie – zbraň slabých – je zde zaměřena jak vůči subjektu, který si uvědomuje anachroničnost vlastního postoje tváří v tvář „burácejícímu skvělému životu“, tak i proti „světu“, jehož pravá podstata je demaskována pomocí nevinného přirovnání. Ctnost – „plačtivá stará panna“, která „je cítit naftalínem“, se ukazuje být jedinou volbou, jež umožňuje odmítnutí utopie a zachování člověčenství.

***

Režim si dlouho existence Zbigniewa Herberta příliš nevšímal. Ovšem, vystoupil ze Svazu spisovatelů, ovšem – radši psal do šuplíku, než aby akceptoval povinnou poetiku socialistického realismu. Ale zřejmě byl příliš mladým a neznámým tvůrcem, aby vzbudil něčí pozornost. Stačilo, že živořil v družstvu na

dokončení na protější straně

výrobu papírových tašek nebo v administrativě rašeliniště. Debutovat mohl nakonec až po „oblevě“ roku 1956 a okamžitě se stal významnou postavou literárního života. Celkově mírnější ideologický nátlak v Polsku způsobil, že Herbertovy osudy se ani vzdáleně nepodobají tragickým biografiím Osipa Mandelštama či Jana Zahradníčka, básnických mučedníků totality. O podivuhodné logice polské cenzury může svědčit báseň začínající slovy „Stojíme na hranicích / a natahujeme ruce“ a uzavřená dvojverším „v plamen se díváme / a smrt obdivujeme“. Cenzoři z ní vyškrtli pouze název - „Maďarům“ a datum vzniku - „1956“...

Ve skutečnosti měl režim v Herbertovi od začátku nebezpečného protivníka. Cenzoři měli zpozornět už u zdánlivě nevinné básně „Stůl“, v níž se básník vyznává z lásky k věcem, k bytí tak, jak je, a přidává:

„Víš můj milý byli šarlatáni / kteří tvrdili: lže ruka lže oko / když sáhne na tvar – pouhopouhé prázdno

byli to lidé zlí a věcem závidící / svět chtěli na negaci lovit jak na udici“

Naopak kontemplace reality, konkrétna, „věrnost věcem“ učí: „jsme opravdoví“ a „otvírá nám oči“ – jež pak dovedou rozeznat klam ideologie. I když se v té době básník vyznává spíše z lásky k Nietzschemu, jeho postup je téměř tomistický: uznání a akceptace skutečnosti světa v jeho nejnepatrnějších projevech, od něhož vede cesta dál, k uznání stejně reálných a stejně přirozených etických imperativů. Jak napsal Chesterton o Tomáši Akvinském: „Dílo nebes je materiální: stvoření materiálního světa. Dílo pekla je stoprocentně duchovní.“ Ontologie je neoddělitelná od axiologie.

Podruhé měli cenzoři zpozornět u básně „Klepátko“:

„Jsou lidé, kteří si v hlavě / pěstují zahrady (...) ti snadno píší / zavírají oči / a už splývají z čela / laviny obrazů // moje fantazie / kus prkénka / dřevěnou paličku mám za svůj nástroj // ťukám na dřevo / a ono odpovídá / ano – ano / ne – ne“

Biblická výzva k čistotě řeči obrácené vždy k pravdě šla proti proudu světa, v němž realitu skrýval nános ukradených a překroucených slov. Básnická péče o jazyk se tak zároveň stává občanskou péčí o morálku. Jinde básnický subjekt přechází opět od akceptace „opravdovosti“ bytí k opravdovosti morálky: „zbožňoval tautologie / výklad / idem per idem // že pták je pták / poroba poroba / nůž je nůž / smrt smrt“.

Logikou totalitní dialektiky je ničení toho, co je, ve jménu toho, co má přijít, smrt konkrétna ve jménu abstraktna. Nezbytnou součást tvoří právě likvidace oněch „primitivních“ tautologií a rozředění, pokroucení jazyka. Herbertova ironie nemilosrdně demaskuje rétoriku revoluce, když vznešené fráze vkládá do úst mýtickému loupežníkovi Damastovi zvanému Prokrustes, známému ze rčení „Prokrustovo lože“:

„byl jsem vědec reformátor společnosti
mou opravdovou vášní byla antropometrie

vymyslil jsem lože na míru dokonalého člověka
a porovnával s ním chycené poutníky
přiznám bylo nesnadné vyhnout se roztahování kloubů utínání končetin

pacienti umírali ale čím víc jich hynulo
tím jistější jsem byl že mé výzkumy jsou správné
cíl byl vznešený pokrok vyžaduje obětí“

Damastova řeč je plná slov-hesel z arsenálu komunistické propagandy, v čele s důrazem na vědeckost a na světlou budoucnost, jíž jsou podřízeny všechny současné experimenty na „lidském materiálu“. Budoucnost naplňuje každý čin významem zcela odlišným od pohledu tady a teď. V řeckém mýtu chybělo místo pro moderní úvahy na téma „dějinné nutnosti“ a pokroku, který „vyžaduje oběti“. Básník klade antické postavě do úst moderní fráze, avšak ve výsledku proměňuje současné hlasatele této vznešené rétoriky ve společníky řeckého lupiče; posvěcen marxistickou ortodoxií jazyk odhaluje svůj pravý význam skrytý v oparu falzifikace a lži. Zdánlivá racionalita jeho argumentace je konfrontována s realitou, která učí, že – jak píše významný komentátor Herbertovy poesie Stanisław Barańczak – „tvoření dokonalého člověka vždy znamená násilí vůči člověku skutečnému“.

Od úcty k jednotlivé věci vede úcta k jednotlivému člověku, nikoli k lidské mase, s níž operuje totalitní uvažování. Czesław Miłosz v *Rodné Evropě* popisuje postoj svých komunistických přátel následujícím způsobem: „Dotázáni na rok 1939, na deportace a koncentrační tábory, krčili rameny: ‚O milion lidí víc nebo míň, co je to tváří v tvář historickému vývoji?‘“ Pan Cogito zná dobře mechanismus otupování soucitu a morálního cítění: zpráva o smrti jednoho člověka může být ještě tragédií, avšak když jdou mrtví do tisíců – „nula na konci / mění je v abstrakci“. „Skutečný člověk“ – bližní – jako oběť Historie psané s velkým „H“ – je bodem, k němuž se Herbertova básnická etika vztahuje a jehož se snaží za každou cenu „vyrvat“, oddělit od unifikovaného beztvarého lidského materiálu. Jejím mottem jsou naruby obrácena slova prvního vraha v dějinách lidstva:

přese vše jsme / strážci svých bratří

Oběti „nelidské vlády“ představují „nejvyšší labilní stupeň neurčitosti“. Avšak podlehnout uvažování o lidech v kategoriích čísel znamená poddat se totalitní mentalitě přízraku, ne-reality:

nedostatek znalosti o zahynulých / uvádí v pochybnost realitu světa // vrhá nás v peklo zdánlivostí / ďábelské sítě dialektiky / hlásající že není rozdílu / mezi substancí a vidinou

Naopak, záchrana musí začít od nejzákladnějších kroků, které lidskou společnost provázejí od jejího počátku: pojmenování a zaopatření na cestu:

proto musíme vědět / zevrubně spočíst / vyvolat jménem / dát na cestu // do hliněné misky proso mák / kostěný hřeben / hroty šípů / prsten věrnosti

Na vrcholku této pyramidy věrnosti, která poskytuje protilátku proti jedu dialektiky, se nachází nejtěžší ctnost – věrnost sobě samému, tak, jak jsme byli před tím, uchování integrity tváří v tvář mezní situaci, která zpochybňuje dosud vyznávané hodnoty. Zde si už nevystačíme s údivem, jenž nám pomáhá zůstat věrnými realitě, ani se soucitem, který posiluje věrnost druhému člověku. V konečném zúčtování jsme sami.

víš, včera jsem odmítl / nikdy jsem to nedělal / ani teď nebudu

Stanisław Barańczak tento postoj nazývá – podle Herbertovy básně – „vzpřímenost“. Ne náhodou je tato báseň zasazena do příběhu Katona Mladšího, odpůrce Julia Caesara, který nakonec zvolil sebevraždu namísto uznání „tyrana“. Ještě před tím, než vojska římského diktátora dobyla Katonovu Utiku, její obyvatelé již podlehli „zotročení“, duchovní kapitulaci před mocí:

Ve městě vybuchla epidemie / instinktu sebezáchovy (...) občané se nechtějí bránit / chodí do rychlokursů / padání na kolena

Tomu, který „by chtěl stát na výši situace“, zbývá jen málo,

vlastně jen jedno / volba pozice / v které chce umřít // volba gesta / volba posledních slov

Spřízněnost ctnosti a prohry je důležitým rysem této skutečnosti. Etika, o které přemítá Herbertův pan Cogito, je etika „bez záruky“ a bez naděje na „reálný“, hmatatelný výsledek. Nejpatetičtější a nejvíce „zlidovělá“ Herbertova báseň, „Poslání pana Cogito“, staví svoji dynamiku právě na tomto střetu jednoznačného a kategorického mravního příkazu a odhalení jeho camusovské absurdity a – pokud měříme materialistickým metrem – zbytečnosti: „jdi kam šli tamti (...) pro zlaté rouno nicoty“, „a hněv tvůj bezmocný...“, „vždyť tak si získáš dobro které nezískáš“. Patos se mísí se sebeironií. Jak píše Wojciech Maciąg: „ironický básník přiznává, že v našem světě je zlo silnější, násilí vítězí a člověk je předurčen k prohře. Toto je zákon naší existence a nemůžeme ho zrušit. Máme však moc nad naším vztahem k věcem a jevům.“ Tento vztah je málo z hlediska „dějinného procesu“, znamená však všechno z hlediska záchrany individuální integrity, uchování vlastního lidství.

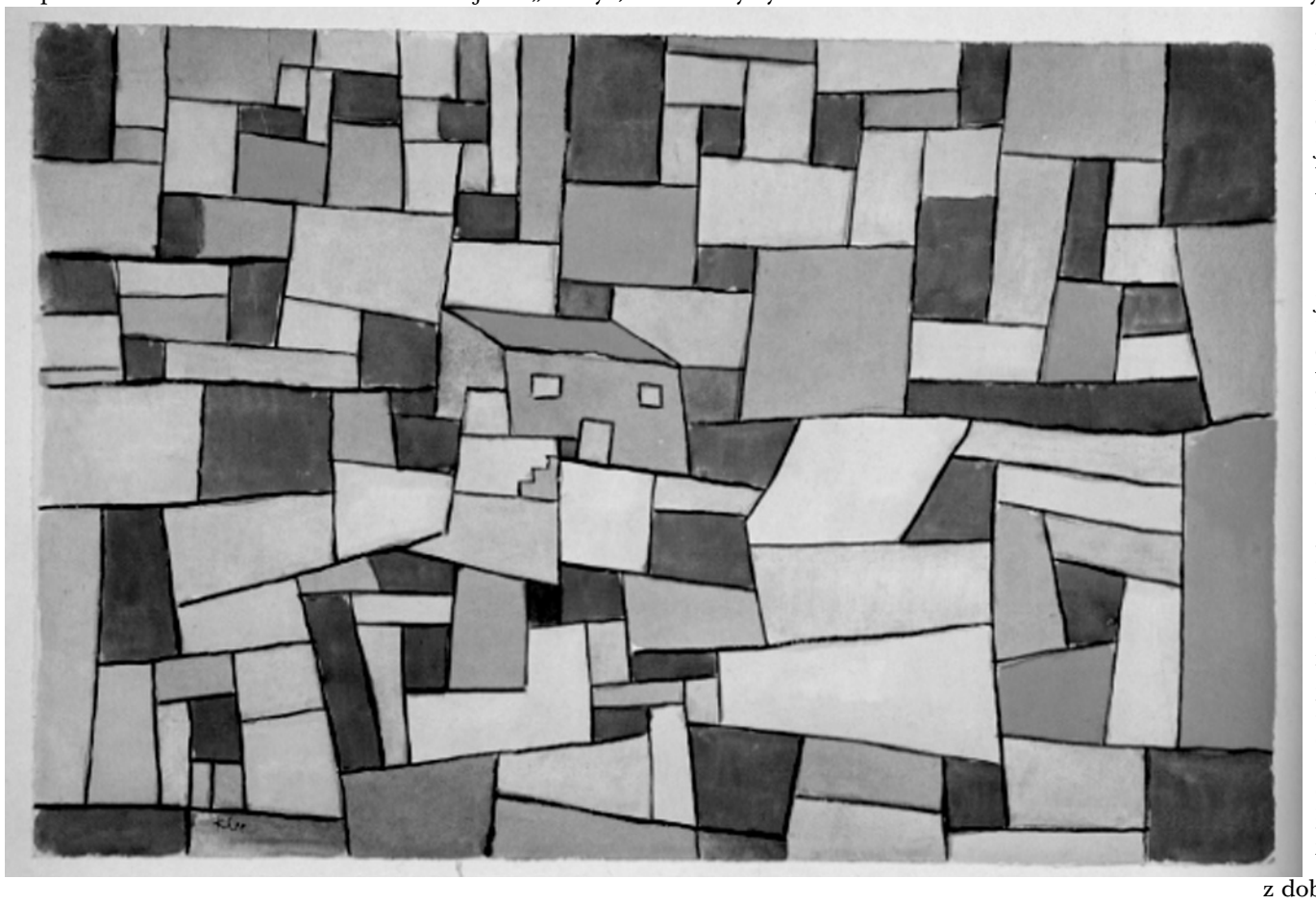

Navzdory tomuto inherentnímu paradoxu se Herbertova poesie stala v době Solidarity „národním praporem“, jazykem, kterým se artikulovala touha po vítězství nad nadvládou násilí a lži. Herbertovo „ano – ano, ne – ne“ a povinnost „být věrným“ umožňovaly pohlédnout v ostrém světle na něco dosud zahaleného mlhou ideologie a propagandy. Jeho básně byly recitovány na opozičních setkáních a manifestacích, měnily se v kolektivní vlastnictví vzbouřené společnosti. Nutně to znamenalo, že mizely i jemné ironické nuance a odstíny, a ideologicky „ořezané“ verše sloužily jako zbraně v politickém boji. Jeho mnohodimenzionální tvorba byla v tomto kontextu často redukována na plochou publicistiku. Přijímal tuto operaci na vlastní poesii s určitou nevolí, ale bez protestu, jako součást zodpovědnosti umění za dobu, ve které vzniká. Svému příteli Ryszardu Krynickému psal – opět nikoli bez ironického nádechu:

Na slabá bedra jsme vzali veřejné záležitosti / zápas s tyranií se lží protokoly trápení (...) stojí pak za to snižovat svatou řeč / k blábolu z tribun k černé pěně žurnálů

***

Herbertova věrnost „jednotlivému bytí“ a konkrétnímu člověku, s níž čelil abstrakcím Ducha dějin, měla svoji opačnou stránku v nelítostném obnažování stejně konkrétní podoby zla, proti kterému bojoval. „Není Duch dějin. Ten systém tvořili lidé, můžeme je jmenovat“ – řekl Jackovi Trznadelovi v rozhovoru *Domácí hanba*. „Říkává se, že to bylo uštknutí Hegelem. Ale s prominutím – Hegel už byl jedno století pod kytkami. A kousal Berman, kousal Sokorski“ [funkcionáři komunistické strany v stalinské éře – m.r.]. Na jiném místě píše: „Zlo se mi vždy jevilo jako zlo ztělesněné, vždy s lidskou tváří.“ Na tomto základě vzniká poesie, která strhává rétorické závoje, aby ukázala za nimi skrytý škaredý obličej Damasta Prokrusta. A za rafinovanými metafyzickými konstrukcemi sebe-ospravedlňování svedených intelektuálů ukazuje spíše přízemní strach a zradu, které garantují pohodlné místo v – na začátku citovaném – „nejkomfortnějším z pekelných kruhů“. Sám Herbert se opakovaně odvolává na „banalitu zla“ Hannah Arendtové.

Nakonec však i pan Cogito zakouší občas protivníka jako zlo bez tváře, neznámé a neuchopitelné, mnohem hrůznější než policista s obuškem či popravčí čety. „Netvor“, s nímž se setkává

nemá rozměry / je těžko popsatelný / vymyká se definicím // je jako ohromná deprese roztažená nad krajinou

V této konfrontaci se jako nejrozumnější jeví „nedýchat zhluboka / předstírat že nejsme“ – jak také panu Cogito radí – „uvážliví“. Pro něho však takový „zdánlivý život“ znamená „udušení beztvárnem“ – ztrátu důstojnosti a proměnu člověka z bytosti obdařené duší a svobodnou vůli v čistě biologického tvora. Zde se rodí zoufalá touha po jednoznačnosti situace svatého Jiřího tváří v tvář drakovi, zoufalá touha po nalezení „udusané země“, na níž se může s protivníkem potkat. V konečném měřítku svět „před“ a svět „po“ apokalypse nelze převést na černo-bílý vztah „ráj – peklo“. Jde spíše o to, že ve ztracené Arkádii „ráj a peklo, dobro a zlo vůbec existují“ jako reálné kategorie, mezi nimiž lze volit a rozhodovat. Nový svět „vydědění“ (jako ho nazývá Barańczak) charakterizuje naopak rozmělnění, rozpuštění hranic mezi pojmy a mezi hodnotami. Stejně tak se rozpouští pouto mezi jazykem a realitou. V této skutečnosti mizí to, co je nejpodstatnější: možnost mezní situace, v níž se projevuje celistvost a opravdovost každého života. Není zde místo pro tragédii v antickém smyslu: v jedné z básní se moderní Agamemnon a Agitos dohodnou, že radši „budou chodit společně do divadla“, než aby se sami stali jeho námětem. A „moderní Jonáš“ úspěšně dezertuje na cestě do Ninive a žije spokojeně až pak „v čisté nemocnici“ umírá na rakovinu a „ani sám dobře neví / kým vlastně byl“. Ve světě, v němž došlo k totální devalvaci hodnot a falzifikaci jazyka, mizí samotná možnost „boje proti“, odporu, odmítnutí. Nihilismus - „horší než cenzura“ - útočí na slova a bere jim schopnost o takovém boji vypovídat. V jednom z rozhovorů Herbert říká:

„každé mravní gesto v době teroru je spojené s rizikem, to je jasné, ale také se zdá neuvěřitelně směšné. Na scénu současné divadelní hry vstupuje chlapík v brnění. Hlasitý smích v publiku garantován. I když budeme teď souhlasit, že tehdy bylo správné stát na straně pravdy a svobody, zní to nějak trapně.“

Zjištěním posledních básníkových let bylo, že výsměch si taková postava vyslouží nejenom v éře teroru, že zrada slov a věcí kvete nejenom mezi marxistickými dialektiky Východu, ale i mezi postmoderními dekonstruktory ze Západu. A že svět, v němž platí Foucaultovo „pravda vás zotročí“, poskytuje skvělé prostředí pro bujení stejných lidí a stejných postojů jako v zemi „Ducha dějin“. V mnohem pozdější básni, už z doby po roce 1989, opět píše o hledání „udusané země“, na níž by mohlo dojít k souboji. A o tom, že místo toho je pouze všudypřítomné lepkavé bláto, v němž se soupeři stávají neodlišitelní – všichni stejně umazaní...

Pan Cogito však – spíše Don Quijote než svatý Jiří 20. století - stejně tvrdošíjně znovu a znovu vychází

na spící předměstí / předvídavě vybaven / dlouhou ostrou věcí // vábí netvora / v prázdných ulicích // uráží netvora / provokuje ho

Bez naděje na úspěch, ale s přesvědčením, které si odnesl z Conradova *Lorda Jima*, že „takhle je třeba jednat“. A s vírou, že „každý projev odporu alespoň opožďuje proces rozdrcení na kaši“ lidského „já“. Znovu a znovu hledá sílu v tom, co je „dávné a bezbranné“. Opakuje slova básně-modlitby: „a především abych byl pokorný to jest ten kdo žízní po Prameni“.

Básně Zbigniewa Herberta jsou citovány v překladech Miroslava Červenky, Jiřího Červenky, Vlasty Dvořáčkové, Miroslava Holuba a Macieje Ruczaje

---

Nač žít, když představa blba otrávila život navždycky?

(Saltykov-Ščedrin)

Ve Štrasburku proběhl ve dnech 20. 11. až 23. 11. třináctý ročník přehlídky současného evropského výtvarného umění. Díla současných umělců vystavovalo skoro sto soukromých galerií. Převážně z Francie a Německa, ale také z Belgie, Itálie, Velké Británie, Holandska a dalších zemí.

Zážitek děsivý, obludný, za zmínku v rovině výtvarné nestojící. Bohužel vystavovaná obludnost, lépe řečeno vystavované nic zcela vyprázdněného obsahu, bez jakéhokoliv estetického projevu, zcela přesně vypovídá o době počátku 21. století. O ničem, o čase orgií konzumu, o nepůvodnosti, o čase kdy chtěná provokace zůstává pouhou blbostí. O čase povrchnosti, kdy takřka vše je dovoleno, ale protože se vytratila hloubka základu, zůstalo nic, které není znepokojivé, prostě je to nic. Záplava Micky Mousů z plastu, ze dřeva, z keramiky, v oleji vyvedených, králíků ve velikosti dobře rostlého člověka s motýlem na krku, vulgárních reminiscencí na práce Andy Warhola, plastových koláží z dětských hraček plastového věku.

Procházka horší než peklem, nic neprovokuje, nic neoblažuje, jen to všude přítomné nic je trýzní pro oko, z duše se stává spálená zem a já, původně divák, se stávám sám vyprázdněným objektem obludnosti bez obsahu... Haraburdí kolem nemá vztah k minulosti ani k budoucnosti, je dokonale beze smyslu. Kdyby to byl záměr, proč ne. Bohužel není, je to přeci současné evropské umění a zřejmě dobře prodejné umění.

Jan Placák, 23. 11. 2008

Uhrovatý, mastná prdel a pláče dětí

Miloš Doležal *Z polských deníků*

Nermutné Kutno (červenec 2006)

Cesta do Kutna, města položeného v rovině mezi Lodží a Varšavou, nebyla jen potulkou na sever, ale hlavně výpravou za polskými básnickými přáteli. V Kutně se konal literární festival „Złoty Środek Poezji" – tentokrát s podtitulem „Poezja i prowincja" - a my tam na pozvání Artura Fryze, místního básnického buditele, zamířili s kamarádem Jaroslavem. Horké léto, nikam se nechtělo spěchat a tak jsme sedmi set kilometrovou vzdálenost proploužili za dva dny. Odbočovali jsme z hlavních cest a okreskami zajížděli do zapomenutých vsí. Krajina bez hlubokých lesů, řídké hájky a táhlá pole, pasoucí se dobytek, u cest sedící postavy, studenti nebo nezaměstnaní, prodávající borůvky, ostružiny a houby. Cestou jsme míjeli řadu zarostlých venkovských fotbalových hřišť – tráva sahala skoro pod břevno a plac obklopovala jakási nostalgie podobná Lhotákovým obrazům.

A pak to přišlo - vybočení z hlavní cesty mezi pole plné cibule a květákových hlav a najednou se před námi v malé dědině zvedá obrovská románská bazilika, spíš by se chtělo říci mohutný kamenný hrad. Aby ne, jsme v Tumu a zdejší svatyně, do které se venkované sbíhali v čase nebezpečí, chránila postupně před nájezdy Litevců, Turků, Křižáků a Švédů. Jsme v Tumu a tu se rozpomínáme na společné kulturní podloží. První benediktinský klášter tu v r. 997 založil Slavníkovec Vojtěch. Procházíme v poledni kolem stavby, žár se opírá do románského červenavého zdiva, nikde nikdo a když už chceme odejít, kde se vzal tu se vzal, drobný chlapík v kloboučku, vousy šedivé, na holém chlupatém těle zelené kvádro, podivně úslužný. „Na vás jsem čekal pěkně dlouho," pronese hned. „Jste z Čech, to já všechno vim… Musim vám něco povědět, kam jste to dojeli." A táhne nás zpátky k chrámu. U paty jedné z věží se zastaví. „Tady se ďábel pokoušel svalit svět, je tu jeden z jeho tajemných středů. Koukejte! Chtěl vytrhnout tenhle kámen nárožní a svět by se zřítil. Už se o to několikrát pokoušel, svět se naklonil, začal drolit, ale nikdy se nesesul." A ruku vsunuje do nitra kamene: „Tady nechal rohatej stopu od pracek..." A pak ukazuje ve vedlejším kameni nezřetelně vysekaný hodinový ciferník. Čas na něm: za minutu dvanáct. Chlápek před námi couvá, několikrát se rozloučí, smekne, pokloní se, zase couvá a pak se vrací ještě něco dodat. Prý tu bydlí nedaleko v kolně, dříve pracoval ve městě v bance, ale teď už je bez domova....

„A nemáte nějaký zlotý, že jsem vám to vyprávěl?" vyhrkne nakonec. Nevrzne branka – a dědek v kloboučku náhle zmizí. Hned vedle mohutného tumského chrámu se jak žebrák krčí dřevěný kostelík sv. Mikuláše s hřbitůvkem. Suky v jeho prknech vypadají jak oči vykulených kocourů a sův. Sedíme na jeho dřevěných schodech a v tom na hřbitůvek vchází zamilovaný pár, podle oblečení usuzuji, že jsou na výletě. Rozverně se procházejí a tu najednou dívka na rovině prudce padá jak podťatá a odírá si bradu. Nevěřícně zíráme – zakopla o vyplavenou žlutavou holení kost jakéhosi zlomyslného nebožtíka, který nastavil nohu. Zakletá minulost, která se v Tumu dere. Na světlo nebo do tmy?

Zakletý Tum nás pronásleduje i při odjezdu. Když vyjíždíme ze vsi, všímáme si v polích stojícího dvorce – krčmy. Dřevěný dům se dvorem a kamennými stodolami do čtverce. Couváme a vstupujeme. V temné hospodě nikde nikdo, místo dveří kravské kůže, místo židlí pařezy. Nakonec si sedáme na zahrádku – podlaha z buližníků, uprostřed roste křen. Přichází kelnerka s dlouhým copem, na dvoře seká kosou trávu mlčenlivý uhrovatý pohůnek. V jednu chvíli na nás kouká přes proutěný plot – drží ostrou kosu a švidrá šílenýma očima. Přestáváme jíst. Hostinský s mohutným knírem ho čapne za rameno a odtáhne. Zaslechnu slova „mastná prdel". Raději dojídáme, rychle platíme a hostinský stojící mezi futry nám pak příliš ochotně ukazuje cestu. Půl hodiny pak dle jeho instrukce bloudíme v okolí, abychom se znovu ocitli před hospodou. Až později jsem slyšel vyprávět jinou verzi čertovského příběhu: Ďábel Boruta se vsadil, že přenese rozestavěnou krčmu, ale když zjistil, že jde o podvod a stavba je budoucí kostel, pustil náklad do polí.

Vjezd do Kutna byl vysvobozením z temných tumských kruhů. Kutno totiž určitou vlídností připomíná některá jihomoravská města, Kyjov nebo Uherské Hradiště. A pokud jde o české stopy – karlovarský porcelán v muzeu, výrobna české kofoly. Historie Kutna je těsně spojena s obchodní cestou, která městem procházela. Ona cesta přivedla nejen početné židovské osídlení (např. v roce 1791 tam žilo 668 katolíků a 1272 Židů; za II. sv.války bylo v Kutně vytvořeno ghetto a všech 8000 Židů bylo zavražděno v Chełmnu), ale též vojska. V září 1939 se u Kutna strhla krvavá řežba, ve které nacistické divize rozdrtily statečné polské obránce. Prostřílené přilby v malé místní muzejní expozici vyprávějí o 16 tisících mrtvých Poláků.

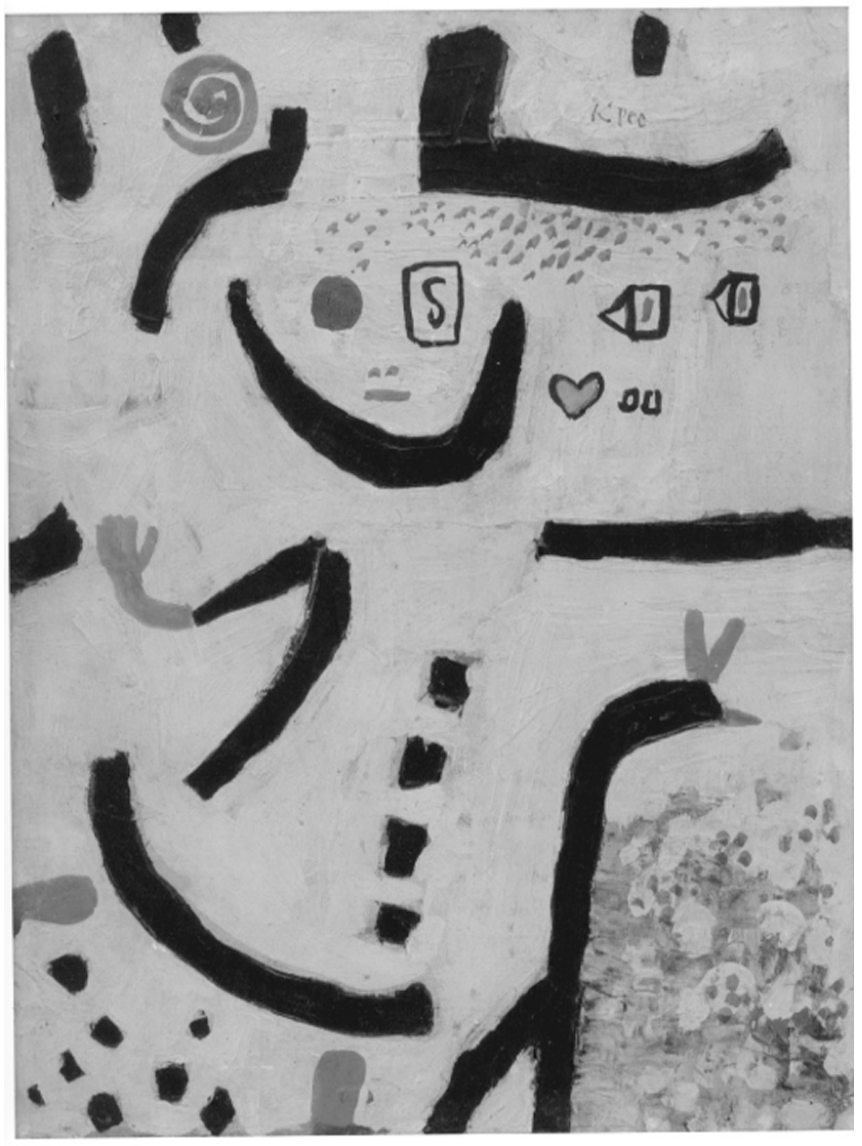

Součástí literárního festivalu v Kutně jsou čtení v sálku a hospodě. Jako by literatura tu nebyla tím nejhlavnějším. V Kutně není rmutně – na terase kulturního domu se pilo polské pivo a moravská slivovice. A dívčí sbor z Lublinu dlouho do noci zpíval bujaré lidové písně. Pili jsme a zpívali s Wojtkem Wenclem, Arturem Fryzem, Arturem Nowaczyńským i Wojtkem Kudybou. V blízkém parku se tím zpěvem probouzely myši a stromy, a odháněl se Ďábel z Tumu.

Lodž (únor 2007)

Vlak vyjíždí z kovového pouzdra pražského hlavního nádraží a unáší dva pasažéry do polské Lodže. Bachratý stevard vám za pajsku prodá dvě deci vína a vy si pak můžete na lehátku, vytřásaný rytmem kolejnic, snít nebo se vracet do minulých dní. Shodou okolností jsem před cestou navštívil Lidice. Sobotní odpoledne, na pláni, kde stávala obec, několik samotářských postav venčí psy, u bývalého hřbitova dospělý radioamatér pouští letadélko, v příkopech a v bývalém sklepě Horákova statku ještě zmrazky sněhu jako stažené kůže. Nová muzejní expozice stroze načrtává události, sugeruje dobu. Studené betonové zdi a na nich drobné, hřejivě světlé fotopodobenky obyvatel, ožehnutá kostelní vrata i filmový záznam Heydrichova pohřbu, do něhož se promítá černý stín vaší postavy. A v jedné z kójí dětské hlasy, čtoucí několik zachovalých lístků lidických dětí, posílaných z Lodže.

Po deseti hodinách vlak ráno dorazil do deštivé Lodže. Rozespalý procházíte městem a už tu něco „nehraje". Druhé největší město Polska bývalo na konci 19. století a v prvních desetiletí nového století elegantní velmocí textilního průmyslu. Němečtí a židovští obchodníci vytušili jeho výhodnou polohu mezi Německem a Ruskem a investovali nemalé prostředky do budování mohutných staveb cihlových továrních komplexů s nádvořími, parky, secesními vilami a koloniemi pro dělníky. Industriální metropole tehdy v sobě nesla středoevropské milieu, přísady kultur - polské, židovské, německé, ruské, přicházeli tkalci ze Sudet, Slezska, Velkopolska i z Čech. Blízko sebe stála synagoga, katolický chrám, pravoslavná cerkev i evangelický sbor. Válka a reálný socialismus pospolitost rozmetal, vyvezl do plynových komor nebo vyhnal a dosadil "nové" obyvatele. Procházíte městem stínů.

Patrové činžovní domy v centru připomínají vykotlané zuby, mnohde v oknech igelit nebo překližka, temnými vlhkými průjezdy vstupujete na dvorek se shnilými kůlnami, kde osamělci popíjejí kořalu. V prolukách po zbořených domech divná kombinace: bahno a zámková dlažba. A mezi domy metlovité topoly a nebe barvy zrezlé kosy. I bývalé ghetto, kterým prošli statisíce nevolníků, jako by se znovu nemohlo nadechnout k životu. Na jedné oprýskané fasádě zbytky latinského nápisu: "Tempora mutantur sed...." Časy se mění, ale pršet nepřestává. Několikakilometrová ulice Piotrkowská (za války Hitlerstrasse), která protíná město, je na jednom úseku pěší zónou. Připomíná kulisy - vybrané obchody, po ulici jezdí rikši a v chodníku vloženy desky se jmény slavných filmařů, kdysi studujících na známé místní filmové škole. Ale hnedle za korzem smutný postproletářský svět a trčivé komíny továrny jak věže Babelu. Potulujeme se síťovím ulic, nakukujeme do výloh:

starý krejčí se šachovnicí barevných špulek

rukavičářství s usekanými pažemi

bazar v bývalé akvaristice – kupuji dřevěnou loďku za zlotuvku, též kruvku, „houbu" na štupování ponožek a demižónek za pět pro Janu.

Sedíme pak v hospodě Černý kocour, na stěnách kolekce kocouřích obrázků, plakát tyrolského hradu, z horkého žůrku vůně, kolem stolu Tomáš Mazal z Prahy, Věra Cais z Paříže a Johanka z Opole. A nad hlavou nám létají šipky, zabodávající se v terči. Dvojice nalitých dělníků pravidelně míjí střed. Věra si je fotí a oni předvádějí filmové pozice, odkoukané z reklam.

Dopoledne tu potkáváme opilé ženy i muže, bloudící po výmolnatých ulicích a když se jich chcete na něco zeptat, podívají se na vás oči tesknoty. Ostatně, byl to režisér Krzysztof Kieślowski, který o Lodži natočil dokument a prohlásil, že "někteří lidé v Lodži pracují a jiní se poflakují a hledají, kdoví co".

Začal jsem také hledat. Onu továrnu, do které před 65 lety přivezli pravidelným vlakem z Kladna 88 lidických dětí. Věděl jsem, že stála v ulici, která se za války jmenovala Gneisenaustrasse. Pomohl starý knihkupec a antikvárník. Vytáhl zpod pultu plán města Litzmannstadt z roku 1942 a zabodl v jednom místě prst. Ulica Żeligowskiego! Rozložitá budova, dnes doškolovací středisko a před ní parčík s lavičkami a proluka se zbytkem tovární stavby. Tak tady to někde bylo. Lidičtí drabáni zde leželi v hale na holé betonové zemi a o malé děti (šest jich bylo ve věku mezi jedním a dvěma lety) se starala starší děvčata. Hlad, vši, průjmy, papírové cedulky na krku a stále pláč těch malých. Po týdnu selekce: šest dětí určeno na poněmčení. Ostatní nebožátka poslal šumperský obchodník a esesák Krumey rovnou do plynového auta v Chełmnu. Ani zlaté klavírní ruce Arthura Rubinsteina uložené v místním muzeu, ani básně rodáka Julia Tuwima, ani filmy všech lodžských filmařů nevyváží hrůzu ukrytou v této ulici. Lodž je město, nad kterým se vznáší pláč lidických dětí a s deštěm klesá a prosakuje do ulic a budov a lidí. A pak v něm hledejte útěchu. Stále jsem si říkal, zda-li si nesugeruji onu temnotu místa. Vždyť musí mít i své laskavé tváře. Když jsme pak odjížděli z lodžského nádraží, vpadl do kupé uřícený chasník. Vydýchal se a spustil: „Jsem z Čenstochové, v Lodži pracuji a teď jsem utíkal... chtěli mě okrást... řádí zde bandy... To je město, na které zapomněl Bůh."

Jan Sochoń: Srdce chvátá jinou cestou

Nebe

V dlaních mojí matky
Františky je nebe cítit
kapradím, klikvou, námelem,
přesličkou a nenaříká

nad světem.

Prázdnota

Pane, cožpak můžeš opustit raněnou
větev nebo ptáka v letu; podáš snad
kámen hladovému a nemocnému jed;
dovolíš snad, aby se tvoje jméno psalo
po zdech s ortografickými chybami;
cožpak je možná tvoje lhostejná tvář,
když žádnou z podob světa nevnímám
a z prázdnoty se pokouším odvodit tvar
naší důvěrné blízkosti.

Jiná cesta

Pane, matka Františka umírá,
jako všechno, co žije na zemi;
pomalu jí hasnou oči i ústa;
jenom srdce chvátá jinou cestou,
neboť ví, že ho nedokáže zadržet
ani bolest, ani strach, ani rozloučení,
ani cokoliv jiného.

Nepřístupnost

Pane, odpusť mi mou
nepřístupnost, která z povětří
dělá val, a všechny tvoje dary
uzamyká do ledové tůně: slov,
očí i rukou.

Zimní ráno

Všude ticho. Ani mráz
nezpívá pod nohama.

Nade mnou obrazy holandských
mistrů, ponořené
v detailech;

drapérie krajiny
jak nehybné srdce,

se rozevírají
a dotýkají čela,
sněžný prach klesá k zemi;

hned tady u pěšiny vedoucí k lesu
bavím se vlastní tváří,

chvíli se směju, chvíli hlas pozvedám;

na ojíněné větvi
horký dech veverky;

její hbitost vyráží dech stromům
a přesahuje hranice.

S napětím očekávám, co bude dál.

Hledím

Pane, hledím a očím nevěřím,
vždyť přece existuješ, ačkoli nevidím;
křičíš na kříži, ačkoli neslyším,
procházíš zavřenými dveřmi, ačkoli samotný
zůstávám a stále nepřiznávám před světem,
že jsi mě vyvolil a zahrnul svou přízní.

Jehla

Ve dvacet padesát
zemřel Jan Twardowski;

volají z rozhlasu,
televize i novin:

Co já na to všechno.

A já s infarktovým srdcem,
jenom na chvíli se napřimuji
na domácím lůžku,

neboť co nevidět mě položí na ostří
nože, na sále studeném jak bolest.

Nevím, co říct:
žmoulám mezi prsty nitku,
která k pohřbu sešila
otce Jana a teď volá mne,

abych provlékl její konec
uchem jehly,

která nikdy nemíří vedle,
nedá odpočinout znaveným očím,
zpívá, když ucítí zápach krve.

Volají z mnoha stran,
stále hlasitěji se vzdouvá svět,

moje tělo chce žít,
navzdory logice, spolu s láskou,

z nebe.

18. ledna 2006

přeložil Jaroslav Šubrt

Jan Sochoň se narodil 17. srpna 1953 v Wasilkově nedaleko Białegostoku) v zemědělské rodině. V roce 1977 ukončil magisterské studium polonistiky na Varšavské universitě. V druhé polovině 70. let debutoval jako básník a literární kritik. Patřil k čelným představitelům mladé básnické generace „Nové privátnosti". V roce 1979 se Sochoň rozhodl studovat theologii a stát se knězem. Vysvěcen byl 3. června 1984 ve Varšavě. Po vysvěcení pokračoval ve studiu filosofie na universitě v Lublinu a na Katolickém institutu v Paříži. V oboru filosofie se habilitoval v roce 1998 na Akademii katolické theologie ve Varšavě. V současné době působí jako řádný profesor na Katolické universitě kardinála Stefana Wyszyńského ve Varšavě. Kromě řady filosofických a theologických knih je také autorem deseti básnických sbírek, cestopisných črt a deníkových záznamů.

S kufrem na zádech

Kazimierz Wierzynski

Budím se v noci

Budím se v noci, studený strachy,
vysoko v balóně se vznáším,
dole svůj život vidím rozvláčený
a rozvátý jak pustá strniska.

Vidím jasně v noci, v temnotě,
kouřící vlak přijíždí,
stanice svítí a po peróně
můj otec i matka přecházejí
zemřelí.

Vidím v temnotě varšavské byty,
byty pařížské i noci milostné,
všechno je drobné, bílé, kostnaté,
zrnkům rýže podobné.

Vznáším se v balóně nad okolím
tak dobře známým,
nad vlastní stopou.
Počítám všechno, co pominulo
a ještě pomíjí,
aby odumřelo.

Vznáším se v balóně nad sebou samým,
vidím svou temnotu jako v záři.
Vlak kouří ve stanici.
Studený strachy, probuzen v noci,
přepočítávám všechno, co přepočítat se nedá,
cvičím se v umírání.

List příteli

Tak se to stalo,
Rozloučili jsme se s New Yorkem.
Žijeme odkázáni na pomoc shůry.
Nejbližší okno svítí odtud míli.
Bydlíme v zasněžených lesích,
zašití jak v pytli.
Úzká, polní cesta
končí hned za domem.
Pár ptáků s námi.
Víc nic.

Ty lesy
to jsou borovice a břízy.
Pruhy temně zelené
a ledově stříbřité.
Divočina. Načechraný kožich
v barvách zebry.

Ráno na sněhu vídáme husté stopy
divokých koček, lišek a jelenů,
našich sousedů.
(Ještě je neznáme. To se ale brzy změní.)

Ptáci přilétají až ke dveřím,
blue jay a chicadee,
něco jako naše sojky a sýkorky.
Co ještě? Vichry a mrazy.
Tak plynou naše dny
a dlouhé, předlouhé večery.

Přiznám, občas se mi i zasteskne,
ale vydržím, můj drahý,
vydržím, jednou jsem se už rozhodl.
Navečer, když pálím smetí
v járku, na konci cesty,
říkám si: pročpak se svítí tak daleko,
pročpak tam nebydlíš třebas právě ty,
alespoň někdo ze starých přátel.

V noci se často budím,
zpropadeně: teprve třetí,
to není dobré.
Deník bratří Goncourtů otvírám,
jsem v Paříži, mezi lidmi,
na konci minulého století.
(A znovu ve spánku.)

A úplně bych zapomněl,
ještě měsíc nad námi!
Sotvaže cestu
poleje nebeským vápnem
zpívám, plynu a vznáším se
nadšením opojen,
jak se to kdysi stávalo mladému básníkovi,
ale já už přece starý jsem.
(Alžbětě neříkej o měsíci,
to je pro Barbaru jen.)

A tak dále a tak dále.
Žijeme tu tak trochu hluší a slepí.
Vím co řekneš:
útěk od skutečnosti.

Ano. Utekl jsem od života i města.
Utekl jsem od smrti a bídy.
Ale nejenom proto, že jsem tam umíral,
anebo proto, že jsem peníze neměl.

Dobře to vím, o všem vím
o čem nepíšu, o tom nemluvím:
Skrývám to jak uhlí ve sklepě,
uskladněné na zimu,
pod mýma nohama
zamčené na těžkou petlici
opravdový svět.
Jak uhlí, co mne ohřívá,
smolně lesklé a černé,
kámen mého života
i kámen náhrobní.

Jako oheň sálající v mém nitru,
jak požár, co se v hloubi skrývá,
utekl jsem sem - možná obživnu,
a vrátí se mi mluva.

A když se to nevydaří,
jestli je to opravdu konec cesty
a světlo daleko daleko svítí,
mávni nade mnou rukou, můj drahý,
zapomeň.

Budeme spolu pálit smetí.

Caravaggio

Ďáble, proč mne stravuješ?
Maloval jsem Vykupitele
malého Ježíška, Otce i Syna,
jak narodil se ve stáji,
jak se učil chodit,
jak ho snímali z kříže,
proč mne stravuješ?

Maloval jsem flagelace i trýzně svatých,
maloval jsem Medúzu s hady,
nezkrotnou svou smyslnost, nepokoj,
vznětlivost, surovost,
maloval jsem Abrahama
jak s nožem nad Izákem pokleká
a dusí ho,
maloval jsem stínání hlavy,
jak z Holofernovy šíje krev stříká,
jak Salome hledí na plnou mísu,
jak za vlasy David třímá
uťatou lebku Goliášovu,
moji hlavu,
můj autoportrét,
který má otevřená ústa a křičí
proč mne stravuješ?

Naplnil jsi moje srdce šílenstvím,
moje oči zaslepil krví,
rozkázals mi zavraždit člověka,
zabít přítele,
a bát se a utíkat
rozervaným životem,
a přesto jsem sloužil věrně,
maloval jsem našeho jediného Pána,
Ježíše Krista
jak žil a umíral,
jak ho snímali z kříže
a s ním opakuji
slova předsmrtná
Pane, proč jsi mne opustil.

Balada našich časů

Cementem mu ústa zalili,
rýčem znetvořili tvář,
botama varlata rozkopali,
a když se svíjel šílený po zemi
řvali na něj:
Teď křič ty,
domáhej se pomoci světa.

Hlasitě volej, ať tě uslyší,
máš celý seznam odvolacích míst:
důstojnost člověka,
desatero božích přikázání,
sto práv zaručených ústavou,
Liberté, Egalité, Fraternité
atd.

Ale on už neslyší,
nevolá, nečeká.
Bělmo mu zrak pokrylo,
na zemi tělo strnulo.

Sušené hrušky

Matka hrušky na zimu sušila,
Přilož tu vůni k ústům, polštáři
Klidné sny v dlaních svých skrývala,
V noci blýskotala se skla v kredenci,
Hvězdy mžikaly řasa za řasou,
Provoněné stavení se vznášelo temnotou.

Vysoko je skládala na horní police,
Seděly tam jak vlaštovky na drátě
A sesychaly pozvolna.
Vejdi tam tiše. Nebeské ruce
Třebas i pro tebe mají něco více,
Nežli hořkost v každém zrníčku.

Kufr
Marii Dąbrowské

Nahoře v podkroví dřímá můj návrat,
kufr plechem pobitý, kufrovitá bedna,
občanství, pasy,
emigrační víza,
celá moje domovina.

Kufr, můj velký majetek,
který tu mám uchránit,
neštěstí obyčejný počátek,
pomatený konec.

Kufr starých žluklých dětí,
ochotných dál dětinštět i hloupnout
a mezi nepotřebným haraburdím
samota nezkrocená, hořká nostalgie,
beznadějná veteš.

Psí vytí za mojí zemí karpatskou,
křeč škubavá ke které se stydím přiznat -
jedno stěhování střídá druhé,
z Ameriky do Evropy,
z Evropy do Ameriky,
kufr na zádech,
sešlapané boty,
domovina.

Takové je mé břemeno. Takové putování,
tak rozvržená cesta:
svět otevřený do všech stran,
žádné východisko.

Taková past. Co odtud odnést nevím
ani s čím ke konci se dotrmácet:
Podkroví mé i návrat,
porážka i láska,
kterou zabít neumím,
natožpak uchránit.

Aleluja

Na co čekáme
Na matku hlupáků
Na žádnou naději
Na všechno už bylo
Na nic se nezmění
Na možná přece
Na co by kdyby
Na slepé příslovce
Na slepou uličku
Na hrách u cesty
Na utrhne kdo projde
Na co je tam nového
Na nic prosím vás
Na vpravo i vlevo
Na třesky plesky
Na hloupou naději
Na listonoše
Na aleluja
Na změnu
Všeho.

z vlastních překladů připravil Jaroslav Šubrt

Polský básník Kazimierz Wierzyński nebyl nikdy - na rozdíl od jiných autorů své generace - v Čechách příliš znám. Přesto patřil v meziválečném Polsku k tvůrcům nejtalentovanějším a nejplodnějším - převážně sdruženým kolem básnické skupiny Skamander (spolu s Julianem Tuwimem, Janem Lechoněm, Jaroslawem Iwaszkiewiczem a Antoninem Słonimským). Avšak i ve své rodné vlasti je dnes autorem téměř neznámým nebo zapomenutým. Jeho osud totiž značně poznamenaly dramatické dějinné zvraty, které zasáhly středoevropský prostor v průběhu první poloviny dvacátého století. Básník se narodil 27. srpna 1894 v Drohobyči na východě Polska. Po maturitě se Wierzyński zapsal na Jagellonskou universitu v Krakově a později pokračoval ve studiích slavistiky ve Vídni u našeho Václava Vondráka. Na začátku první světové války byl mobilizován a později se dostává do ruského zajetí, kde se blíže seznamuje s tehdejší ruskou poesií. Svůj básnický debut s názvem *Jaro a víno* vydává v roce 1919 - za celý svůj život vydal přibližně dvě desítky básnických knih. V roce 1939 zahajuje svou pouť vyhnance, věčného tuláka a exulanta. Přes Rumunsko utíká z okupovaného Polska do Paříže a až do konce svého života pak často střídá bydliště - Rio de Janeiro, New York, Londýn, Řím, Paříž... Během války i po ní píše články do exilových časopisů, vydává nové sbírky básní a pracuje pro polské vysílání Radia Svobodná Evropa. Wierzyńského poválečná básnická tvorba reflektuje zejména vlastní existenciální situaci: úděl člověka potýkajícího se s trýznivou vykořeněností a v neposlední řadě i s materiální nouzí. Z řady jeho veršů je patrné i velké porozumění pro evropské výtvarné umění a architekturu - především umění antiky a renesance. Sbírky Wierzyńského obsahují i některé básně se silným politickým podtextem. Na rozdíl od většiny západních intelektuálů se totiž neštítil umělecky reflektovat - podobně jako Czesław Miłosz nebo Gustaw Herling-Grudziński - zločinné praktiky obou totalitních režimů minulého století. Kazimierz Wierzyński umírá 13. ledna 1969 v Londýně, jedna z jeho posledních básní je věnována památce Jana Palacha...

Ventanilla española

Mexiko politicky stáhlo ocas mezi nohy. Kdysi ochotně přijímalo Španěly prchající před Frankovým režimem, ale nyní v otázce přijímání azylantů zbaběle couvlo před tlakem kubánských komunistů. Navzdory vlastní kritice zdi, kterou USA nechaly vystavět na hranicích s Mexikem, aby to Mexičani utíkající za lepším neměli příliš lehké, vystavělo pomyslnou zeď mezi svojí zemí a Kubou. Minulý čtvrtek vešla v platnost dohoda o migraci, na jejímž základě bude Mexiko vracet zpět na „ostrov svobody“ všechny kubánské uprchlíky, ať už do Mexika dorazí na vorech, přes hranici s Hondurasem nebo i ty, kteří se do Mexika dostanou legální cestou, ale rozhodnou se zůstat. Jenže zatímco z Mexika jeho obyvatelé odcházejí za lepším na sever, Kubánce žene ven ze země nejen hlad a touha po kvalitnějším živobytí. A kdože to vlastně document delicti podepsal? Kubánský ministr zahraničí Felipe Pérez Roque a za Mexiko Juan Camilo Mourino, ministr vnitra, který necelé dva týdny po podpisu dohody zahynul při leteckém neštěstí v Mexico City (4.listopadu 2008). Jen pro zajímavost, společně s mexickým ministrem vnitra při nehodě zahynul i bývalý zástupce generálního prokurátora José Luis Santiago Vasconcelos, jenž ostře vystupoval proti drogovým kartelům. Dosud se vyšetřuje, nakolik šlo o nehodu a nakolik v tom mají prsty mafiáni.

Jistý nejmenovaný kubánský exulant zprávu o migrační dohodě okomentoval tak, že jsou v ní zainteresovaní lidé, kteří jen zneužívají neblahé situace Kubánců. Dohoda totiž ani náhodou nevyústí v menší míru emigrace, jelikož Kubánci budou z Kuby prchat tak dlouho, dokud u moci budou bratři Castrové nebo jejich podobně smýšlející nástupci. Mexičané jen zbaběle a alibisticky podepsali cár papíru, který bude mít na svědomí další lidské tragedie prchajících Kubánců.

V trafikách dnes už asi nepřekvapí, že kromě tabáku a denního tisku v nich narazíme na bohatou nabídku DVD, CD anebo knih produkovaných vydavatelstvími periodik, které chtějí jít s dobou. Španělský deník El País se rozhodl jít ještě další cestou: riskovat a zároveň se pokusit vzdělat své čtenáře. Na pultících trafik se budou postupně objevovat jeho vydání sbírek španělské poesie 20. století, a to za lidovou prodejní cenu - necelých devět euro za knihu. I finanční krize má očividně svá positiva – v těžkých dobách, kdy je pro euro hluboko do kapsy, se dají vzkřísit kulturní hodnoty. Snad proto si v El Paísu řekli, proč nezačít právě kultivováním jazyka: „V pragmatickém a konzumním světě verbálních cetek poskytuje básnické slovo radostnou a vydatnou bezprostřednost.“ Jako první se Španělé budou moci kochat verši Juana Ramóna Jiméneze a Antonia Machada, významných básníků první poloviny 20. století. Uvidíme, jestli půjde o nový trend a básně se začnou hromadně číst třeba v madridské MHD. Odvážnému štěstí přeje...

Denisa Kantnerová

ANTIKVARIÁT ZTICHLÁ KLIKA

Betlémská 10-14, Praha 1 - Staré Město

NÁKUP MĚSÍCE

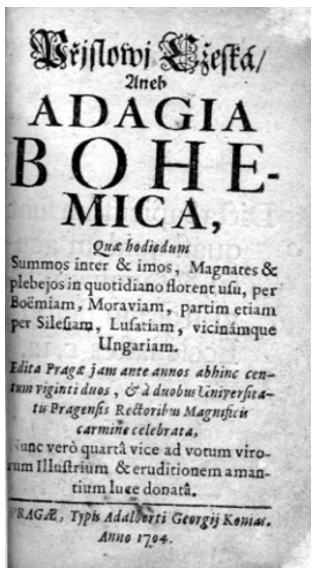

Srnec z Varvažova, Jakub. Přjslowj Cžeská/ Aneb ADAGIA BOHEMICA, Quae hodiodum Summos inter & imos, Magnates & plebejos in quotidiano florent usu, per BoĎmiam, Moraviam, partim etiam per Silesiam, Lusitiam, vicinámque Ungariam. Edita Pragae jam ante annos abhinc centum viginti duos, ...Universitatis Pragensis Rectoribus Magnificis carmine celebrata, ...

Pragae, Typis Adalberti Konias, 1704, 12°, A1-12 – E1-12; F1-6; G1-5; b1; a1-6 (=78 listů.

Latinský text antikvou, český gotikou, ornamentální i jednoduché linky, signatury, stránkové kustody, arabské číslice, plné žaludy, ozdůbky, na posledním listu dřevořezová viněta se dvěma andílky. Na listu a1 na konci textu varianta tit. Listu: Přjslowj Cžeská Aneb Adagia Bohemica, Documentis & veritatibus moralibus oferta, Quae hodiedum.........Pragae, Adalberti Georgii Konias, 1705 (Knihopis uvádí tuto variantu tit. listu)

Dobová vazba z hnědé teletiny s restaurovaným hřbetem.

Knihopis 15.645; Truhlář-Martínek: Rukověť V, 160, IV

Jakub Srnec z Varvažova. (Též Srnovec, Srnetius, Warwaziowinus a Warwaziowa, Philetus, ...). Básník a humanista, psal v latinském jazyce. Narodil se v Rokycanech, odtud přídomek Rokycanský. Roku 1539 bakalářem na pražské universitě a správcem školy u sv. Štěpána na Novém Městě pražském. Roku 1543 jmenován mistrem, od 6. listopadu r. 1543 člen konsistoře podobojí, r. 1558 rektor university. Založil soukromou školu pro výchovu šlechtického dorostu a dne 23. 2. 1549 dostal erb a přídomek. Vstoupil do služeb obce staroměstské, v roce 1561 se stal primasem Starého Města. Zemřel 11. ledna 1586.

antikvariat@ztichlaklika.cz, www.ztichlaklika.cz tel. +420 / 222 222 079, fax: +420 / 222 220 560

Otevřeno: pondělí - pátek 10:00 - 18:00 hodin

portál

K. Hvížďala

Karel Jan Schwarzenberg
Knížecí život

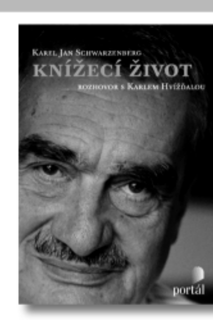

Karel J. Schwarzenberg vzpomíná na své předky, pokouší se definovat roli šlechty v současnosti, hovoří o své rodině, přátelích a zajímavých lidech, s nimiž se setkal. Kromě rodové historie se kniha věnuje jeho působení v roli kancléře prezidenta Václava Havla. V dodatku z roku 2008 hovoří o tom, proč vstoupil do české politiky a o úkolech, které si v ní vytyčil.

váz., 216 s., 309 Kč

T. H. Eriksen

Sociální a kulturní antropologie

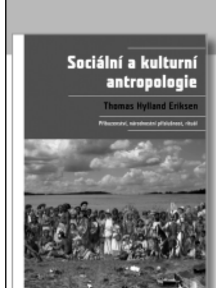

Na rozdíl od jiných textů obsahuje kniha i komplexní popis moderních společností, množství příkladů vypovídá o srovnávacím přístupu. Autor též ukazuje, proč jsou klasické studie malých společenství významné pro výzkum složitých jevů. Publikace tak překlenuje propast mezi „klasickou" a „současnou" antropologií.

váz., 408 s., 559 Kč

J. Klimeš

Psycholog a jeho svědectví o Kristu

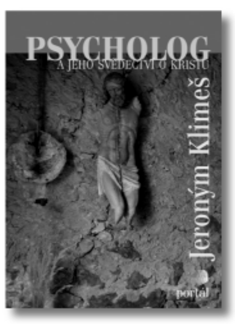

Byl Ježíš jen člověkem s mimořádnými schopnostmi, nebo byl Bůh a jeho lidství mu bylo pouhou okrasou? Prožíval Kristus navíc zcela lidské trauma adoptovaného syna? Hledal po celý život svého biologického otce? Jak to na něj působilo a jak to dodnes ovlivňuje náboženství? Pohled známého renomovaného psychologa na Boha, víru a církev.

brož., 312 s., 349 Kč

Žádejte v knihkupectvích nebo na adrese nakladatelství:
Portál s. r. o., tel. 283 028 203, e-mail: obchod@portal.cz
Knihkupectví Portál:
Jindřišská 30, Praha 1, Dominikánské n. 8, Brno
Husova 60, České Budějovice, Prokopova 19, Plzeň

SLEVY PRO STUDENTY
15 % NA PUBLIKACE PORTÁL, 10 % NA OSTATNÍ KNIHY

www.portal.cz

LA CASA BLŮ
...tvoje španělska vesnice
www.lacasablu.cz

Mojito 89 Kč
Blanco Rush 69 Kč

Od 1. ledna 2009 jsme nekurácká hospoda...

Galerie Julio Cortázar
Výstava Marie Eriny Naranjo Maldini

Kozí 15, Praha 1, 224 818 270
Reservé sms servis, 723 446 002
lacasablu@seznam.cz

PROSTOR, nakladatelství, s. r. o., Nad Spádem 10, 147 00 Praha 4 – Podolí
tel.: 224 826 688, e-mail: prostor@eprostor.com, www.prostor-nakladatelstvi.cz

Jürgen Heideking (ed.): Američtí prezidenti
42 portrétů od George Washingtona po George W. Bushe

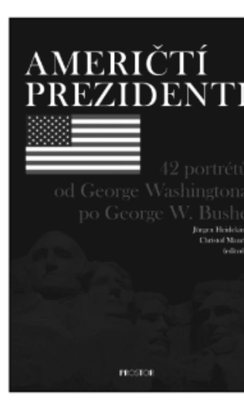

Encyklopedická práce předních německých historiků a politologů představuje 42 prezidentů USA od George Washingtona po George W. Bushe v biografických portrétech. Velkým osobnostem v Bílém domě, jako např. Georgi Washingtonovi, Andrew Jacksonovi, Abrahamu Lincolnovi nebo Franklinu D. Rooseveltovi, je přitom věnováno více místa než těm, jejichž význam je menší. Jednotlivé příspěvky zachycují nejen často pohnuté osobní a politické osudy jednotlivých státníků, ale i nejdůležitější události a mezníky politického, sociálního a morálně-duchovního vývoje USA. Kniha je vybavena úvodem editora k historickému vývoji prezidentského úřadu, přehlednými tabulkami volebních výsledků, stranického zastoupení v Kongresu apod. Česky vychází práce v aktualizovaném a rozšířeném vydání.

vázané, 592 stran, 850 Kč

Daniel Wolf: Ochlazení
Špionážní thriller z blízké budoucnosti

Co by se stalo, kdyby neshody mezi EU a Ruskem přerostly v opravdovou studenou válku? **Co by se stalo**, kdyby se české podniky ocitly bez energie a české domácnosti bez tepla? **Co by se stalo pak**, kdyby opravdu začalo mrznout? **Kdo byl** tajemný rezident KGB v Praze v období normalizace? **Kdo je** dívka se svatozáří, kvůli které umírají lidé za záhadných okolností? **Kdo je** znavený agent české tajné služby **Josef K.**? **Jak** zvládne úkol, na který není připraven a na kterém možná závisejí osudy milionů lidí? **Kdo** je autor skrývající se pod pseudonymem **Daniel Wolf**?

To vše, až na to poslední, se dozvíte v ***Ochlazení***, prvním českém světovém thrilleru.

vázané, 372 stran, 380 Kč

Jaroslav Pažout: Mocným navzdory
Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století

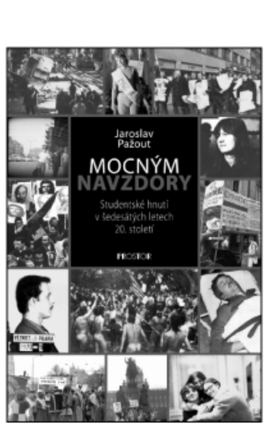

Autor sleduje jednak průběh západoevropského studentského hnutí, jednak postoje a aktivity československého studentstva na pozadí celkového vývoje společnosti v šedesátých letech. Všímá si též vzájemných vztahů mezi západoovropským a československým studentským hnutí. Samostatnou kapitolu věnuje studentské radikální levici v Československu, podrobně líčí především osudy členů Hnutí revoluční mládeže, kteří se mezi prvními postavili nastupujícímu normalizačnímu režimu, za což byla řada z nich uvězněna. Publikace je vybavena bohatým obrazovým materiálem.

vázané, 344 stran + 60 stran fotografické přílohy, 650 Kč

Žádejte u svého knihkupce nebo si knihy můžete koupit na adrese redakce s 10% slevou.

Knihy nakladatelství ARGO

ARGO

Milíčova 13, 130 00 Praha 3, tel.: 222 781 601, fax: 222 780 184, argo@argo.cz, www.argo.cz
distribuce KOSMAS, Za Halami 877, 252 62 Horoměřice, tel. 226 519 387 , e-mail: kosmas@kosmas.cz

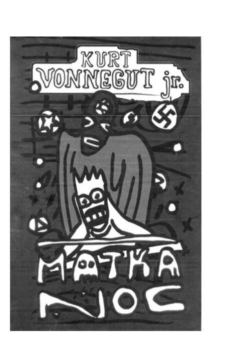

KURT VONNEGUT, jr.
Matka noc
Přeložil
Miroslav Jindra,
238 Kč

Howard Campbell, jr., jehož fiktivní zpověď nám Kurt Vonnegut ve svém románu z roku 1961 nabízí, je původem Američan, od dětství však žil v Německu, kde ho zastihl nástup nacistů k moci a druhá světová válka. Campbell pro režim pracoval v nacistickém rádiu a po válce mu za to hrozí trest. Ve skutečnosti však pracoval pro Američany jako špion. Jenže jak to dokázat? Groteskní a zároveň temný příběh je studií podstaty a vzájemného propojení dobra a zla. Může se člověk nakonec proměnit ve své předstírané já? Záleží vůbec na tom, za co se považujeme sami, pokud není na světě jediné živé duše, která by se v tom s námi shodla?

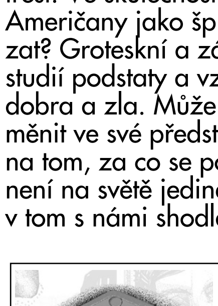

MARISHA PESSLOVÁ
Vybrané okruhy z mechaniky pohrom
Přeložila
Petra Kůsová,
458 Kč

O této mladé autorce mnozí tvrdili, že se jí dostalo nebývalé pozornosti jen kvůli tomu, jak vypadá, hned vzápětí se jí ale dostalo chvály kritiků za výjimečný talent. Její román je nevšedním detektivním příběhem napsaným s ohromným vtipem. Hlavní hrdinkou je Blue van Meerová, která se svým otcem zakotví na prestižní (smyšlené) univerzitě. Tam se záhy stane členkou tajného elitního spolku studentů vedených charizmatickou profesorkou filmové vědy, jejíž život (i smrt) jsou opředeny samými tajemstvími.

Tibetská kniha mrtvých
Vysvobození v bardu skrze naslouchání
Přeložil Josef Kolmaš, 398 Kč

Kniha mrtvých je základním dílem tibetského buddhismu. Její vznik se datuje do 8. stol. po Kristu, kdy byla patrně poprvé zapsána, avšak v následujících zhruba šesti staletích patřila k tajným, „zakopaným" knihám, které nepronikly na veřejnost. O její rozšíření se zasloužil až ve 14. století asketa Karmalingpa, jenž ji údajně objevil na hoře Gampodar a předal svým následovníkům. Tato kniha přináší poučení zemřelému na jeho cestě do zásvětí – v „mezistavu", který následuje po fyzické smrti. Tibetská kniha mrtvých vychází u nás již po šesté a poprvé ji doprovází tibetský originál.

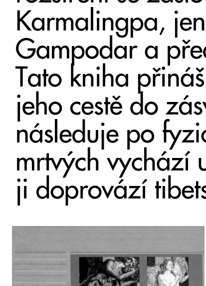

IOAN P. CULIANU
Dualistické gnóze západu
Přeložil Jan Joneš,
548 Kč

Toto dílo spolupracovníka Mircei Eliada věnované gnózi na Západě představuje dualistická náboženství, jejichž historie hluboce ovlivnila Západ. Autor ukazuje, že zmíněné dualistické směry v náboženském myšlení tvoří systém, který je třeba zkoumat ze synchronní perspektivy. Nevyvíjejí se ze sebe a své vzájemnosti, ale vznikají v důsledku týchž úvah, vycházejících z prvních tří kapitol knihy Genesis. Culianu nepovažuje dualistické náboženské ideje za pouhou historickou kuriozitu, v závěru knihy je hodnotí z perspektivy poplatné Einsteinovu pojetí času.